

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษา สํารวจ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะครอบคลุมเรื่อง บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษา ขอบข่ายงานของโรงเรียนประถมศึกษา แนวคิดที่เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา เกณฑ์ประเมินมาตรฐานโรงเรียน การจัดการศึกษาของ กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา การประเมินมาตรฐานโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

บทบาทของโรงเรียนประถมศึกษา

โรงเรียนทุกโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเสริมสร้างให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์(The Wholeman) ทั้งในด้านสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และ สังคม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิต ได้อย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับสภาวะความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นกระบวนการในการสร้างคนให้มีความรู้ สร้างคนให้มีคุณภาพ เพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศ การจัดการศึกษามีหลาย ระดับแตกต่างกันแต่การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษานับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะ เป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งรัฐจัดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับที่ทุกคนจะต้องเรียน หน่วย งานในระดับปฏิบัติการก็คือโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการตอบสนองต่อภารกิจหลักของการ ประถมศึกษา หากเราพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของโรงเรียนประถมศึกษาแล้ว จะพบว่าโรงเรียน ประถมศึกษา มีบทบาทที่สำคัญตามที่ปรีชา คัมภีรปกรณ (2526: 159-160) ระบุไว้ 2 ประการ คือ

ประการแรก บทบาทในฐานะที่เป็นสถาบันทางการศึกษาสถาบันหนึ่งของสังคม หรือบทบาทในฐานะที่เป็นโรงเรียนในสังคม บทบาทด้านนี้โรงเรียนประถมศึกษาจะมีหน้าที่หลัก อยู่ 2 ประการ คือ

1. หน้าที่ในฐานะเป็นสถาบันทางการศึกษา ที่ทำหน้าที่ ในการให้การ ศึกษาและฝึกอบรมแก่สมาชิกในชุมชน หน้าที่ในด้านนี้จะครอบคลุมการให้ความรู้ทางด้านวิชาการ ฝึกผู้เรียนให้มีทักษะและความสามารถในการประกอบอาชีพ และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

2. หน้าที่ในการสนองความต้องการทั้งในส่วนของสังคมและบุคคล ใน ฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งในสังคมโรงเรียน จะต้องพยายามช่วยแก้ปัญหาของชุมชนที่ตั้งอยู่ และ ปัญหาของมวลสมาชิกของชุมชน เช่น ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาในการพัฒนาอาชีพ โดยที่ โรงเรียนจะเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เข้าสู่สังคมหรือชุมชนที่ตั้งนั้น

ประการที่สอง บทบาทในฐานะที่เป็นโรงเรียนประถมศึกษา เป็นบทบาทที่ เฉพาะเจาะจงกว่าบทบาทในประการแรก ซึ่งบทบาทในด้านนี้โรงเรียนศึกษามีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ให้การศึกษาเบื้องต้นที่กุลบุตรกุลธิดาโดยทั่วไปพึงจะได้รับ มุ่งหมาย ที่จะสร้างเสริมพัฒนาการเด็กด้วยการอบรมสั่งสอนขั้นมูลฐาน
2. ให้การศึกษาตามหลักสูตรประถมศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ
3. ให้การศึกษาภาคบังคับแก่พลเมืองที่อยู่ในเกณฑ์บังคับ
4. ปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแบบแผนของทางราชการในฐานะที่ เป็นสถานที่ราชการหน่วยหนึ่ง
5. เป็นแหล่งกลางของชุมชนทั้งในทางการศึกษาและพัฒนาชุมชน

จากบทบาทของโรงเรียนประถมศึกษาที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าโรงเรียนประถมศึกษา เป็นสถาบันที่จัดการศึกษาเบื้องต้นให้เด็กมีประสบการณ์ และทักษะพื้นฐานอันจำเป็นต่อการดำรง ชีวิต ดังนั้น จึงเป็นภารกิจของโรงเรียนที่จะต้องจัดการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ ในสังคม และเอื้ออำนวยประโยชน์แก่เด็กให้มากที่สุด โรงเรียนใดที่สามารถปฏิบัติการกิจทาง การศึกษาได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จนเป็นที่ยอมรับแก่ผู้รับบริการ ซึ่งได้แก่ผู้ปกครองและนักเรียน ก็อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนนั้นเป็นโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพซึ่งหากจะกล่าวถึงลักษณะของโรงเรียน ประถมศึกษาที่ดีว่าเป็นอย่างไรนั้น ได้มีนักการศึกษาหลายท่านให้แง่คิดในมุมมองต่าง ๆ ดังนี้

Manolakes (1946: 15 อ้างถึงในปริญยา วุฒิอาภรณ์, 2527: 33-35) ได้รวบรวม
คุณสมบัติของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีไว้ 21 ประการ ดังนี้

1. ตั้งวัตถุประสงค์เกี่ยวกับนักเรียน ความรู้ และสังคม ไว้อย่างชัดเจน
2. นอกเหนือจากความรับผิดชอบการสอนความรู้พื้นฐานแก่เด็กแล้ว ต้องให้
นักเรียนรู้จักแสวงหาความรู้เพิ่มเติม
3. ต้องสอนให้นักเรียนรู้จักตนเองโดยเฉพาะการพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง
4. ต้องสอนนักเรียนให้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
6. ต้องส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์
7. จัดอุปกรณ์การเรียนให้สนองความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน
8. ต้องให้นักเรียนสามารถนำประสบการณ์จากทางโรงเรียนไปใช้ในชีวิจริงได้
9. ต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรมการเรียน
10. ต้องถือว่าการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอน และ
เป็นกิจกรรมต่อเนื่องกันไป ไม่ใช่ขั้นสุดท้ายของการเรียนการสอน
11. ต้องยอมรับว่าความต้องการของนักเรียนย่อมแตกต่างกัน เนื่องจากสภาพ
แวดล้อมทางบ้านและชุมชน ดังนั้นโรงเรียนต้องถือเป็นความรับผิดชอบที่จะสนองความต้องการ
เหล่านั้น
12. โรงเรียนจะต้องมีเสรีภาพในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาเฉพาะของตนเอง
13. ใช้เวลาของนักเรียนและบุคลากร ให้คุ้มค่าและตอบสนองจุดมุ่งหมายของ
โรงเรียน
14. โรงเรียนต้องใช้พื้นที่ในโรงเรียน ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน
อย่างคุ้มค่าที่สุด
15. ต้องส่งเสริมพัฒนาการในการเรียนรู้ของนักเรียนให้ได้มากที่สุด
16. ต้องสนใจปัญหาที่อาจเกิดจากการเลื่อนชั้นหรือการย้ายโรงเรียนของนักเรียน
17. ต้องสามารถใช้บุคลากรได้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ
18. ต้องไม่สอนเด็กโดยยึดมั่นอยู่แต่ในชั้นเรียนเท่านั้น เพราะผู้เรียนอาจเรียนรู้
ได้จากสิ่งแวดล้อมและสิ่งต่าง ๆ จากชุมชนได้
19. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเป็นผู้นำโดยเฉพาะในด้านการเรียนการสอน

20. ต้องมีคณะครูและเจ้าหน้าที่ ที่เข้มแข็งมีความรู้ความสามารถ

21. โรงเรียนต้องมีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน

Dutton และ Hockett (1959: 5-17 อ้างถึงในปรัชญา วุฒิอาภรณ์, 2527: 32) ได้กล่าวถึงลักษณะของโรงเรียนที่ดี โดยให้ความสำคัญในด้านการเรียนการสอนว่า ครูต้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเด็กทุกคนในห้องเรียน ต้องจัดห้องเรียนให้ น่าเรียนเข้าใจเด็ก สะอาด และถูกสุขลักษณะ ครูควรวางแผนโดยรอบคอบในการจัดประสบการณ์ และกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เหมาะสมกับวุฒิภาวะ และความต้องการของเด็กให้เด็กเกิดความสนใจ ครูต้องสามารถแนะแนวและควบคุมกลุ่มนักเรียนได้ หรือทำการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ครูต้องพยายามให้ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไป รวมทั้งเพื่อนร่วมงานให้ความร่วมมือในด้านการศึกษาของเด็ก เพื่อประสิทธิผลสูงสุดที่จะเกิดกับนักเรียน

Faber และ Shearpon (1970: 366-367 อ้างถึงในสุภาพ พรพรรณนะ, 2535: 19-20) กล่าวว่า ลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ควรมีลักษณะและตั้งจุดมุ่งหมายของโรงเรียนที่จะผลิตเด็กไว้ดังนี้

1. เตรียมเด็กให้เรียนรู้ถึงวิธีการแสวงหาความรู้ ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การสังเกต การทำความเข้าใจ รู้จักเปรียบเทียบและแยกแยะ วิเคราะห์ การนำไปใช้ การประเมินผล เพื่อให้เด็กได้ดัดแปลงใช้ในชีวิตประจำวันได้ และเป็นพื้นฐานที่จะให้เด็กพัฒนาทางกายและใจ
2. ต้องให้เด็กเรียนรู้และเข้าใจสภาพของสังคมและโลกที่เขาอยู่ในด้านการรู้จักปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสังคมได้
3. ต้องสอนให้เด็กเป็นพลเมืองคืออยู่ในระบอบประชาธิปไตยได้ ด้วยการฝึกให้ยอมรับความแตกต่างของบุคคล เคารพในสิทธิของผู้อื่น รู้จักรับผิดชอบตนเอง อีกทั้งเข้าใจในกระบวนการของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อปรับตนเองให้เข้าและทันต่อสภาพสังคม
4. โรงเรียนต้องสร้างบรรยากาศสมนุษย์สัมพันธ์ขึ้นในโรงเรียน โดยการช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ เข้าใจ และยอมรับตนเอง ซึ่งมีผลส่งให้เด็กเข้าใจและยอมรับผู้อื่นด้วย เพื่อให้เขาสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

5. โรงเรียนประถมศึกษาต้องฝึกเด็กให้อยู่ในสถานการณ์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่า ทั้งนี้เพื่อเตรียมเด็กให้เรียนรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อว่าเมื่อเด็กออกไปประสบปัญหาในเหตุการณ์นั้น ๆ จะสามารถแก้และขจัดปัญหาได้

6. โรงเรียนต้องฝึกเด็กให้พัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ รู้จักคิดตัดสินใจด้วยตนเอง มากกว่าจะตามความคิดผู้อื่น อีกทั้งมีทัศนคติที่กว้างขวาง เข้าใจ และยอมรับสังคม

เกรียง เอี่ยมสกุล (2522: 4-6) ได้กล่าวถึง สิ่งที่น่ารู้ภาค 20 ประการ เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งมีข้อที่เกี่ยวข้องกับลักษณะโรงเรียนที่ดี 13 ประการ คือ

1. การศึกษาทุกอย่างต้องจัดเพื่อเด็ก ความดีที่ได้รับอยู่ที่เด็กและครู ถ้ามานเสียหายนุ้เสียหายนุ้คือเด็ก
2. โรงเรียนดีต้องดีทุกเวลาตั้งแต่ชั่วโมงแรกจนถึงชั่วโมงสุดท้ายของปีการศึกษา
3. โรงเรียนที่เปิดเรียนในภาคเรียนแรก และพร้อมที่จะสอนทันที นับเป็นโรงเรียนดี
4. โรงเรียนที่ดีต้องดีเพื่อเด็ก ไม่ใช่เพื่อผู้ใหญ่
5. โรงเรียนจะต้องสร้างความดีหลาย ๆ อย่างให้แก่เด็ก คือในด้านความรู้ ปัญญา นิสัย ทักษะ และเจตคติ โรงเรียนหรือครูจะต้องส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดหรือดวงปัญญา ไม่ใช่สอนแต่เพียงให้เด็กมีความรู้
6. เด็กควรจะได้คุณสมบัติของมนุษย์คิดตัวไปด้วย เมื่อออกจากโรงเรียน
7. การศึกษา ควรหมายถึง สิ่งที่ดีในตัวเด็กหลังจากจบการศึกษาไปแล้ว ไม่ใช่ประกาศนียบัตร ฉะนั้นอุปนิสัยต่าง ๆ ต้องเพาะตั้งแต่เด็ก คือตั้งแต่อนุบาลและชั้นประถมศึกษาขึ้นไป
8. ห้องสมุดโรงเรียนประถมศึกษาควรมีหนังสือที่เหมาะสมแก่นักเรียนชั้นประถม
9. โรงเรียนต้องสร้างและปลูกฝังนิสัยให้แก่เด็กให้รู้จักความสะอาดจนเกิดความเคยชิน ให้เด็กเกิดความรู้สึกว่า เมื่อเห็นสิ่งใดสกปรกเลอะเทอะหรือวางผิดที่แล้วทนนไม่ได้ จะต้องจัดและเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นตามเดิม
10. ครูต้องสร้างความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก ฉะนั้นการสอนจึงต้องสอนให้เด็กนักเรียนกระทำ สังเกต ค้นคว้า ทดลองอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีและอุปกรณ์การสอนที่ครูใช้

11. การสอนด้วยแบบเรียนอย่างเดียว ทำให้เด็กได้รับความรู้น้อย
12. โรงเรียนควรร่วมกันประเมินผลงานในสิ้นปีเพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขปรับปรุงงานโรงเรียนให้ดีขึ้น งานประเมินผลเป็นหน้าที่ของทุกคน
13. โรงเรียน (เปรียบเสมือน) เป็นสิ่งมีชีวิต ต้องเคลื่อนไหว (ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง) อยู่เสมอ ถ้าไม่เคลื่อนไหวก็จะหยุดนิ่งและตายไปในที่สุด

ปรีชา นิพนธ์พิทยา (2525: 16-18) กล่าวถึง ลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ดีว่า ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1. อาคารบริเวณดี เช่น มีอาคารถาวรเพียงพอ สนาม และอาณาบริเวณกว้างขวางพอที่จะสนองความต้องการของเด็กวัยนี้ในการที่จะเล่นเกม ทำการเกษตร และอื่น ๆ
2. สภาพแวดล้อมดี ปราศจากสิ่งรบกวน เช่น ไม้ใกล้โรงงานอุตสาหกรรม ตลาดสด อากาศปลอดโปร่ง ปรุงแต่งสภาพแวดล้อมชวนให้รื่นรมย์ เช่น ไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ยืนต้น
3. สามารถสนองความต้องการทางวิชาการของเด็กผู้เรียนตามที่คาดหมายไว้
4. สนองความต้องการในด้านการแสดงออกทางกิจกรรมได้ดี เช่น การเล่นเกม การทำกิจกรรมส่วนตัว กิจกรรมเป็นกลุ่ม ตลอดจนการแข่งขันกีฬาต่าง ๆ
5. ควรประกอบด้วย คณะครูที่มีเจตคติที่ดีต่อการศึกษาศึกษาของเด็ก โดยอุทิศเวลาให้แก่เด็กผู้เรียน และช่วยเหลือเด็กเป็นรายบุคคล
6. ควรมีการบริหารที่ดีมีครูใหญ่ที่สนใจงานวิชาการ และปรับปรุงโรงเรียนอยู่เสมอ รวมทั้งการริเริ่มในการทำงาน
7. ควรจะมีความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียนดี กล่าวคือ ร่วมมือกันช่วยเหลือเด็กผู้เรียนอย่างเต็มที่
8. ควรมีการจัดอุปกรณ์การสอน สื่อการเรียน และแหล่งวิชาที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง
9. ควรเป็นที่อบรม และทดลองชีวิตความเป็นอยู่แบบประชาธิปไตย โดยการฝึกให้ผู้เรียนปกครองตนเอง
10. ควรสามารถปลูกฝัง เจตคติ แนวความคิดในการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดแก่ผู้เรียน อันอาจส่งผลสะท้อนไปยังทางบ้านด้วย

11. ควรเป็นแหล่งส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความปลอดภัยทั้งใน ด้านส่วนตัวและสังคม รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ศาสนา และส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม

12. ควรเป็นศูนย์กลางแห่งชุมชน ที่ให้บริการด้านการศึกษาแก่เยาวชน และ ผู้ใหญ่ รวมทั้งกระตุ้นให้ชุมชนช่วยปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ได้ด้วย

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะของโรงเรียนประถมศึกษาที่ตีนั้น อาจมี ความแตกต่างกันในด้านรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวการพิจารณาและจุดมุ่งหมายว่าจะ เน้นด้านใด แต่โดยภาพรวมแล้วแต่ละแนวความคิดมีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนา ตัวเด็กให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

ขอบข่ายงานของโรงเรียนประถมศึกษา

การทำโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพนั้น จะต้องมีการดำเนินการ หลายประการด้วยกัน ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดการศึกษาในโรงเรียน จึงต้องมี ความเข้าใจในภารกิจดังกล่าว และปฏิบัติภารกิจเหล่านั้นได้อย่างครบถ้วน มีประสิทธิภาพเพื่อให้ โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพหรือกล่าวได้ว่าเป็นโรงเรียนที่มีมาตรฐาน ซึ่งหากจะกล่าวถึง ขอบข่ายงานหรืองานบริหารโรงเรียนประถมศึกษานั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านแบ่งออกเป็น หมวดหมู่ตามลักษณะงานไว้หลายแบบต่าง ๆ กัน ดังนี้

Fisk (1957: 200-227) ได้กำหนดความรับผิดชอบในการบริหารโรงเรียนไว้ 4 อย่าง คือ

1. ความสัมพันธ์กับชุมชน
2. การปรับปรุงส่งเสริมโอกาสทางการศึกษา
3. การสรรหาและพัฒนาบุคลากร
4. การจัดหาและดูแลเรื่องการเงิน อาคารสถานที่ และอุปกรณ์

Campbell (1966: 96-137) ได้แบ่งงานบริหารโรงเรียนออกเป็น 6 ประการ คือ

1. งานสัมพันธ์กับชุมชน
2. งานด้านหลักสูตรและการสอน
3. งานบริการนักเรียน
4. งานบริหารบุคลากรทางการสอน
5. งานด้านอาคารสถานที่
6. งานด้านงบประมาณและธุรการ

Jarvis (1969: 8-10 อ้างถึงในกิตติมา ปรีดีคิลก, 2532: 37) ได้ให้ขอบข่ายของงานบริหารโรงเรียนว่ามี 8 ประการ คือ

1. การพัฒนาหลักสูตรและการสอน
2. การบริหารกิจการนักเรียน
3. การบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชน
4. การบริหารบุคลากร
5. การบริการพิเศษต่าง ๆ
6. การจัดโครงสร้างหน่วยงาน
7. การดูแลอาคารสถานที่และบริเวณ
8. การบริหารธุรการและการเงิน

Kimbrough และ Nunnery (1988: 44-80) ให้ความเห็นว่า งานบริหารการศึกษาของโรงเรียนควรมี 8 ประการ ดังนี้

1. งานบริหารหลักสูตรและการสอน
2. งานบริหารเศรษฐกิจการศึกษา
3. งานธุรการ
4. งานบริหารบุคคล
5. งานกิจการนักเรียน
6. งานอาคารสถานที่
7. งานบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน
8. งานด้านการสร้างความเชื่อถือจากประชาชน

พนัส หันนาคินทร์ (2513: 49-51) ได้จำแนกงานบริหารโรงเรียนออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การบริหารงานด้านวิชาการ ได้แก่ งานบริหารบุคลากรการสอน การบริหารด้านหลักสูตร ตารางสอน แบบเรียน และการประเมินผลการศึกษา
2. การบริหารงานด้านบริการนักเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมนักเรียน การจัดบริการแนะแนว การรักษาระเบียบวินัยของนักเรียน รวมทั้งการจัดบริการด้านอื่น ๆ เช่น บริการสุขภาพอนามัย บริการอาหารกลางวัน เป็นต้น
3. การบริหารงานธุรการ กล่าวถึง งานธุรการด้านต่าง ๆ เช่น งานสารบรรณ งานการเงิน งานพัสดุครุภัณฑ์ งานดูแลรักษาอาคารสถานที่ เป็นต้น

ภิญโญ สาธร (2524: 356-357) มีความเห็นว่า ครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่มีหน้าที่ในการบริหารงานรวม 8 ประการ คือ

1. การบริหารงานบุคลากรในโรงเรียน
2. การบริหารงานกิจการนักเรียน
3. การบริหารงานวิชาการ
4. การบริหารงานต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชน
5. การจัดระบบบริหารโรงเรียน
6. การจัดการเกี่ยวกับอาคาร สถานที่ บริเวณ พัสตุ ครุภัณฑ์
7. การบริหารงานธุรการและงานเสมียน
8. การประเมินผลงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2525: 11-12) ได้แบ่งงานบริหารการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาเป็น 6 งาน คือ

1. งานวิชาการ
2. งานบุคลากร
3. งานกิจการนักเรียน
4. งานธุรการ การเงิน และพัสดุ
5. งานอาคารสถานที่
6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ปรีชา คัมภีรปกรณ (2526: 160-162) ได้จำแนกขอบข่ายการจัดการโรงเรียนประถมศึกษาไว้ 5 งานด้วยกัน คือ

1. งานวิชาการ
2. การจัดการด้านธุรการ
3. การจัดการด้านอาคารสถานที่
4. การจัดการงานบุคคล
5. การจัดงานกิจการนักเรียน

นอกจากนี้ กิติมา ปรีดีดิลก (2532: 41) ได้จำแนกขอบข่ายงานในโรงเรียนไว้เป็น 6 ประเภท คือ

1. งานวิชาการ
2. งานธุรการ และการเงิน
3. งานบุคคล
4. งานอาคารสถานที่
5. งานกิจการนักเรียน
6. งานความสัมพันธ์กับชุมชน

จะเห็นได้ว่า การจำแนกขอบข่ายงานในโรงเรียนของนักวิชาการส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เพียงในส่วนรายละเอียด แต่โดยสาระสำคัญพอจะสรุปได้ว่า ขอบข่ายงานในโรงเรียนประถมศึกษาแบ่งออกได้เป็น 6 งาน คือ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงิน และพัสดุ งานบุคลากร งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และงานความสัมพันธ์กับชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เพื่อให้มีความสามารถปรับตนในการดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ดังนั้น การที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์และพัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ย่อมจำเป็นต้องอาศัยการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นสำคัญ ดังที่ อุทัย บุญประเสริฐ และชโลมใจ ภิงคารวัฒน์ (2528: 139-140) ได้กล่าวไว้ว่า คุณภาพการศึกษา ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงเป็นงานสำคัญที่ต้องดำเนินการอยู่เสมอ ต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่อง และมีการตรวจวัดระดับคุณภาพทางการศึกษาอยู่เป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เพื่อค้นหาปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาให้นำไปสู่ความก้าวหน้าทางการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องของคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานในการพิจารณามาตรฐานโรงเรียนต่อไป ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพ การศึกษา โดยแบ่งประเด็นสำคัญออกเป็น 5 ประเด็น ดังนี้

1. ความหมายของคุณภาพการศึกษา
2. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
3. การประเมินคุณภาพการศึกษา
4. องค์ประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษา
5. ความสำคัญของตัวบ่งชี้และตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

1. ความหมายของคุณภาพการศึกษา

จากรายงานการวิจัยเรื่อง คุณภาพการศึกษาในชนบท : กรณีศึกษาโรงเรียนใน ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยกองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ (2531: 7) ได้ระบุถึงแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาว่า ในหนังสือ UNESCO THESAURUS ได้ให้ความหมายของคุณภาพว่าหมายถึง มาตรฐาน(Standard) ซึ่งเป็นความหมาย ที่กว้าง สิ่งนี้ที่นักวิชาการน่าจะทำความเข้าใจให้ตรงกันเสียก่อน ก็คือ มาตรฐานหรือคุณภาพนี้ ขึ้นอยู่กับการกำหนดของแต่ละสังคม คุณภาพจึงเป็นคุณภาพในบริบททางสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจ ไม่เหมือนกับในสังคมอื่น

Holmes (1973: 2 อ้างถึงใน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี, 2536: 10) ให้ความหมายคุณภาพการศึกษาว่า คือ ความสอดคล้องของผลผลิตทางการศึกษาที่ตรงกับความต้องการของสังคม

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี (2536: 11) ได้ระบุว่า คุณภาพการศึกษา ควรครอบคลุมใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. วัตถุประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตร สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ เหมาะสมกับสภาพของสังคม และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต
2. มาตรการการดำเนินงาน และติดตามผล ที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่วางไว้
3. ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะตามที่ต้องการครบถ้วนตามที่หลักสูตรกำหนด

Dreeben (1968: 96 อ้างถึงใน บุญส่ง สังฆะ, 2529: 16) มีความเห็นว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึงการศึกษาที่

1. มีวัตถุประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตร สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ
2. มีความสอดคล้องเหมาะสมกับชีวิตจริง และเป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิต
3. มีมาตรการ กระบวนการดำเนินงาน และติดตามผล ที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างถูกต้องครบถ้วน
4. ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะตามต้องการทุกมิติ

โกวิท วรพิพัฒน์ (อ้างถึงใน กรมสามัญศึกษา, 2537: 4) ได้ให้ทัศนะว่า คุณภาพการศึกษา คือ การพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้

1. คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น
2. เป็นอิสระทางความคิด เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
3. รู้ว่าตนเองมีค่า อยู่ร่วมในสังคมได้ดี
4. ทำงานและเรียนไปพร้อม ๆ กัน

กรมสามัญศึกษา (2537: 5) ได้ระบุความหมายของคุณภาพการศึกษาว่า หมายถึง การจัดการศึกษาที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับตนเองและสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมอันดีงาม รู้จักอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีสุขภาพกายและจิตดี มีความเคารพ และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ในเรื่องเดียวกันนี้ กรมวิชาการ (2538: 2) ได้ให้ความหมายว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตร อันเป็นผลมาจากการที่หน่วยงานทุกระดับทุกฝ่าย ทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ร่วมกับชุมชนจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง ผลผลิตที่เกิดจากระบบการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ อันส่งผลให้ผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของรัฐ เหมาะสมกับสภาพสังคม และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

2. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพศึกษานั้นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดในการพัฒนาการศึกษา ก็ได้พบว่า

ในรายงานการวิจัยเรื่องคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในชนบท: กรณีศึกษาโรงเรียนในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นโครงการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาประชาบาล โดยกองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ร่วมกับ สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ทบวงมหาวิทยาลัย (2531:7) ได้ระบุว่า ในช่วงปี 1980 เป็นต้นมา ความสนใจคุณภาพของการศึกษาได้เบนทิศทางจากการเน้นเฉพาะตัวบ่งชี้และการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในการอธิบายคุณภาพของการศึกษา มาเป็นการพิจารณาตัวแปรเชิงคุณภาพเกี่ยวกับทักษะและความรู้สึกรู้สีก่อนการศึกษามากขึ้นด้วย พร้อมกันนั้นก็เริ่มพิจารณาคุณภาพในแง่มุมอื่นนอกเหนือไปจากสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน

กรมวิชาการ (2538: 6-11) ได้ระบุถึงแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไว้หลายแนวทาง ดังนี้

1. แนวคิดยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นเลิศ มีหลักการที่สำคัญ คือ การตั้งจุดมุ่งหมายที่ท้าทาย แล้วดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีแนวปฏิบัติดังนี้

(1) คิดให้เห็นภาพการดำเนินงานโดยตลอด

(2) ลงมือปฏิบัติอย่างมุ่งมั่น โดยศึกษา ข้อบกพร่องของนักเรียน แสวงหานวัตกรรม แล้วใช้นวัตกรรมนั้นแก้ไขข้อบกพร่องให้ดีขึ้น

2. แนวคิดกระบวนการพัฒนา ต้องทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่าง ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการพัฒนาเชิงระบบ ได้แก่

(1) สร้างความตระหนักว่าต้องมีการพัฒนา

(2) วิเคราะห์หาจุดที่จะพัฒนา

(3) แสวงหาวิธีใหม่ ๆ ในการพัฒนา

(4) ลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการพัฒนา

(5) ตรวจสอบผลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน

(6) สร้างความภาคภูมิใจในผลงานที่ได้พัฒนา

3. แนวคิดระบบของงาน กล่าวคือ ในการดำเนินงานถ้าต้องการให้บรรลุผลก็ต้องทำงานให้เป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิตในการจัดการศึกษามีระบบที่สำคัญ 2 ระบบ คือ ระบบโรงเรียน และระบบชุมชน ซึ่งโรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับ การปรับระบบโรงเรียน หรือกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นสำคัญ

4. แนวคิดข้อมูล ข้อเสนอเกี่ยวกับการพัฒนา ในการศึกษา นั้น ข้อมูล ข้อเสนอ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติโดยผู้บริหารระดับสูง และนักวางแผนต้องใช้สารสนเทศในกระบวนการกำหนด วัตถุประสงค์ขององค์กร การวางแผนระยะยาว ผู้บริหารระดับกลางใช้สารสนเทศในการควบคุม การใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ ส่วนผู้บริหารระดับปฏิบัติใช้สารสนเทศในการควบคุมการปฏิบัติงานในแต่ละช่วงให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

กมล ภูประเสริฐ (2534: 8-19) ได้กล่าวถึง การพัฒนาคุณภาพการศึกษาว่า ควรดำเนินการ 15 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ซึ่งในการศึกษาควรจัดเก็บข้อมูลในรูปของระบบ คือ ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยมีจุดเน้นในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผลผลิต โดยพิจารณาว่าผลผลิตมีปัญหาหรือไม่

2. วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ในการพัฒนาคุณภาพ โดยพิจารณาว่ามีอะไรบ้าง ที่สนับสนุนหรือขัดขวางการยกระดับคุณภาพบ้าง

3. กำหนดเป้าหมายคุณภาพในอนาคต เช่น จะพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในการอ่านสูงขึ้นให้ได้คะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 40 เป็นร้อยละ 45 เป็นต้น ซึ่งการกำหนดเป้าหมายต้องกำหนดในลักษณะที่เป็นไปได้

4. จำแนกจุดด้อย โดยจำแนกว่า จุดด้อยที่มีอยู่รายการใดแก้ไขได้ รายการใดแก้ไขไม่ได้ โดยพิจารณาพร้อมกับจุดเด่นและเป้าหมายคุณภาพ ซึ่งในการพัฒนาจะต้องทำจากจุดด้อยที่แก้ไขได้ คือ ขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมาย

5. กำหนดงานจากจุดด้อยที่แก้ไขได้ เมื่อสิ้นสุดขั้นนี้จะได้รายงานที่ จะต้องพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

6. กำหนดความสำคัญของงาน ซึ่งมีเกณฑ์ในการพิจารณา 2 วิธี คือ

(1) พิจารณาว่า งานใดที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษามาก ก็ถือว่ามีความสำคัญมาก

(2) งานที่ปฏิบัติอยู่ต่างกับสภาพที่ควรจะเป็นมาก ก็แสดงว่า มีความสำคัญมาก

7. กำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานแต่ละงาน โดยต้องกำหนดแนวทางใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับหลักวิชา เพื่อให้งานได้ผลดีขึ้น

8. เลือกแนวทางการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดในแต่ละงาน

9. ประสานงาน

10. จัดทำโครงการ หรือแผนปฏิบัติการ หรือแผนพัฒนา

11. ทำความกระจ่างในงาน โดยผู้ปฏิบัติจะต้องเข้าใจงานของตนอย่าง

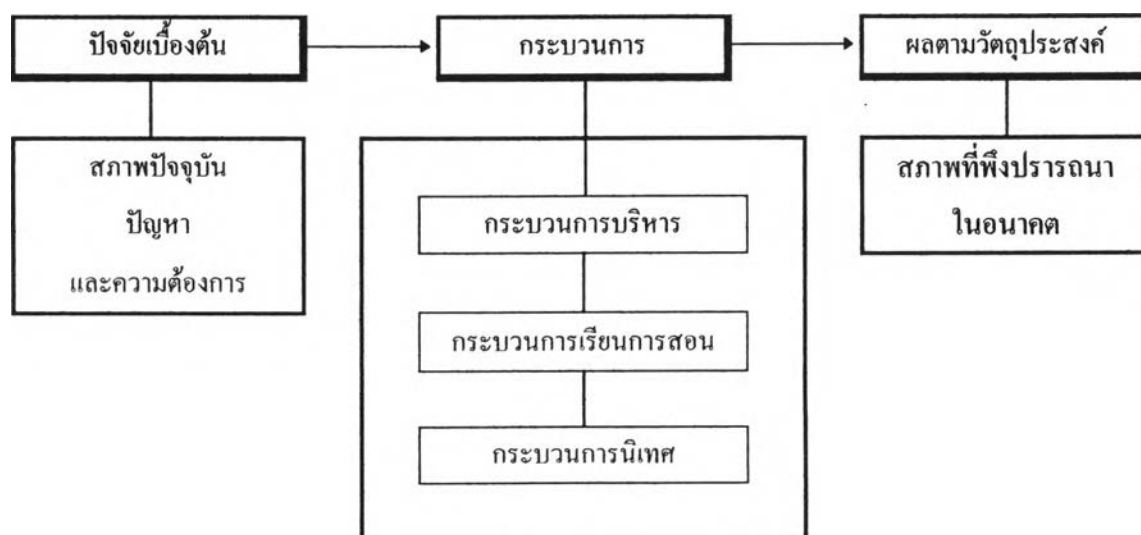
ชัดเจน

12. ปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการ

13. ประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยตรวจสอบว่า ผลผลิตของโครงการ เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่
14. ประเมินผลรวมของงานทั้งหมด ผู้รับผิดชอบโครงการทุกโครงการ ต้องร่วมกันพิจารณาว่าบรรลุเป้าหมายคุณภาพมากน้อยเพียงใด
15. รายงานผลการบรรลุเป้าหมายคุณภาพ

สัจด์ อุทรานันท์ (2530: 233-236) ได้กล่าวว่า แนวทางในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษามี 3 ประการ คือ การพัฒนาปัจจัยในการจัดการศึกษา การพัฒนากระบวนการจัดการ ศึกษา และการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตจากการจัดการศึกษา ซึ่งถ้าหากส่วนหนึ่ง ส่วนใดบกพร่องประสานกันไม่สนิทก็จะมีผลให้ส่วนอื่น ๆ ได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย อันจะส่งผลให้คุณภาพการศึกษาโดยส่วนรวมต้องตกต่ำผิดเป้าหมายไป ถึงแม้ว่ากระบวนการ สำคัญที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาโดยตรง ก็คือกระบวนการเรียนการสอน แต่การเรียนการสอน ของนักเรียนและครู ก็ยังจำเป็นต้องอาศัยการบริหารมาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ครูในด้าน ต่าง ๆ รวมทั้งการนิเทศที่สนับสนุนการเรียนการสอนของครูอีกทางหนึ่งด้วย ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

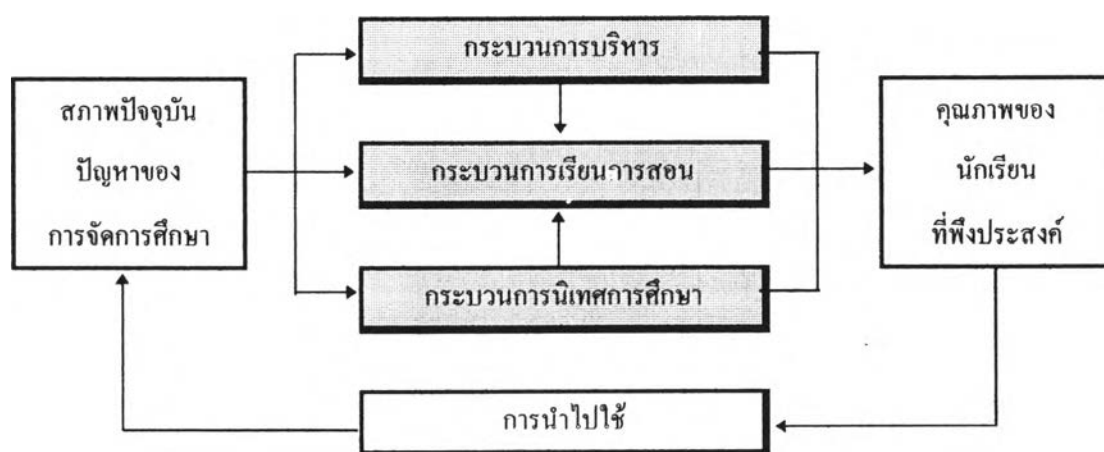

ที่มา: สัจด์ อุทรานันท์, 2530: 235

จากแผนภูมิดังกล่าวอธิบายได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นจะต้องทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการทางการศึกษาเสียก่อน จึงจะกำหนดสภาพการศึกษาที่พึงประสงค์ในอนาคตได้ เมื่อทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหา และสภาพที่พึงประสงค์ในอนาคตแล้ว ระบบการศึกษาก็ใช้กระบวนการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมหลักเพื่อพัฒนาไปสู่สภาพในอนาคต โดยมีกระบวนการบริหารและกระบวนการนิเทศ ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและสนับสนุนการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(อ้างถึงในมานิตย์ เนื่องรักษา, 2538: 21-22) ระบุว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่สำคัญ 3 ประการ คือ กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศ ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงรูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อ้างถึงในมานิตย์ เนื่องรักษา, 2538: 21

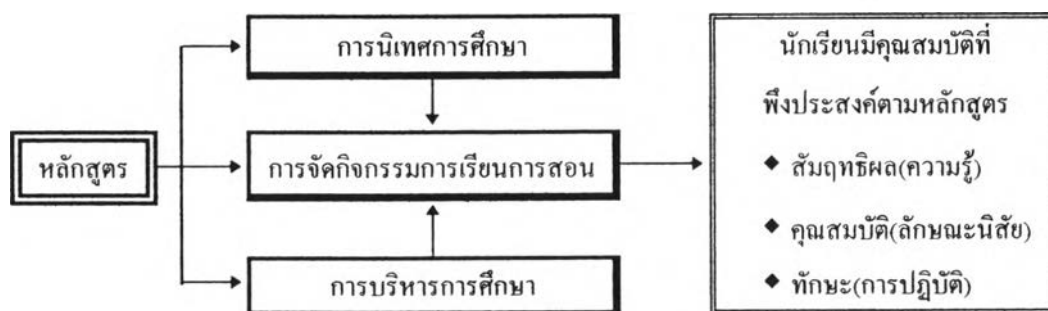
จากรูปแบบการพัฒนาคุณภาพข้างต้น อธิบายได้ว่า กระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการหลักในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีกระบวนการบริหารและกระบวนการนิเทศการศึกษา เป็นกระบวนการสนับสนุนในลักษณะที่มีความสัมพันธ์กันทั้งสามกระบวนการ และส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนเช่นเดียวกัน กล่าวคือกระบวนการบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในโรงเรียน โดยมุ่งให้ครูสามารถปฏิบัติงาน

ด้านการเรียนการสอนและด้านอื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอนได้อย่างราบรื่นและบังเกิดผลดี ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน กระบวนการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมการสอนของครู โดยมุ่งหวังให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนเช่นเดียวกับกระบวนการบริหาร และกระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ครูเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอนของครูก็จะส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนเช่นเดียวกับกระบวนการบริหารและกระบวนการนิเทศ

เนื่องจากกระบวนการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศศึกษามีความสัมพันธ์กันและต่างก็ส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนเช่นเดียวกัน ดังนั้นการทำให้คุณภาพการศึกษาสูงขึ้นกว่าเดิม หรือการทำให้คุณภาพของนักเรียนดีขึ้นกว่าเดิม จึงจำเป็นต้องปรับปรุงหรือพัฒนางาน 3 งาน ได้แก่ งานบริหารการศึกษา งานการเรียนการสอน และงานนิเทศการศึกษา จะพัฒนาเพียงงานใดงานหนึ่งไม่ได้

รุ่ง แก้วแดง (อ้างถึงในเทพา สำเร็จ, 2531: 25-26) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษาว่า สิ่งสำคัญที่จะต้องเน้นคือกระบวนการเรียนการสอนโดยการปฏิบัติจริง ส่วนกระบวนการบริหารและกระบวนการนิเทศเป็นกระบวนการสำคัญในการเกื้อหนุนการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ดังแผนภูมิที่ 3

แผนภูมิที่ 3 แสดงกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

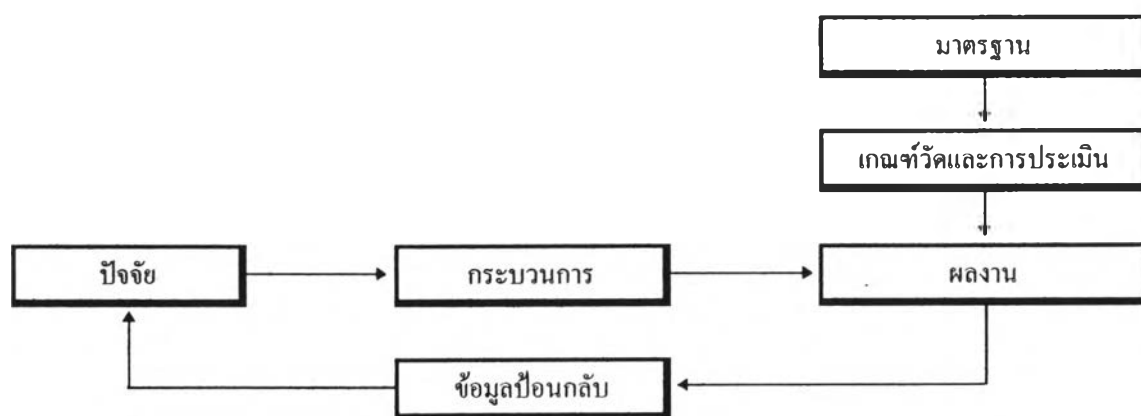

ที่มา: รุ่ง แก้วแดง อ้างถึงใน เทพา สำเร็จ, 2531: 25

จากแผนภูมิจะเห็นว่าหลักสูตรจะเป็นส่วนที่กำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา กระบวนการบริหารและกระบวนการนิเทศ จะเป็นแหล่งสนับสนุนให้ครูผู้สอนนำหลักสูตรไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร อันจะส่งผลให้คุณภาพการศึกษาสูงตามไปด้วย

อุทัย บุญประเสริฐ และ ชโลมใจ กิงการวัฒน์ (2528: 140-144) กล่าวว่าคุณภาพการศึกษาเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารการศึกษา ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จึงเป็นงานสำคัญที่จะต้องดำเนินการอยู่เสมอและจะต้องทำอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่อง โดยมีการตรวจวัดระดับคุณภาพการศึกษาอยู่เป็นระยะ ๆ ทั้งนี้เพื่อค้นหาปัญหาและกำหนดทิศทางการพัฒนาซึ่งจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทางการศึกษา ดังตัวแบบ I-P-O Model ในแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 แสดงตัวแบบ I-P-O Model

ที่มา: อุทัย บุญประเสริฐ และ ชโลมใจ กิงการวัฒน์, 2528: 141

จากตัวแบบดังกล่าวเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการทำงานของโรงเรียนผลงานของโรงเรียนก็คือ ตัวเด็กซึ่งเป็นผลผลิตจากกระบวนการทางการศึกษาของโรงเรียน โดยมีหลักสูตรซึ่งประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย จุดประสงค์การเรียนรู้ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตรเป็นแม่บทกำกับกระบวนการทำงาน ถ้าตัวเด็กซึ่งเป็นผลผลิตเป็นไปตามมาตรฐานก็หมายความว่า คุณภาพของเด็กบรรลุตามระดับที่ต่ำสุดที่สามารถยอมรับได้ว่า "ใช้ได้"

แล้ว" ถ้าปรากฏว่าต่ำกว่ามาตรฐานก็หมายความว่า ประสบความสำเร็จ แต่ถ้าปรากฏว่าอยู่ในระดับที่สูงกว่ามาตรฐานที่กำหนดไว้มากเท่าใด ก็แสดงว่าคุณภาพสูงมากเท่านั้น ดังนั้นประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่การกำหนดระดับมาตรฐาน(standard)ว่าขนาดไหน ระดับใดจึงจะเป็นที่ยอมรับ และจะใช้สิ่งใดเป็นเกณฑ์(criteria)ในการวัดผลและประเมินผลงานของระบบว่าบรรลุระดับมาตรฐานแล้วหรือยัง ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงความสำเร็จและความล้มเหลวในการทำงาน ตลอดจนข้อมูลป้อนกลับ(feedback) เพื่อช่วยให้สามารถค้นหาข้อบกพร่องไปสู่แหล่งที่เป็นปัญหา ซึ่งทำให้ผลงานไม่ดี ไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือระดับความคาดหวังที่ได้ตั้งไว้ อันจะนำไปสู่การค้นหาวิธีการในการแก้ไขปรับปรุงพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า แนวคิดดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกันคือ ในการพิจารณาเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา สิ่งที่จะบอกได้ว่าการจัดการศึกษามีคุณภาพหรือไม่นั้น หากพิจารณาในภาพรวมที่เป็นระบบ ย่อมขึ้นอยู่กับคุณภาพของปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิตเป็นสำคัญ นอกจากนี้สิ่งที่ควรคำนึงถึงด้วยก็คือ สภาพปัจจุบันและปัญหาซึ่งมีผลกระทบต่อการศึกษา และหากเราจะมองลึกลงไปถึงระดับคุณภาพการศึกษาว่า ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น เครื่องมือสำคัญก็คือ การกำหนดมาตรฐานและเกณฑ์ในการพิจารณาซึ่งจะเป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพ นั่นคือจะต้องมีการประเมินคุณภาพการศึกษานั้นเอง

3. การประเมินคุณภาพการศึกษา

จากการศึกษาเกี่ยวกับการประเมิน พบว่า มีนักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินทางการศึกษาไว้ดังนี้

โกวิท ประวาลพฤกษ์ (2524 อ้างถึงใน บุญส่ง สังฆะ, 2529: 18) ได้กล่าวถึงความจำเป็นและประโยชน์ของการประเมินคุณภาพการศึกษาไว้หลายประการคือ ประการแรก การประเมินคุณภาพการศึกษา ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อการวางแผนการศึกษา ทั้งในด้านการจัดลำดับความสำคัญ และการจัดสรรทรัพยากร ประการที่สอง ข้อมูลที่ได้จะชี้บ่งความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นพื้นฐานให้ผู้บริหารได้ทราบถึงสภาพที่แท้จริงของตนและเร่งรัดปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้น นอกจากนี้ข้อมูลจากการประเมินยังเป็นดัชนีแสดงคุณภาพของหลักสูตรแบบเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนว่าสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถภาพที่ต้องการหรือไม่ และข้อมูลที่ได้จากการประเมินยังชี้บ่งถึงมาตรฐานของโรงเรียนอีกด้วย

Young and Others (1983 อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2538: 9-10) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา อยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจ
2. การประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างวินัยในตนเองหรือการควบคุมภายในนั่นเอง ซึ่งในระยะยาวย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่าการควบคุมจากภายนอก เพราะเกิดจากความเต็มใจและมองเห็นคุณค่า
3. การประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการของการประเมินทั้งโดยตนเองและโดยกลุ่ม(peers) ที่เป็นสมาชิกองค์กรเดียวกัน จะมีการกำหนดลักษณะเฉพาะของสถานศึกษา มีการรวบรวมข้อมูลและประมวลผล และมีการสังเคราะห์ข้อมูลเสนอต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ
4. การประเมินมาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษา เน้นการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา ซึ่งยากต่อการให้คำนิยามและไม่มีองค์ประกอบที่ง่ายต่อการแยกแยะเหมือนองค์กรทางธุรกิจหรืออุตสาหกรรม จึงขึ้นอยู่กับสมาชิกในกลุ่มจะช่วยกันสร้างสรรค์ และตกลงร่วมกัน พร้อมทั้งปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ความเป็นพลวัตรของคุณภาพการจัดการศึกษาจะขึ้นอยู่กับแรงผลักดันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยมีข้อมูลิตายตัว หากรัฐตัดสินใจที่จะนำรูปแบบของการประเมินดังกล่าวมาใช้ก็ควรคำนึงถึงธรรมชาติข้อนี้ให้มาก
5. การประเมินมาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการอันซับซ้อนของกลุ่มบุคคลที่จะใช้วิจารณ์ทุกส่วนคนและคณะในการวินิจฉัยสภาพทางวิชาการหรือวิชาชีพของสถานศึกษา ในกรณีนี้ย่อมสามารถจัดความผิดพลาดคลกรรจ์ ๆ และข้อวินิจฉัยที่สุดโต่งได้เป็นอันมาก และไม่ยึดติดกับมาตรฐานขั้นต่ำอยู่ตลอดเวลา แต่กลับเน้นเป้าหมายที่เหมาะสม โดยยึดหน้าทีความรับผิดชอบของสถานศึกษาหรือหลักสูตรเป็นหลัก ภายใต้กรอบทฤษฎีการศึกษาที่เหมาะสมกับระดับการศึกษานั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นอนุบาลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา หรืออุดมศึกษา
6. การประเมินมาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษา เป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบหลัก 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการประเมินตนเอง และขั้นตอนการประเมินโดยสมาชิกอื่น ๆ ของกลุ่ม (peer evaluation) ในรูปของคณะกรรมการเยี่ยมโรงเรียน โดยเฉพาะขั้นตอนที่สองนี้ถือว่า เป็นการวินิจฉัยของผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่จะขาดเสียมิได้ เพราะจะเป็นผู้

ตรวจสอบยืนยัน (validate) ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการประเมินตนเองในรอบแรก หากขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งถือว่ายังมีใช้การดำเนินการที่สมบูรณ์

กรมวิชาการ (2538: 5-7) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษาว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการประเมิน เพื่อการพัฒนาโรงเรียน (evaluation for school development) และการควบคุมตนเอง (self-regulation) นอกจากนี้ ยังมีแนวความคิดอีกสองประการ ที่เป็นองค์ประกอบหลักค้ำให้มีการประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ได้แก่ การพัฒนาทางด้านวิชาชีพ (professional development) และการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (accountability) ซึ่งแนวคิดทั้งสี่ประการข้างต้นมีรายละเอียดดังนี้

แนวความคิดที่ 1 การประเมินเพื่อพัฒนาโรงเรียน ในการประเมินประสิทธิภาพของโรงเรียนนั้นจะกำหนดให้มีองค์ประกอบในการประเมิน เช่น ความเป็นผู้นำในด้านหลักสูตร บรรยากาศของโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน ระบบการประเมินผล การเรียนการสอนของครูและนักเรียน การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมและสนับสนุนของผู้ปกครอง เป็นต้น องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นตัวกระตุ้นให้โรงเรียนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและถูกทาง

แนวความคิดที่ 2 การประเมินเพื่อควบคุมตนเอง การประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของจรรยาบรรณของโรงเรียน ในการให้ความมั่นใจแก่สังคมว่า การให้บริการการศึกษานั้นมีคุณภาพ เป็นกระบวนการที่โรงเรียนแต่ละระดับแต่ละประเภทร่วมมือกันในการสร้างเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ ดำเนินการประเมินและลงมือปรับปรุงคุณภาพการศึกษา พร้อมทั้งแสดงให้เห็นประชาชนประจักษ์แจ้งในคุณภาพดังกล่าว

การควบคุมตนเอง เป็นกระบวนการที่ปรากฏในทุก ๆ สาขาอาชีพที่พัฒนาถึงระดับวิชาชีพ (profession) ประกอบด้วยกลไกต่าง ๆ ที่สถาบันวิชาชีพนั้น ๆ นำมาใช้ร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วยคำจำกัดความ (terminology) ขั้นตอนการดำเนินงาน (procedures) และมาตรฐาน (standards) สำหรับวิชาชีพนั้น ๆ สถาบันหรือองค์กรของสถาบันดังกล่าวจะเริ่มด้วยการวางนโยบายร่วมกันแล้วกำหนดมาตรฐานที่เหมาะสม และสร้างขั้นตอนการปฏิบัติสำหรับใช้ในการกำกับ ควบคุม และประเมิน (monitoring and evaluating procedures) ในการควบคุมการดำเนินงานของสถาบันที่เป็นสมาชิก

แนวความคิดที่ 3 การประเมินเพื่อการพัฒนาวิชาชีพ การพัฒนาองค์ความรู้อย่างรวดเร็ว (knowledge explosion) ประกอบกับการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทำให้เกิดสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ขึ้นอย่างมากมายและเกิดองค์กรพิทักษ์ สาขาวิชาชีพเหล่านั้นขึ้น แนวโน้มของการประเมินเพื่อพัฒนาวิชาชีพ จะผูกติดกับพัฒนาการของวิชาชีพนั้น ๆ ซึ่งแต่เดิมมีเพียงวิชาชีพสาขาการแพทย์ และกฎหมาย ต่อมาได้แพร่หลายไปยังสาขาอาชีพอื่นๆ เช่น สถาปัตยกรรม วิศวกรรม บรรณารักษศาสตร์ คณิตศาสตร์ การพยาบาล และครุศาสตร์ เป็นต้น องค์กรที่ทำหน้าที่ประเมินจะเน้นในเรื่องหลักสูตรสาขาวิชาและสถาบันที่จัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาเป็นหลัก โดยที่องค์กรนั้นจะเป็นผู้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานขึ้นและสถาบันที่เป็นผู้จัดการเรียนการสอนหรือผลิตนักวิชาชีพจะเป็นผู้นำเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวไปใช้ในการประเมินตนเอง เพื่อขอให้มีการรับรองวิทยฐานะ

แนวความคิดที่ 4 การประเมินเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมในการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ระบบการศึกษาจะต้องชี้ชัดในเรื่องมาตรฐานการศึกษา บทบาทในการรับใช้สังคม และค่าใช้จ่ายที่เกิดจากบริการการศึกษาว่ามีได้มีประสิทธิภาพตกต่ำอย่างถึงส่งสัยกัน ระบบการศึกษาจะต้องพิสูจน์ตัวเองว่ายังเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปสังคม และจะต้องหาทางยืนยันว่าการศึกษานี้เป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีแบบแผนและหลักการมิใช่การลองผิดลองถูก

ส่วนทศนี วงศ์ยืน (2538: อัดสำเนา) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพการศึกษาควรเริ่มต้นจากการประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ของคุณภาพการศึกษา เพื่อค้นหาข้อมูลชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ประสบความสำเร็จและส่วนที่ยังบกพร่อง ไม่น่าพอใจ การพิจารณาผลการประเมินจะเป็นจุดตั้งต้นที่ดีของการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้ผลการประเมินที่แสดงความดีของผลผลิต กระบวนการ หรือปัจจัยมาเป็นจุดที่จะพัฒนา แล้วดำเนินกระบวนการพัฒนาโดยการแสวงหา นวัตกรรม แนวคิด แนวปฏิบัติวิธีใหม่ ๆ ในการพัฒนาวางแผนและลงมือปฏิบัติร่วมกันในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2538: 12) ได้กำหนดกระบวนการในการประเมินมาตรฐานคุณภาพการศึกษาไว้ดังนี้

1. กำหนดตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษา
2. พัฒนาเครื่องมือวัดที่เป็นมาตรฐาน
3. กำหนดเกณฑ์คุณภาพการศึกษา

4. กำหนดแผนการประเมิน
5. ทำการประเมินผลตามช่วงเวลาที่กำหนด
6. นำผลการประเมินไปใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษา

จากแนวคิดที่เกี่ยวกับการประเมินคุณภาพการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าการประเมินเป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานบรรลุผลดียิ่งขึ้น การประเมินที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ มาตรฐาน และวิธีการประเมินที่ชัดเจน จะให้ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการติดตาม กำกับ ดูแล การดำเนินงานต่าง ๆ ให้บรรลุสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล นอกจากนี้ผลจากการประเมินยังเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่สำคัญในการวางแผนปรับปรุง พัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เข้าสู่มาตรฐานที่สูงขึ้น

4. องค์ประกอบการประเมินคุณภาพการศึกษา

การประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานอย่างมีระบบ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติมาประเมินผล ผลการประเมินจะเป็นข้อมูลสำหรับนำไปปรับปรุงพัฒนางานต่อไป ในการประเมินสิ่งใดก็ตาม เราจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของสิ่งนั้น ๆ เพื่อให้การประเมินมีความครอบคลุม สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในทางการศึกษาก็เช่นกันการประเมินผลมีความสำคัญมาก เพราะเป็นตัวชี้ให้ทราบถึงสถานการณ์ของระบบการศึกษา เป็นต้นว่าทราบความเหมาะสมของหลักสูตร ประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอน ความสามารถของผู้สอน ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ฯลฯ การประเมินผลจึงต้องจัดอยู่ในแผนการศึกษาส่วนหนึ่งที่ต้องกระทำ (เฮวดี วิบูลย์ศรี, 2537: 91) เมื่อพิจารณาถึงเรื่องคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้สอน ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารระดับต่าง ๆ มักจะพิจารณาจากประเด็นที่แตกต่างกันไปตาม ความเชื่อ ความรู้ และประสบการณ์ ซึ่งผลก็คือนำไปสู่วิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ในที่สุดความรับผิดชอบในการบริหารการศึกษา และจุดเน้นในการทำงานมักจะแปรเปลี่ยนไปตามผู้ปฏิบัติงานหรือผู้กำกับการปฏิบัติงาน (อุทัย บุญประเสริฐ และ ชโลมใจ ภิงคารวัฒน์, 2528: 144) ซึ่งส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนไม่อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน อย่างไรก็ตามเพื่อช่วยให้มองภาพเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาได้ชัดเจนขึ้น และเพื่อป้องกันความสับสนอันเกิดจากทัศนคติที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของการประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งในเรื่องนี้ได้มีผู้ให้แนวคิดไว้ดังนี้ เช่น

สุวิมล ว่องวานิช (2531: 40) มีความเห็นว่า ระบบการประเมินจะสมบูรณ์ได้ ต้องประกอบด้วยรายละเอียดที่ครอบคลุมส่วนประกอบทั้งหมดของระบบ ได้แก่ เกณฑ์ที่ใช้ในการวัด แหล่งและชนิดของข้อมูล และน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์

นิราศ จันทจร (2533: 42-48) กล่าวว่า สิ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้ผลการประเมินมีมาตรฐานเชื่อถือได้ นอกเหนือจากสถานการณ์การประเมิน ความสามารถและทักษะของผู้ประเมินแล้ว เครื่องมือและเกณฑ์ประเมิน รวมทั้งรูปแบบหรือวิธีการประเมินยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพของการประเมินอีกด้วย เกณฑ์หรือมาตรฐานจึงนับว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการประเมิน ซึ่งจะต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่ประเมินและหน้าที่หรือจุดมุ่งหมายของการประเมินในครั้งนั้น ๆ อีกทั้งจะต้องมีความเที่ยง ความตรง และสมเหตุสมผล

McNergney และ Carrier (1981: 158-159 อ้างถึงใน นิราศ จันทจร, 2533: 42-43) ได้กล่าวถึง ลักษณะของเครื่องมือประเมินโดยทั่วไปว่า จะต้องประกอบด้วย (1) จุดมุ่งหมายหรือโครงสร้างของสิ่งที่วัด (2) แบบ (format) ของเครื่องมือ รวมทั้งชนิดของข้อกระทง กระบวนการขั้นตอนสำหรับการบริหาร เครื่องมือและวิธีการให้คะแนน (3) การรายงานข้อมูล และ(4) การอ้างอิงสำหรับสารสนเทศอื่น

ไพศาล หวังพานิช (2518: 21-24 อ้างถึงใน บุญส่ง สังฆะ, 2529: 19-20) ได้กล่าวถึง การประเมินผลทางการศึกษาว่า จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. มาตรฐาน (Standard) หมายถึง เป้าหมายที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสิ่งที่ประเมินว่า ดี เหมาะสม ถูกต้อง หรือควรมีคุณสมบัติอย่างไร กำหนด โดยกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำไว้
2. การวัดผล (Measurement) หมายถึง การตรวจสอบหาคุณภาพการเรียนรู้อัตโนมัติของผู้เรียนว่า มีพัฒนาการอยู่ในระดับมากน้อยเพียงใด เป็นข้อมูลหรือรายละเอียดเกี่ยวกับตัวผู้เรียน
3. การตัดสิน (Judgment) หมายถึง การนำผลการวัดไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินว่าผู้เรียนเป็นอย่างไร การตัดสินจะน่าเชื่อถือหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับมาตรฐานที่กำหนดไว้

เขาวดี วิบูลย์ศรี (2537: 92) กล่าวว่า ในระบบการศึกษามีปัจจัยและตัวแปร (Factors and Variables) ที่จะต้องวัดและประเมินผลมาก ยากที่จะกล่าวสรุป อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาในด้านการจัดการเรียนการสอน ก็พอจะสรุปสิ่งซึ่งจะต้องมีการวัดและประเมินผลในแผนของการศึกษา เช่น ปัจจัยต่อไปนี้

1. ความเหมาะสมของหลักสูตร
2. สถานภาพของผู้สอน
3. ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
4. ขบวนการจัดการเรียนการสอน
5. การบริหารของสถาบันการศึกษา
6. สภาวะแวดล้อม สังคม ตลอดจนชุมชน ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียน

การสอน ฯลฯ

กรมวิชาการ (2538: 10) ได้ระบอบุองค์ประกอบมาตรฐานคุณภาพการศึกษาไว้ ดังนี้

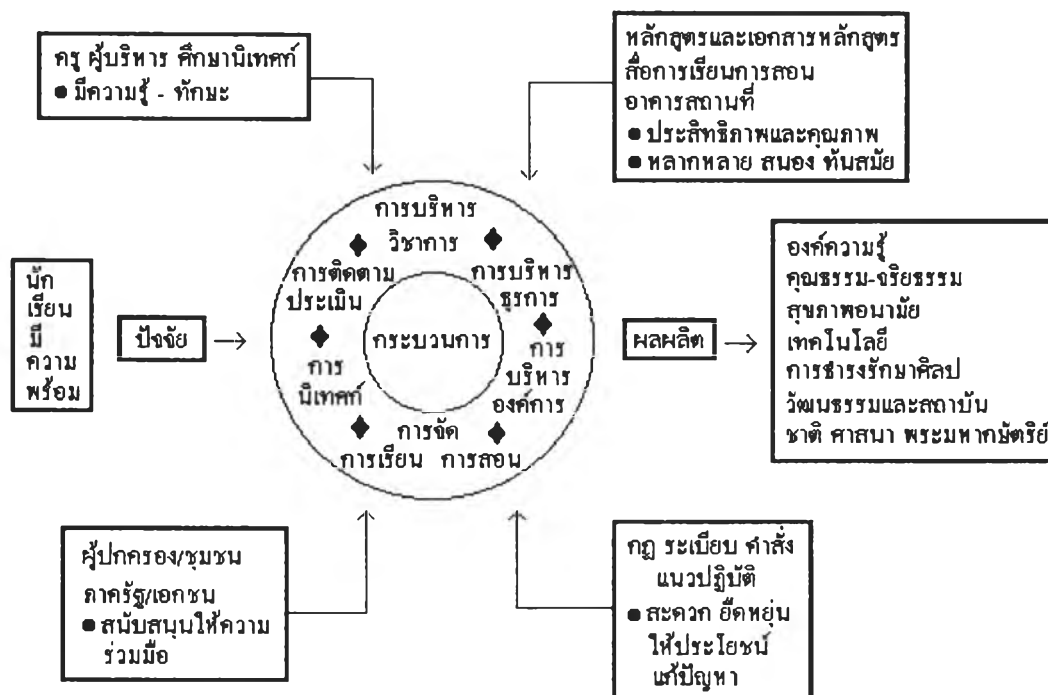
องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยความพร้อม ได้แก่ ความพร้อมของผู้เรียน ครู ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ หลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน อาคาร สถานที่ ผู้ปกครอง ชุมชน และกฎระเบียบคำสั่งแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ ได้แก่ การบริหารการจัดการทาง วิชาการ การบริหารงาน ชุรการ การเงิน พัสดุครุภัณฑ์ องค์กร บุคลากร อาคารสถานที่ กิจกรรม นักเรียน และความสัมพันธ์กับชุมชน การจัดการเรียนการสอน การนิเทศ และการติดตาม กำกับ ดูแล และประเมินผล

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต ได้แก่ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของ ผู้เรียนตามที่หลักสูตร และสังคม คาดหวังในด้านองค์ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ อนามัย เทคโนโลยี รักการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ราบรื่น เป็นประชาธิปไตยในระบอบ พระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีความเป็นไทย และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้นสามารถแสดงเป็นแผนภูมิได้ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงองค์ประกอบของมาตรฐานคุณภาพการศึกษา

ที่มา: กรมวิชาการ, 2538: 4

กมล สุคประเสริฐ และคณะ (2532: 21-37 อ้างถึงใน สุทัศน์ ปัทวานิช, 2533: 59-64) ได้วิเคราะห์ในเชิงระบบเพื่อการตรวจ ติดตาม และประเมินผลในด้านมาตรฐาน และคุณภาพการศึกษา โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ปัจจัยป้อนเข้า (Input) กระบวนการหรือการดำเนินงาน (Process) และผลผลิตหรือผลการดำเนินงาน (Output) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยป้อนเข้า (Input) ในด้านการศึกษา วิเคราะห์ไว้ดังนี้

1.1 คน ในด้านคนหรือกำลังคนของระบบการศึกษา เช่น โรงเรียนและสถานศึกษานั้น ได้แก่ ตัวนักเรียน ซึ่งมีหลายระดับอายุ หลายระดับชั้น มาจากครอบครัวหลายอาชีพ และมีภูมิลำเนาต่าง ๆ กัน นอกจากนี้นักเรียนเหล่านี้ยังมีพื้นฐานประสบการณ์ และเจตคติต่อการศึกษาแตกต่างกัน ตัวนักเรียนเป็นแหล่งทรัพยากรที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผลผลิตที่มีคุณภาพต่อไป ตัวครูเป็นแหล่งทรัพยากรบุคคลในฐานะผู้พัฒนา ผู้เปลี่ยนแปลง ครูมีลักษณะหลากหลายตามความรู้ ความสามารถ ตามความสนใจและตั้งใจ

ตลอดจนหน้าที่ที่รับผิดชอบ นอกจากนี้แหล่งทรัพยากรด้านคนยังประกอบด้วยบุคลากรอื่น ๆ เช่น คนงานหรือนักการภารโรง เจ้าหน้าที่ธุรการ การเงิน ที่จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่ระบบโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้น ๆ ยิ่งไปกว่านั้นแหล่งทรัพยากรด้านคนยังรวมไปถึงวิทยากรที่ทางสถานศึกษาเชิญมาร่วมกิจกรรม เช่น สอนพิเศษ อีกด้วย

1.2 เงินเป็นปัจจัยป้อนของระบบการศึกษาที่สำคัญ ซึ่งมีทั้งเงินที่มาจากงบประมาณของรัฐ และเงินนอกงบประมาณที่มีผู้บริจาคหรือเงินบำรุงการศึกษาต่าง ๆ เงินเป็นแหล่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งทรัพยากรด้านอื่น ๆ เช่น ครูที่มีวุฒิสอง รัฐก็ต้องจ่ายเงินสูง เป็นต้น

1.3 วัสดุ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน เช่น หนังสือตำรา วีดีโอ เทป สมุด ดินสอ เครื่องเล่นสำหรับพลศึกษา เครื่องใช้ในห้องปฏิบัติการ เป็นต้น และวัสดุเพื่ออำนวยความสะดวก เช่น น้ำดื่ม น้ำใช้ เป็นต้น

1.4 การจัดการ การจัดการในระบบการศึกษามีหลายระดับ ได้แก่ การบริหารโรงเรียน การบริหารชั้นเรียน การจัดการนอกชั้นเรียน เช่น กิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ การจัดการนับว่าเป็นแหล่งทรัพยากรในด้านวิธีการเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการหรือการดำเนินงานของโรงเรียนอยู่เป็นอันมาก

1.5 เจตคติต่อการศึกษา ได้แก่ ความชอบหรือความพึงพอใจที่จะเลือกเรียนในระบบการศึกษา เช่น ชอบจะเรียนในโปรแกรมใดหรือชอบจะเรียนต่อหรือไม่เรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นผลมาจากความพึงพอใจของสังคมและชุมชน

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยป้อนที่กล่าวมาข้างต้น ส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่มาจากระบบภายนอกระบบการศึกษา เช่น ปัจจัยป้อนด้านการเงินก็ขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจ และระบบการปกครอง กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในสถานศึกษา รวมไปถึงเงินเดือนครู ขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐ และปัญหาเศรษฐกิจของแต่ละท้องที่ เป็นต้น

2. การดำเนินงานของระบบการศึกษา โครงสร้างของระบบการศึกษานั้นจัดให้มีองค์กรรับผิดชอบในการดำเนินงานโดยกำหนดภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ซึ่งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่าง ๆ นั้นมีสิ่งที่จะต้องพิจารณา คือ

2.1 เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ปรัชญา คำขวัญ และความเชื่อ เป็นเป้าหมายที่เกิดขึ้นจากความต้องการของหลายฝ่าย ทั้งผู้เรียน ผู้สอน ตลอดจนชุมชนและสังคม ซึ่งทุก ๆ ฝ่ายได้พยายามช่วยกันพัฒนาให้ดีขึ้นและยึดถือในการปฏิบัติตามอยู่อย่างต่อเนื่อง

2.2 การจัดองค์กร นอกจากสถานศึกษานั้น ๆ จะมีเป้าหมายตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีการจัดองค์กรรองรับเพื่อให้เป้าหมายวัตถุประสงค์นั้นมีผู้รับผิดชอบติดตามดูแลอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 การบริหารนักเรียน งานหลักของระบบการศึกษาประการหนึ่งนั้นอยู่ที่การบริการนักเรียน โดยเฉพาะด้านการให้คำปรึกษา แนะนำ และแนะนำให้เป็นไปตามความถนัด ความสนใจ และความสามารถของนักเรียน ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดดำเนินการบริการให้เพียงพอ

2.4 หลักสูตร แผนการสอน แผนการสอนและโครงการสอน เป็นการดำเนินงานด้านวิชาการที่จะต้องจัดทำ โดยเขียนแผนการสอนเป็นรายวิชา อธิบายถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ พร้อมด้วยเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับผู้เขียนและให้เป็นไปตามเป้าหมายปรัชญาของโรงเรียนที่วางไว้ นอกจากนี้ยังจะต้องจัดการให้มีการใช้สื่อการเรียนการสอนให้ตรงกับแผนการสอน จัดเทคนิคการสอน ให้เหมาะสม และจัดการประเมินผลการเรียนให้ตรงกับจุดประสงค์ของรายวิชาตามแผนการสอนนั้น ๆ

2.5 กิจการพิเศษ หรือหลักสูตรเสริม เป็นการดำเนินการให้ความรู้เพิ่มเติมตามแนวการสอนของสถานศึกษานั้น ๆ ให้ตรงกับเป้าหมายและปรัชญาของสถานศึกษามากยิ่งขึ้น และให้เป็นไปตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน โดยพยายามทำให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะและกระตือรือร้น รวมทั้งผู้สอนด้วย

2.6 คณะครู เป็นการดำเนินงานให้ได้คณะครูที่มีคุณภาพคุณวุฒิ มีประสิทธิภาพ ในการใช้หลักสูตรให้เกิดผลการเรียนที่มีคุณค่ายิ่งแก่ผู้เรียน

2.7 อาคารสถานที่ การดำเนินงานด้านการใช้อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลายในสถานศึกษา อันจะทำให้คณะทำงานได้ปฏิบัติงานการใช้หลักสูตรแผนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2.8 ธุรการ-การเงิน เป็นการดำเนินงานที่สนับสนุนให้การดำเนินการใช้แผนการสอน โครงการสอนต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้ประโยชน์สูงสุด

2.9 ความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นการดำเนินงานด้านความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาสถานศึกษา การพัฒนาและบริการชุมชน ซึ่งต้องมีการวางแผน จัดทำโครงการให้เหมาะสม

2.10 การติดตามและประเมินผล กระบวนการดำเนินงานต้องอาศัยการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสถานศึกษาจะต้องวางโครงการ และจัดทำให้ถูกต้อง จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ

จะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น การดำเนินการที่สำคัญก็คือ งานด้านวิชาการซึ่งมุ่งพัฒนาผลผลิตคือตัวผู้เรียน ส่วนการดำเนินงานด้านอื่น ๆ นั้น เป็นส่วนที่ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานด้านวิชาการ ให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามจุดหมายของหลักสูตรเท่านั้น

3. ผลการดำเนินงานของระบบการศึกษา เราอาจพิจารณาผลการดำเนินงานได้เป็น 4 ประการ คือ

3.1 ทักษะด้านสติปัญญา ทักษะด้านนี้เป็นทักษะด้านกระบวนการคิดซึ่งพิจารณาได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาต่าง ๆ

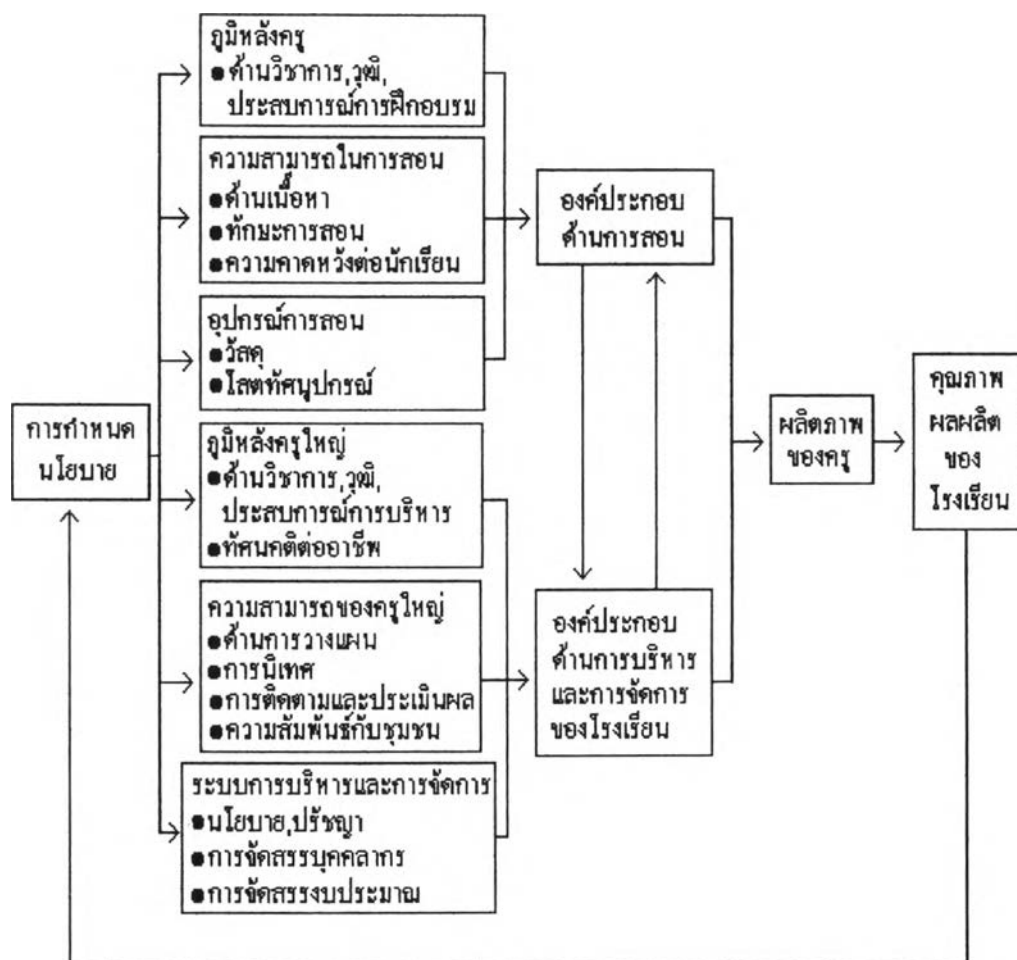
3.2 ทักษะด้านการทำงาน ทักษะด้านนี้เป็นทักษะที่ควบคู่ไปกับกระบวนการคิด โดยมุ่งเน้นให้มีการปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนทางทฤษฎี รวมไปถึงการสร้างนิสัยในการทำงานต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความขยันหมั่นเพียร ความร่วมมือในการทำงาน เป็นต้น

3.3 ทักษะด้านการจัดการ เป็นการนำเอาความรู้ทางด้านสติปัญญา และความสามารถในการทำงานไปก่อให้เกิดอาชีพและธุรกิจต่าง ๆ ขึ้น

3.4 ความพึงพอใจของชุมชน ผลผลิตทางการศึกษาอีกอย่างหนึ่งที่น่านักศึกษาคิดตาม คือ ความพึงพอใจที่ชุมชนหรือสังคมมีต่อระบบการศึกษาหรือโรงเรียน

ชินภัทร ภูมิรัตน์ และคณะ (2533ก: 49-50) ได้กล่าวไว้ว่า ในการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา ควรให้ความสำคัญต่อการศึกษาข้อมูลที่จะช่วยในการติดตามคุณภาพ และนำข้อมูลที่ประมวลได้มาเป็นพื้นฐานประกอบการตัดสินใจด้านนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะตัวแปรและตัวบ่งชี้คุณภาพที่เน้นตัวครู เพราะครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ ซึ่งองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมผลิตภาพของครูมี 2 ส่วน คือ องค์ประกอบด้านการสอนและองค์ประกอบด้านการบริหารและการจัดการของโรงเรียน ซึ่งสรุปรายละเอียดได้ดังแผนภูมิที่ 6

แผนภูมิที่ 6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ในการประเมินคุณภาพการศึกษา

ที่มา: ชินภัทร ภูมิรัตน์ และคณะ, 2533: 50

ในเรื่องเดียวกันนี้ชินภัทร ภูมิรัตน์ และคณะ, 2533: 52) ยังได้แสดงความคิดเห็นว่าการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาที่หน่วยงานต่างๆ ได้ดำเนินการอยู่นั้น ส่วนใหญ่จะเน้นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งแม้ว่าจะรวมทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ แต่การประเมินดังกล่าวเป็นการพิจารณาเฉพาะความสำเร็จในด้านประสิทธิภาพของระบบการศึกษาหรือโรงเรียนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน แต่วิธีการนี้ยังไม่สามารถสรุปได้ว่า การศึกษามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด เพราะหากไม่ได้พิจารณาการสนองต่อการพัฒนาและความสงบสุขของสังคมและชุมชน ที่โรงเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบอยู่ด้วยแล้ว คงไม่อาจสรุปได้ว่าโรงเรียนมีคุณภาพอยู่ในระดับใด

Provus (1971: 49-55 อ้างถึงใน จักรนภา พรหมมา, 2528: 77-78) กล่าวว่า ในการประเมินโปรแกรมใด ๆ ขั้นตอนแรกจะต้องมีการประชุมหามาตรฐาน หรือเกณฑ์ของแบบแผน (Design Criteria) ซึ่งจะครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่

1.1 เกณฑ์ตัวแปรปัจจัยเบื้องต้น เกี่ยวกับนักเรียนและคณะทำงาน
เป็นต้น

1.2 เกณฑ์สิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินโปรแกรม ซึ่งมีทั้งหมด
โปรแกรม เช่น เงื่อนไขเกี่ยวกับนักเรียน ความเหมาะสมของคณะทำงาน การสนับสนุนด้านการ
บริหารสื่อการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น

2. กระบวนการ เป็นเกณฑ์สำหรับตัวแปรด้านการปฏิบัติ เช่น กระบวนการ
การสอน กระบวนการบริหาร เป็นต้น

3. ผลผลิต เกณฑ์การบรรลุเป้าหมายของโปรแกรม เช่น เกณฑ์ผลผลิต
เกี่ยวกับนักเรียน และผลงานของคณะทำงาน เป็นต้น

นอกจากนี้ปรังยา วุฒิอาภรณ์ (2527: 37-49) ได้กล่าวถึง การประเมินคุณภาพ
ของโรงเรียนประถมศึกษาว่า ควรจะต้องมีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานขึ้น ซึ่งเกณฑ์มาตรฐาน
โรงเรียนประถมศึกษาดังกล่าวควรประกอบด้วยสิ่งที่ควรประเมิน ดังนี้

1. การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา
2. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา
3. อุปกรณ์การศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา
4. บริเวณที่ตั้งและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา
5. อาคารสถานที่โรงเรียนประถมศึกษา

จะเห็นได้ว่า ในการประเมินคุณภาพการศึกษานั้นสิ่งที่สำคัญคือ จะต้องมีการกำหนดเกณฑ์หรือมาตรฐานในการประเมิน ซึ่งเกณฑ์หรือมาตรฐานนั้นควรมีองค์ประกอบ
ครอบคลุมการดำเนินงานทางการศึกษาทั้งหมดของโรงเรียนหรือสถานศึกษาได้แก่ องค์ประกอบ
ด้านปัจจัยป้อนเข้า องค์ประกอบด้านกระบวนการดำเนินงาน และองค์ประกอบด้านผลผลิต

5. ความสำคัญของตัวบ่งชี้และตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ในเรื่องนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.: 6) ได้ระบุว่าข้อมูลหรือสารสนเทศจะอำนวยความสะดวกได้เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับระบบและวิธีการในการรวบรวมข้อมูลเป็นสำคัญ การจัดทำตัวบ่งชี้ นับเป็นเทคนิควิธีหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ เพราะค่าหรือผลที่เกิดจากตัวบ่งชี้ นั้น ๆ จะทำให้ผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจเกี่ยวกับสถาบันหรือระบบงานของคนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมของโรงเรียนจะเอื้อประโยชน์กับหน่วยงานต้นสังกัด ในการหาทางปรับปรุงช่วยเหลือโรงเรียนแต่ละแห่งในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้นว่าการจัดสรรงบประมาณ การรับรองโรงเรียน การนิเทศ การจัดกลุ่มโรงเรียน และการประเมินผล จึงเห็นได้ว่าการประเมินคุณภาพการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญกับตัวบ่งชี้ด้วยเช่นกัน

คำว่า ตัวบ่งชี้ (indicator) และตัวบ่งชี้ทางการศึกษา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น ชัยพจน์ รักษาม (2525 อ้างถึงใน อมรรัตน์ ลาคำแสน, 2535: 15) ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ เป็นข้อมูลที่บ่งบอกสถานะ หรืออัตราส่วนจำนวนที่ต้องการวัดในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ชินภัทร ภูมิรัตน์ (2526 อ้างถึงใน กุลธิดา คำปิ่นศักดิ์, 2535: 14) ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวชี้ปัญหาที่มีความสามารถในการรวมกลุ่มปัญหาที่เกี่ยวข้องกัน เข้าไว้ในเรื่องเดียวกันและสามารถแยกปัญหาที่มีความแตกต่างกันออกไป ส่วนศิริชัย กาญจนวาลี (2537: 68) กล่าวว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกตได้ ซึ่งใช้บ่งบอกสถานภาพหรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงาน หรือผลการดำเนินงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.: 7-8) ระบุว่าตัวบ่งชี้ หมายถึง สิ่งที่บอกสภาพหรือปัญหาซึ่งได้จากการนำข้อมูลหรือความจริงตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป มาสัมพันธ์หรือสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดสภาพหรือคุณค่า หรือค่าที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะรูปแบบความมากน้อยของสภาพการณ์หรือปัญหานั้น ๆ ในเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ณ ที่ใดที่หนึ่ง

อำรุง จันทวานิช และคณะ (2530 อ้างถึงใน ลัดดา คำนวณวิริยะกุล, 2536: 20) ได้ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เป็นสารสนเทศที่เกิดจากการเลือกสรรและสังเคราะห์ ข้อมูลที่สำคัญบางรายการ ซึ่งสามารถวินิจฉัยหรือบอกสภาพและปัญหาของระบบการศึกษาได้ใน ลักษณะกว้าง ๆ และชินภัทร ภูมิรัตน์ (2526: 18) ได้ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เป็นเครื่องมือวัดซึ่งทำให้เห็นธรรมชาติของปัญหา แหล่งที่เกิดของปัญหา และลักษณะรายละเอียด ของปัญหาการศึกษา

อาจสรุปได้ว่า ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เป็นเครื่องชี้สถานะทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้ในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเรื่องที่ต้องการศึกษา โดยเฉพาะ ในด้านการบริหารทางการศึกษา ซึ่งจะเป็นการศึกษาถึงการเคลื่อนไหว หรือการเปลี่ยนแปลงเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางการศึกษา เช่น ตัวนักเรียน บุคลากร งบประมาณ เป็นต้น หรือเกี่ยวกับ ขั้นตอนการดำเนินงานกับทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณและคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์

ในเรื่องความสำคัญของตัวบ่งชี้ปรากฏว่า วิไลวรรณ เหมือนชาติ (2536: 33-34) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของตัวบ่งชี้ทางการศึกษา ไว้ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เป็นเครื่องชี้บอกทิศทางหรือบอกสภาพทางการศึกษา เพื่อให้ผู้บริหาร นักวางแผน นักวิจัย และบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ทราบถึงสภาพ ปัญหาทางการศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและจัดคนโยบายในอนาคต ได้ นโยบายทางการศึกษาที่ดีจะถูกกำหนดโดยอาศัยข้อเท็จจริงทางการศึกษา นอกจากนี้ข้อมูลที่จะใช้ในการตัดสินใจต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง และมีคุณค่าเพื่อช่วยในการตัดสินใจ
2. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา ใช้ในการตรวจสอบ ติดตามระบบการศึกษา ทำให้บอกสภาพทางการศึกษาได้ง่ายขึ้น
3. ตัวบ่งชี้ทางการศึกษา ช่วยในการพัฒนาระบบการศึกษา เช่น การวิจัยถึงระบบการพัฒนาการศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ภาคตัดขวางเพื่อการเปรียบเทียบ หรือการติดตามการศึกษาในระยะยาว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ม.ป.ป.: 5-6) ได้ระบุถึงความสำคัญของตัวบ่งชี้ไว้ว่าการบริหารงานในสถาบันใดก็ตาม จะบรรลุจุดประสงค์ และเป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ได้อย่างเหมาะสมนั้น จำเป็นต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าอย่างรัดกุมเสมอ ซึ่งในการจัดทำแผนที่ว่านี้จะต้องอาศัยข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เป็นเครื่องมือตรวจสอบสภาพการทำงาน ปรับทิศทางและแนวการตัดสินใจ ตลอดจนการแสดงผลเหตุการณ์ที่ปรากฏในกาลข้างหน้า อันเป็นการเตรียมพร้อมเพื่อปรับปรุงงานในสถาบันได้อย่างถูกต้อง ทันท่วงทีต่อเหตุการณ์ และมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามข้อมูลและสารสนเทศดังกล่าวจะอำนวยประโยชน์ได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับระบบและวิธีการในการรวบรวมข้อมูลเป็นสำคัญ ซึ่งการจัดทำตัวบ่งชี้ขึ้นว่าเป็นเทคนิควิธีการหนึ่งในระบบการจัดการสารสนเทศ เพราะเป็นเครื่องมือสำหรับวินิจฉัยปัญหาหรือการเปลี่ยนแปลงในระบบได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

ตัวบ่งชี้ทางการศึกษานั้นมีหลายประเภท ขึ้นอยู่กับวิธีและเกณฑ์ในการแบ่งบางประเภทแบ่งโดยวิธีการนำไปใช้ บางประเภทแบ่งโดยวิธีการสร้างหรือการใช้ตัวแปรกำหนด บางประเภทแบ่งตามระดับการนำไปใช้ และบางประเภทแบ่งตามเนื้อหาของตัวบ่งชี้ เป็นต้น ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้รวบรวมมาไว้พอเป็นสังเขปดังนี้

1. การแบ่งประเภทโดยอาศัยแนวทางการใช้ตัวแปรต่าง ๆ ที่นำมากำหนดเป็นตัวบ่งชี้แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และแสวง ปิ่นมณี, 2529 อ้างถึงใน กุลธิดา คำปิ่นศักดิ์, 2535ก: 20-21) คือ

1.1 ตัวบ่งชี้ตัวแทน (Representative Indicators) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ใช้กันมาก ในงานวางแผน งานบริหาร และการวิจัย เป็นการเลือกเอาตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งมาเป็นตัวแทนเพื่อช่วยชี้สภาพใดสภาพหนึ่ง เช่น สักส่วนนักเรียนต่อประชากรในวัยเรียนของประเทศเป็นการเอาตัวแปรนักเรียนมาเป็นตัวแทน เพื่อชี้สภาพของโอกาสทางการศึกษาของประชาชน เป็นต้น แต่ตัวบ่งชี้ประเภทนี้มีจุดค้อยคือจะต้องระมัดระวังในการเลือกสรรตัวแปร ซึ่งต้องมีเหตุผลชัดเจนว่าเหตุใดจึงเลือกตัวแปรนี้โดยไม่เลือกตัวแปรอื่น ต้องจัดการลำเอียงและการขาดเหตุผล

1.2 ตัวบ่งชี้เดี่ยว (Disaggregative Indicators) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ถูกนำมาจำแนกเดี่ยว ๆ แต่ละตัวแทนที่จะใช้ตัวแปรตัวใดตัวหนึ่ง เพื่ออธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ตัวบ่งชี้ประเภทนี้อาศัยความหมายแต่ละตัวแปร เพื่ออธิบายแต่ละส่วนหรือแต่ละองค์ประกอบ

นอกจากนี้ตัวแปรแต่ละตัวจะเป็นอิสระจากตัวแปรอื่น ๆ ด้วย ตัวแปรประเภทนี้มีความยุ่งยาก และความละเอียดในการจัดทำมาก บางครั้งไม่อยู่ในรูปที่เหมาะสมและประหยัด ไม่ช่วยอธิบายลักษณะของระบบใด ๆ ได้มากนัก

1.3 ตัวบ่งชี้รวม (Composit Indicators) เป็นการรวมตัวแปรจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน ค่าที่ได้ของตัวบ่งชี้จะเป็นค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่นำมารวมกัน ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะช่วยอธิบายลักษณะหรือสภาพทางการศึกษาได้ดีประเภทหนึ่ง เช่น การหาค่าตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วมของสตรีในระบบการศึกษา โดยดูจากร้อยละของนักเรียนหญิงในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษา และครูร้อยละของครูสตรีในระดับการศึกษาต่าง ๆ ด้วย ซึ่งกรณีนี้ต้องอาศัยตัวแปรทั้งสิ้น 6 ตัวแปร แต่ว่าการคำนวณโดยการรวมนักเรียนและครูทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วหาค่าร้อยละนั้น ไม่ใช่การจัดทำตัวบ่งชี้ผสมที่ถูกต้องนัก ที่ถูกต้องแล้วจะต้องแยกตัวแปรแต่ละตัวออกจากกันและกันนำมาพิจารณาค่าน้ำหนักในแต่ละตัว หากค่าน้ำหนักไม่เท่ากันจะต้องนำค่าน้ำหนักมาคำนวณด้วย ตัวบ่งชี้ประเภทนี้สามารถอธิบายลักษณะหรือสถานการณ์ของการศึกษาได้ดีกว่าการใช้ตัวแปรเพียงตัวเดียว

2. การแบ่งประเภทตัวบ่งชี้โดยอาศัยทฤษฎีระบบ (Systems Analysis Theory) มักกำหนดตัวบ่งชี้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ตามแนวคิดเชิงระบบการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนด้วยกัน คือ ปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต Johnstone (1981 อ้างถึงใน กุลธิดา กำปิ่นศักดิ์, 2535: 21-22) อธิบายลักษณะของตัวบ่งชี้ทั้ง 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 ตัวบ่งชี้กลุ่มปัจจัย ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ชี้สภาพทางปัจจัยทางการศึกษา ได้แก่ ด้านบุคลากร เงิน ทรัพยากรอื่น ๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ ฯลฯ ความต้องการหรือความพึงประสงค์ทางการศึกษา ตัวอย่างเช่น อัตราการบรรจุใหม่ของครู-อาจารย์ สัดส่วนการมีส่วนร่วมของสตรีทางการศึกษา เลขดัชนีการลงทุนการศึกษาด้านการเงิน เป็นต้น

2.2 ตัวบ่งชี้กระบวนการ ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ช่วยชี้สภาพของกระบวนการศึกษา รวมทั้งจำแนกปริมาณที่ได้รับจากปัจจัย เช่น ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ตัวบ่งชี้เกี่ยวกับสภาพการเรียน ตัวอย่างเช่น อัตราการเลื่อนชั้นและซ้ำชั้น เลขดัชนีค่าใช้จ่ายต่อหัวในระดับการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 ตัวบ่งชี้กลุ่มผลผลิต ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ชี้สภาพของผลผลิตทางการศึกษาที่ผลิตออกมา ซึ่งแสดงทั้งด้านปริมาณและระดับของผลผลิต ตัวอย่างเช่น อัตราความสำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ อัตราการมีงานทำของผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่าง ๆ เป็นต้น

3. การแบ่งประเภทตัวบ่งชี้ตามเนื้อหาหรือกิจกรรมการศึกษา กุลธิดา คำปิ่นศักดิ์, 2535ค: 22) ได้กล่าวว่า การแบ่งตัวบ่งชี้ประเภทนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะเนื้อหาและลักษณะกิจกรรมทางการศึกษาที่จัด ดังนั้นจึงไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัวเกี่ยวกับการแบ่งกลุ่มขึ้นอยู่กับ การแบ่งเนื้อหาและกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ผู้จัดการศึกษานั้น ๆ จะกำหนด เช่น ตัวบ่งชี้ด้าน ศาสนา จริยธรรม และความเป็นไทย ตัวบ่งชี้ด้านการสื่อความหมายและวรรณกรรม ตัวบ่งชี้ ด้านการศึกษาเพื่อสุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4. การแบ่งประเภทตัวบ่งชี้ตามระดับการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ สุนทร สุนันท์ชัย (อ้างถึงใน กุลธิดา คำปิ่นศักดิ์, 2535ง: 22-23) ได้กล่าวถึงตัวบ่งชี้ ในฐานะเครื่องมือใน การวางแผนการดำเนินงานในระดับต่างๆ 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับชุมชน ซึ่งจะนำตัวบ่งชี้มาช่วยในการวางแผนแตกต่างกัน ฉะนั้นอาจแบ่งตัวบ่งชี้ทางการศึกษาตามระดับ การนำไปใช้ได้ 3 ระดับใหญ่ ๆ คือ

4.1 ตัวบ่งชี้การศึกษาในระดับชาติ การแบ่งกลุ่มตัวบ่งชี้ประเภทนี้ มักเป็นไปตามกรอบแนวคิดการวิเคราะห์เชิงระบบ คือ แบ่งออกเป็น กลุ่มปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต เพื่อชี้สภาพการศึกษาทั้งระบบของประเทศ อาทิเช่น ตัวบ่งชี้การมีส่วนร่วมทาง การศึกษาของทรัพยากรมนุษย์ ตัวบ่งชี้การลงทุนด้านการเงินของระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้ความ เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาระหว่างเมืองกับชนบท ตัวบ่งชี้การเลื่อนชั้นในระดับการศึกษา ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะต้องอาศัยข้อมูลหลาย ๆ ข้อมูลหรือหลายตัวแปรมาชี้สภาพ เช่น ข้อมูล เกี่ยวกับจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือในชว่งอายุต่าง ๆ จำนวนผู้ไม่ได้เรียนต่อในระบบโรงเรียนในแต่ละ ระดับ จำนวนผู้ออกจากโรงเรียนกลางคัน ข้อมูลเหล่านี้เป็นที่มาของตัวบ่งชี้เพื่อชี้สภาพการ ค่อยโอกาสทางการศึกษาของประชาชนในประเทศ ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาระดับชาตินี้มุ่งเน้นการ นำไปใช้ประโยชน์เกี่ยวกับการวางแผนกำหนดนโยบายและบริหาร โครงการกว้าง ๆ

4.2 ตัวบ่งชี้การศึกษาในระดับภาคและจังหวัด จากการมีนโยบาย การกระจายอำนาจในการบริหาร และการวางแผนการศึกษาจากส่วนกลางไปยังภูมิภาค ทำให้ เครื่องบ่งชี้ระดับนี้มีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ โดยจะช่วยชี้ภาวะการศึกษาในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะจำแนกสภาพรวมทั้งปัญหาได้แคบลงกว่าตัวบ่งชี้ระดับชาติ และเป็นฐานข้อมูลของตัวบ่งชี้ ระดับชาติด้วย

4.3 ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาในระดับอำเภอและหมู่บ้าน เป็นตัวบ่งชี้ ที่จะชี้จุดเริ่มต้นของสภาพ ปัญหาและความต้องการทางการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายระดับล่างสุด อันนำไปสู่การวางแผนการบริหาร รวมทั้งการตัดสินใจในระดับสูงต่อไป

ตัวบ่งชี้ทั้ง 3 ระดับดังกล่าวข้างต้น มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันจะเห็นว่า ตัวบ่งชี้ระดับย่อยจะช่วยในการชี้สภาพปัญหา และความต้องการได้ถูกต้อง ให้ผลดีในการวิเคราะห์ระดับชาติ เพราะมีที่มาจากข้อมูลที่ถูกต้องน่าเชื่อถือ ส่วนตัวบ่งชี้ระดับชาติจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องหลีกเลี่ยงความสับสน อันเกิดจากข้อมูลที่มีอยู่มากมาย โดยจัดระบบโครงสร้างข้อมูลเป็นตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา

สำหรับการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษา เพื่อใช้ในการวางแผน และการติดตามความก้าวหน้าในการจัดการศึกษานั้น อมรรตน์ ลาคำเสน, 2535: 23-24) ได้นำเสนอว่ามีวิธีการที่สำคัญอยู่ 3 วิธี ซึ่งแต่ละวิธีจะให้ข้อมูลในลักษณะที่แตกต่างกันไป ดังนี้

วิธีที่ 1 การสร้างตัวบ่งชี้ความก้าวหน้า (Self-referenced indicator formation) เป็นการแสดงข้อมูลของระบบการศึกษาในช่วงเวลาต่างกัน เพื่อให้เห็นความก้าวหน้าของการดำเนินงานจากช่วงระยะเวลาหนึ่งถึงอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง ตามปกติจะเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างปี โดยกำหนดปีที่เริ่มและปีที่สิ้นสุด เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวมีการดำเนินโครงการที่นักวางแผนหรือผู้บริหาร มีความประสงค์อยากทราบความก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับตัวบ่งชี้ประเภทนี้ คือข้อมูลระยะยาว โดยการกำหนดข้อมูลในปีฐานเท่ากับ 100 ข้อมูลปีอื่น ๆ ที่ย้อนหลัง รวมทั้งปีต่อมา มาจากปีฐานก็จะคิดคำนวณจากค่าที่กำหนดในปีฐาน ค่าตัวบ่งชี้ของปีใดที่ต่ำกว่า 100 หมายความว่าปีนั้นมีระดับต่ำกว่าปีมาตรฐานส่วนค่าใดสูงกว่า 100 แสดงว่า ระดับของตัวบ่งชี้ในปีนั้นสูงกว่าในปีฐาน ค่าความแตกต่างนี้คือค่าร้อยละที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงระยะเวลาที่คิดจากปีฐาน

วิธีที่ 2 การสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced indicator formation) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะต้องนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน ที่มักจะกำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนปฏิบัติการ โดยระบุไว้ว่าในช่วงระยะเวลาที่อยู่ในแผน จะพยายามปรับปรุงการดำเนินการในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ เป้าหมายดังกล่าวประกอบกับระยะเวลาที่ระบุไว้ในแผนจึงเป็นเกณฑ์ที่จะวัดว่าการดำเนินงานได้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้หรือไม่อย่างไร

วิธีที่ 3 การสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงปทัสฐาน (norm-referenced indicator formation) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้สร้างขึ้นเพื่อแสดงสถานภาพของระบบการศึกษาต่าง ๆ ว่าอยู่ในระดับใด โดยเปรียบเทียบกันระหว่างระบบการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน หรือเปรียบเทียบระบบการศึกษาย่อยที่อยู่ภายใต้ระบบใหญ่เดียวกัน วิธีการสร้างตัวบ่งชี้โดยอิงปทัสฐานจึงมีความเหมาะสม

ที่จะนำมาใช้สำหรับการพัฒนาระบบการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านกระบวนการบริหาร การนิเทศ และการเรียนการสอน ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการสร้างความเสมอภาคในด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งอาจวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เป็นต้น

เกณฑ์ประเมินมาตรฐานโรงเรียน

การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนแต่ละระดับ แต่ละประเภท หน่วยงานที่รับผิดชอบมักจะกำหนดเกณฑ์หรือเงื่อนไขเป็นกรอบในการปฏิบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องเอาไว้ และได้มีการพยายามศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาหารูปแบบและแนวทางในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมาเป็นลำดับ เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนจึงเป็นเครื่องมือหรือบรรทัดฐานในการดำเนินงานของโรงเรียน ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะสร้างมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันในด้านคุณภาพของโรงเรียน และช่วยให้ผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ และวางแผนการดำเนินงาน ตลอดจนประเมินผลการปฏิบัติงานได้ถูกต้องชัดเจนยิ่งขึ้น สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ได้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนไว้ดังต่อไปนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2538: 8-11) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ซึ่งครอบคลุมภารกิจของโรงเรียนใน 6 งาน คือ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์กับชุมชน ประกอบด้วย 17 มาตรฐาน 43 ตัวบ่งชี้ ได้แก่

งานวิชาการ มี 4 มาตรฐาน 13 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรได้สอดคล้องกับนักเรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สร้างและ/หรือปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับนักเรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ใช้หลักสูตรที่สร้างและ/หรือปรับปรุงขึ้น

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สร้างและ/หรือปรับปรุงขึ้น
แล้วนำผลการประเมินไปใช้

มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักสูตรและนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการเตรียมการสอนโดยจัดทำแผนการสอนที่มีองค์ประกอบครบถ้วนสัมพันธ์กันสอดคล้องกับหลักสูตรและนักเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการเรียนได้ถูกต้องตามหลักสูตร และระเบียบผลการประเมินผลและนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนจัดแหล่งความรู้และสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดแหล่งความรู้และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีเอกสารสิ่งพิมพ์ สื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน/กิจกรรมทางวิชาการอย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีสถานที่และระบบการจัดเก็บรักษา บริการเอกสาร สิ่งพิมพ์และสื่อการเรียนการสอน รวมทั้งปรับปรุงซ่อมแซมให้พร้อมที่จะใช้ประโยชน์ได้

มาตรฐานที่ 4 โรงเรียนจัดการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 วางแผน/โครงการนิเทศภายใน ได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการของผู้รับการนิเทศ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการนิเทศภายในตามแผน/โครงการนิเทศ โดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสมกับงานและผู้รับการนิเทศอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ประเมินผลการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบและนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อพัฒนาการนิเทศภายในของโรงเรียน

- งานกิจการนักเรียน มี 3 มาตรฐาน 7 ตัวบ่งชี้ คือ
- มาตรฐานที่ 5 โรงเรียนเกณฑ์เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับเข้าเรียนได้บรรลุตามเป้าหมายและได้เรียนอย่างสม่ำเสมอ
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 ดำเนินการให้เด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับ ได้เข้าเรียนครบตามเป้าหมาย
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 ดำเนินการให้นักเรียนได้เรียนอย่างสม่ำเสมอ
- มาตรฐานที่ 6 โรงเรียนจัดบริการแก่นักเรียนตามสภาพพื้นฐานอย่างเหมาะสม
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 บริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างเหมาะสม
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 บริการด้านอาหารกลางวันที่มีคุณค่าทางโภชนาการอย่างเหมาะสม
- ตัวบ่งชี้ที่ 3 บริการแนะแนวนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง
- ตัวบ่งชี้ที่ 4 บริการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนอย่างทั่วถึงและเหมาะสม
- มาตรฐานที่ 7 โรงเรียนจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร
- ตัวบ่งชี้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร

- งานบุคลากร มี 3 มาตรฐาน 5 ตัวบ่งชี้ คือ
- มาตรฐานที่ 8 โรงเรียนมีบุคลากรเพียงพอโดยจัดให้ปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม
- ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีจำนวนบุคลากรตามเกณฑ์ที่ ก.ค.กำหนดหรือจัดบุคลากรปฏิบัติงานได้ครบตามภารกิจ
- ตัวบ่งชี้ที่ 2 บุคลากรได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานได้ตรงตามวุฒิ/ประสบการณ์/ความสนใจหรือความถนัด
- มาตรฐานที่ 9 โรงเรียนสนับสนุนและดำเนินการให้บุคลากรปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ตัวบ่งชี้ จัดสวัสดิการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานได้ตรงตามความต้องการของบุคลากร

มาตรฐานที่ 10 โรงเรียนพัฒนานุเคราะห์ตามความต้องการจำเป็นอย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดให้มีการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการทำงานให้แก่บุคลากรตามความต้องการจำเป็น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ส่งเสริมบุคลากรให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพและมีคุณธรรม

งานธุรการและการเงิน มี 3 มาตรฐาน 10 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 11 โรงเรียนใช้แผนเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีแผน/โครงการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมภารกิจและสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการดำเนินงานตามแผน/โครงการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีการประเมินผลการดำเนินงานและนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงแผน/โครงการ

มาตรฐานที่ 12 โรงเรียนบริหารงานธุรการอย่างเป็นระบบ เป็นปัจจุบัน และมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 จัดระบบและปฏิบัติงานธุรการได้อย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 จัดระบบข้อมูลและสารสนเทศได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และนำไปใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของโรงเรียน และเอื้อต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ดำเนินการรักษาความปลอดภัยในทรัพย์สินของโรงเรียนอย่างรัดกุม

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ประชาสัมพันธ์ภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและทั่วถึง

มาตรฐานที่ 13 โรงเรียนบริหารงานการเงิน บัญชี และพัสดุ อย่างเป็นระบบ เป็นปัจจุบัน และมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการเรียนการสอน

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ใช้จ่ายเงินของโรงเรียนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของงาน/โครงการ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

- ตัวบ่งชี้ที่ 2 จักระบบและปฏิบัติงานการเงิน และบัญชีได้อย่างถูกต้อง เป็นปัจจุบัน
- ตัวบ่งชี้ที่ 3 จัดหา จัดเก็บ และจัดสรรวัสดุครุภัณฑ์ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการทำงาน
- ตัวบ่งชี้ที่ 4 บริหารและควบคุมการใช้วัสดุครุภัณฑ์ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน

งานอาคารสถานที่ มี 2 มาตรฐาน 4 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 14 โรงเรียนวางแผนและจัดให้มีอาคารสถานที่อย่างเพียงพอและเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีอาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณอย่างเพียงพอ หรือมีการแก้ปัญหาการขาดแคลนได้อย่างเหมาะสม

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีแผนการสร้างและรื้อถอนอาคาร พร้อมมีแผนผังเรียนที่เหมาะสม

มาตรฐานที่ 15 โรงเรียนวางแผนและใช้อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอนและชุมชน พร้อมทั้งดูแลรักษาให้อยู่ในสภาพดีและปลอดภัย

ตัวบ่งชี้ที่ 1 วางแผนและใช้อาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนและชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 บำรุงรักษา ซ่อมแซม ตกแต่ง อาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณโรงเรียน ให้อยู่ในสภาพดีและปลอดภัย

งานความสัมพันธ์กับชุมชน มี 2 มาตรฐาน 3 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 16 โรงเรียนจัดการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ จัดกิจกรรมการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียนอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 17 โรงเรียนและชุมชนร่วมมือกันในการบริการและปฏิบัติ
กิจกรรมต่าง ๆ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการให้บริการทางวิชาการ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ อาคาร
สถานที่ ทูตทรัพย์ และสถานฝึกงานอาชีพระหว่างโรงเรียน
ชุมชน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียน
กับชุมชน

กรมวิชาการ (2538: 1-7) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพโรงเรียนประถมศึกษา
โดยแบ่งขอบข่ายการดำเนินงานในโรงเรียนตามแนวในเชิงระบบ คือ ด้านปัจจัยป้อน ด้าน
กระบวนการ และด้านผลผลิต ประกอบด้วย 14 มาตรฐาน 73 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

ด้านปัจจัยป้อน มี 6 ด้าน 8 มาตรฐาน 39 ตัวบ่งชี้ คือ

1) ความพร้อมของนักเรียน

มาตรฐาน 1 ผู้เรียนมีความพร้อมและวุฒิภาวะที่จะเรียนรู้เหมาะสมกับวัย

ตัวบ่งชี้ 1. มีความสามารถขั้นพื้นฐานเพียงพอที่จะเรียนรู้

2. มีความพร้อมทางร่างกาย จิตใจ และสังคมที่จะเรียนรู้

2) บุคลากรทางการศึกษา

มาตรฐาน 2 ครูมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ตาม
ศักยภาพ

ตัวบ่งชี้ 1. รับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ (ให้เวลานักเรียนเต็มที่)

2. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน

3. เข้าใจหลักสูตร สื่อ การวัดผล และการแนะแนว

4. รู้เนื้อหาวิชา และจิตวิทยาการเรียนการสอน

5. ใฝ่รู้และพัฒนาตนเองสม่ำเสมอ

6. รู้จักเด็กและความต้องการของเด็ก

7. มีความสามารถจัดการเรียนการสอนและทักษะการ

ถ่ายทอดความรู้

มาตรฐาน 3 ผู้บริหารเป็นผู้นำและมีความสามารถในการบริหารและ
จัดการโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- ตัวบ่งชี้ 1. เป็นผู้รับผิดชอบต่อหน้าที่ อุทิศเวลาให้โรงเรียน
อย่างเต็มที่
2. เข้าใจหลักสูตร สื่อ การวัดผล และการแนะแนว
 3. มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
 4. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น
 5. มีความสามารถแสวงหาทรัพยากรและใช้ประโยชน์
จากชุมชน
 6. มีความสามารถในการบริหารการจัดการโรงเรียนให้มี
คุณภาพ

มาตรฐาน 4 ศิษยานุศิษย์สามารถแนะนำ สนับสนุน ส่งเสริม
โรงเรียนให้พัฒนาตามเป้าหมายของหลักสูตร

- ตัวบ่งชี้ 1. เชี่ยวชาญเรื่องการเรียนการสอนและมีทักษะการถ่ายทอด
ทอดความรู้
2. มีโลกทัศน์กว้างไกลในเชิงวิชาการ
 3. มีความสามารถในการนิเทศ
 4. พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ
 5. มีความสามารถในการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
 6. มีระบบข้อมูลและประเมินวัดกรรมเพื่อการนิเทศ

3) สื่อ และ 4) เทคโนโลยี

มาตรฐาน 5 หลักสูตร แนวการจัดประสบการณ์ และเอกสารประกอบ
หลักสูตรมีความยืดหยุ่นหลากหลายสนองต่อความต้องการ
ของผู้เรียนชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของสังคม

- ตัวบ่งชี้ 1. สาระในหลักสูตรเป็นเครื่องช่วยกำหนดแนวทางใน
การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ
2. มีหลักสูตรและการจัดหลักสูตรสนองต่อความ
ต้องการของท้องถิ่น

3. มีเอกสารประกอบการใช้หลักสูตรครบถ้วน
4. มีระบบการเทียบโอนประสบการณ์และรายวิชา

มาตรฐาน 6 สื่อการเรียนการสอนหลากหลาย พอเพียง และมีประสิทธิภาพ ที่จะสร้างเสริมและพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนตามตามหลักสูตร

- ตัวบ่งชี้
1. มีสื่อครบถ้วนตามรายวิชา / กลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
 2. มีสื่อหลายประเภททั้งสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือเสริมประสบการณ์ สารคดี บันเทิงคดี และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ตามหลักการ จัดห้องสมุด และรวมถึงสื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ
 3. สามารถสนองการใช้ประโยชน์ ในการจัดกิจกรรม การเรียน สื่อค้นคว้า อ้างอิง และเสริมประสบการณ์
 4. มีข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และสถานประกอบการ ในชุมชนที่ส่งเสริมนักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง
 5. มีเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ช่วยในการเรียน การสอนรายวิชา / กลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

มาตรฐาน 7 อาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม เหมาะสม พอเพียง ถูกหลัก สุขาภิบาล และเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน

- ตัวบ่งชี้
1. มีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการกิจกรรมตามความจำเป็นและเอื้อต่อการเรียนรู้
 2. มีสนามกีฬา และอุปกรณ์พอเพียง
 3. มีสาธารณูปโภคที่จำเป็น
 4. มีห้องสมุดที่ได้มาตรฐาน
 5. มีสถานที่รับประทานอาหารถูกสุขลักษณะ
 6. มีส้วมพอเพียงและถูกสุขลักษณะ

5) ชุมชน และ 6) เครือข่ายความรู้

มาตรฐาน 8 ผู้ปกครองชุมชนให้การสนับสนุนร่วมมือและเป็นเครือข่ายทางวิชาการของสถานศึกษา

- ตัวบ่งชี้ 1. มีองค์กรต่าง ๆ ระหว่างชุมชนและโรงเรียนที่ช่วยสนับสนุนสถานศึกษา
2. มีกิจกรรมร่วมกันระหว่างชุมชนและสถานศึกษา
3. มีการให้บริการแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชนและสถานศึกษา

ด้านกระบวนการ มี 5 มาตรฐาน 26 ตัวบ่งชี้ คือ

กระบวนการบริหารและการนิเทศ

มาตรฐาน 9 กฎ ระเบียบ คำสั่ง และแนวปฏิบัติ ช่วยส่งเสริม และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

- ตัวบ่งชี้ 1. มีความสะดวก ชีดหยุ่น และให้ประโยชน์ในการปฏิบัติ
2. นำไปสู่การกระจายอำนาจในระดับต่าง ๆ
3. ช่วยให้ความสะดวกในการแก้ปัญหาและเอื้อต่อการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ

มาตรฐาน 10 สถานศึกษาใช้กระบวนการบริหารจัดการทางวิชาการ (หลักสูตร การเรียนการสอน สื่อ) เพื่อแก้ปัญหา และคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษา

- ตัวบ่งชี้ 1. มีการพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และใช้ข้อมูลในการวางแผนดำเนินงาน
2. มีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานให้สอดคล้องกับปัญหา ความจำเป็น และทิศทางการพัฒนา
3. มีการแสวงหาแนวคิด แนวปฏิบัติ นวัตกรรม เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและนำมาวางแผน
4. มีการกำกับ ดูแล ตรวจสอบ ติดตาม นิเทศ ให้มีการปฏิบัติไปตามแผน

5. มีการปรับปรุงการดำเนินงาน โดยใช้ข้อมูลจากการติดตามประเมินผล

6. มีการประเมินผลรวมของการดำเนินงานเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย

มาตรฐาน 11 สถานศึกษาดำเนินการบริหารงานธุรการ การเงิน พัสดุ ครุภัณฑ์ บุคลากร อาคาร สถานที่ กิจกรรมนักเรียน และความสัมพันธ์กับชุมชน

- ตัวบ่งชี้ 1. มีการบริหารงานธุรการ การเงิน พัสดุครุภัณฑ์ อย่างเป็นระบบ เป็นปัจจุบัน มีระเบียบ คล่องตัวในการทำงาน และเกิดประโยชน์ในลักษณะประหยัด และ ถูกต้อง
2. มีการจัดและพัฒนาองค์กร บุคลากร เป็นระบบชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติงานตามที่กำหนดได้เป็นอย่างดี
3. มีการจัดอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับบรรยากาศ ร่มรื่น ปลอดภัย และใช้ประโยชน์ได้สูงสุด
4. มีการบริหารและจัดกิจกรรมนักเรียน เหมาะสม สอดคล้องตามความต้องการของผู้เรียน และช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตร
5. มีระบบการส่งเสริมให้ขวัญกำลังใจอย่างยุติธรรม
6. มีการร่วมมือในการวางแผน การจัดทรัพยากร การดำเนินงาน และมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษากับองค์กรในท้องถิ่น

มาตรฐาน 12 สถานศึกษาใช้กระบวนการนิเทศภายในและภายนอกอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

- ตัวบ่งชี้ 1. จัดทำระบบข้อมูลทางวิชาการ รวมถึงแผนนวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการวางแผน
2. มีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของงานนิเทศ

3. มีการแสวงหาแนวปฏิบัติใหม่ เพื่อแก้ปัญหาการบริหาร
หลักสูตร การพัฒนาครู การจัดการเรียนการสอน โดย
ดำเนินการศึกษาวิจัยและศึกษาค้นคว้าจากแหล่งต่าง ๆ
4. มีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และ
ศึกษานิเทศก์ ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพการจัดการ
ศึกษาเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย
5. มีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู และ
ศึกษานิเทศก์ ในการลงมือปฏิบัติตามแผนติดตาม
ประเมินผล ทั้งโดยการที่ผู้ปฏิบัติประเมินตนเองและ
ประเมินโดยภายนอก
6. มีการประเมินผลรวม ส่งเสริมความก้าวหน้าทาง
วิชาการและเผยแพร่แนวคิด แนวปฏิบัติที่ใช้ได้ผล

มาตรฐาน 13 สถานศึกษาดำเนินการติดตาม กำกับ ดูแล ประเมินผล
โดยใช้กระบวนการที่มีประสิทธิภาพ นำผลการติดตาม
ประเมินผลมาใช้เพื่อตรวจสอบความสำเร็จ ข้อบกพร่อง
และชี้แนะการพัฒนา

- ตัวบ่งชี้
1. มีการจัดตั้งหน่วยงาน คณะผู้ดำเนินงานมาจากบุคคล
หลายฝ่ายร่วมดำเนินงานรับผิดชอบการติดตาม
ประเมินผลการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาคุณภาพ ฯ
อย่างชัดเจน
 2. มีการวางแผนการติดตาม และประเมินผลคุณภาพ
การศึกษาอย่างเป็นระบบ มีระบบชัดเจน เชื่อมโยง
กับผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ
 3. มีการดำเนินงานพัฒนาเทคนิควิธีการ เครื่องมือ ระบบ
เพื่อใช้ในการติดตามประเมินผล
 4. มีการติดตามประเมินผลต่อเนื่องสม่ำเสมอทั้งระหว่าง
การดำเนินงานและเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน

5. มีการวิเคราะห์ผล นำผลมาใช้ระบุสิ่งที่ประสบความสำเร็จ ส่วนที่บกพร่อง สาเหตุแนวทางแก้ไข และนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ด้านผลผลิต มี 1 มาตรฐาน 8 ตัวบ่งชี้ คือ

คุณสมบัติของนักเรียนที่พึงประสงค์

มาตรฐาน 14 ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ เจตคติ มีคุณธรรม จริยธรรม และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร โดยเน้นพิเศษในเรื่องความสนใจ ใฝ่รู้ กระบวนการคิด สร้างสรรค์ ตัดสินใจ มีวินัยในตนเอง ความเป็นไทย/วัฒนธรรมกลาง/ท้องถิ่น

- ตัวบ่งชี้
1. มีความรู้ ความสามารถพื้นฐาน และมีความสามารถเชิงกระบวนการในรายวิชา/กลุ่มประสบการณ์ที่เรียน
 2. มีวินัยในตนเอง ใฝ่พัฒนา พึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร อดทน ซื่อสัตย์ เสียสละ กล้าตัดสินใจ รักการทำงาน และมองการณ์ไกล
 3. สามารถดูแลรักษาสุขภาพทั้งกายและใจ ออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ มีสมรรถภาพทางกายตามระดับมาตรฐาน มีบุคลิกภาพที่ดี และเพิ่มพูนอนามัยชุมชน
 4. มีความรู้และเข้าใจเทคโนโลยีพื้นฐาน สามารถใช้เทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต
 5. ปลุกฝังให้มีความรักการทำงานมีความสุขในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
 6. สามารถอนุรักษ์ศิลป วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ความเป็นไทย ดำรงความเป็นไทยในสังคมโลก

7. มีความเป็นประชาธิปไตย เทอดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
8. สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม และก้าวทันโลก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2535: 2-77) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐาน โรงเรียนประถมศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 8 องค์ประกอบ 24 มาตรฐาน 77 ตัวชี้คุณภาพ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียน มี 1 มาตรฐาน 5 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 1 ปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียนได้รับการพัฒนา และใช้เป็นเครื่องชี้นำการดำเนินงานของโรงเรียน

- ตัวชี้คุณภาพ
1. ปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียนชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้
 2. บุคลากรหลายฝ่ายร่วมกันกำหนดนโยบาย ให้สอดคล้องกับปรัชญาของโรงเรียน
 3. บุคลากรในโรงเรียนเข้าใจ และอธิบายความหมายของปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียนได้ตรงกัน
 4. มีแผน/โครงการที่สอดคล้องกับปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียน
 5. มีการวิเคราะห์ ทบทวน ปรับปรุง และพัฒนา ปรัชญา/ต่อแนวนโยบายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสังคม

องค์ประกอบที่ 2 การเรียนการสอน มี 4 มาตรฐาน 13 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 2 มีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีเป้าหมาย และจุดเน้นพิเศษ สำหรับโรงเรียนในอันที่จะช่วยให้โรงเรียนสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน และสังคมได้อย่างดีที่สุด

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีการวิเคราะห์และปรับเนื้อหาในหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและสังคม
2. มีการจัดทำแผนการสอนรายวิชาและประสบการณ์อย่างครบถ้วน เหมาะสม

มาตรฐานที่ 3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์เหมาะสมกับความต้องการ/ความสนใจของนักเรียนในวัยประถมศึกษา โดยให้ความสำคัญกับนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีรายการ/ปฏิทินกิจกรรมการเรียนการสอนแผนการสอนที่ผ่านการตรวจ/พิจารณาแล้ว
2. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่กำหนดได้ครบถ้วน
3. มีการนิเทศภายในที่เป็นระบบและต่อเนื่อง
4. มีการสอนซ่อมเสริมให้แก่ นักเรียนทุกกลุ่มอย่างเหมาะสมทั่วถึง คือสอนซ่อมสำหรับนักเรียนอ่อนและสอนเสริมนักเรียนที่เรียนดี

มาตรฐานที่ 4 ครูใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมตามกลุ่มประสบการณ์ โดยเน้นการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะกระบวนการ

- ตัวชี้คุณภาพ 1. ครูมีความรู้ความเข้าใจในลักษณะกลุ่มประสบการณ์ที่สอน และวิธีสอนหลากหลายเป็นอย่างดี
2. มีการใช้สื่อและวิธีสอนที่เหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนและกลุ่มประสบการณ์
3. มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า/ลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

มาตรฐานที่ 5 การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนถูกต้องครบถ้วนทุกด้าน เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

- ตัวชี้คุณภาพ 1. ครูมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเรื่องการวัดผลประเมินผล

2. มีการวัดประเมินผลเป็นระบบและครบถ้วนตามที่
หลักสูตรกำหนดเป็นรายกลุ่มประสบการณ์
3. มีบุคลากร และหน่วยงานดูแลรับผิดชอบการ
วัดผลประเมินผลของโรงเรียน
4. มีการใช้ผลการวัดผลประเมินผล ในการปรับปรุง
การเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์

องค์ประกอบที่ 8 งานกิจการนักเรียน มี 5 มาตรฐาน 16 ตัวชี้คุณภาพ คือ
มาตรฐานที่ 6 มีการจัดบริการเพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยของนักเรียนที่
ครอบคลุมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ให้เหมาะสมกับวัย
และความต้องการของนักเรียน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีบริการน้ำดื่มและอาหาร ที่ถูกสุขลักษณะและ
หลักโภชนาการ
2. มีบริการตรวจสุขภาพ/ตรวจสอบการรับภูมิคุ้มกัน
ของนักเรียน โดยแพทย์หรือพยาบาลหรือเจ้าหน้าที่
สาธารณสุขอย่างเป็นระบบครบถ้วน
 3. มีบริการด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้นที่เหมาะสม
 4. มีโครงการ/กิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตใจของ
นักเรียน เหมาะสมกับวัยและความต้องการของ
นักเรียน

มาตรฐานที่ 7 มีการจัดการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักเรียนอย่างทั่วถึง
สม่ำเสมอและเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนและชุมชน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีมาตรการ/แนวปฏิบัติและการดำเนินงานดูแล
รักษาความปลอดภัยในโรงเรียนตลอดเวลา
2. มีมาตรการ/แนวปฏิบัติและการดำเนินงานดูแลความ
ปลอดภัยให้แก่นักเรียน ในการเดินทางระหว่างบ้าน
กับโรงเรียนตามความเหมาะสมกับสภาพของ
โรงเรียนและชุมชน

3. มีมาตรการ/แนวปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือและหรือ
ป้องกันอุบัติเหตุ/อุบัติภัยแก่นักเรียนทุกคน

มาตรฐานที่ 8 มีบริการแนะแนวนักเรียนทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และ
ส่วนตัว

- ตัวชี้คุณภาพ
1. มีโครงการหรือปฏิทินงานให้บริการแนะแนวนักเรียน
 2. มีการบันทึกการแนะแนวนักเรียน
 3. มีสถานที่สำหรับการแนะแนวโดยเฉพาะ
 4. มีการเผยแพร่ความรู้/ข้อมูล/ข่าวสารที่เป็นประโยชน์
ให้นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง

มาตรฐานที่ 9 มีการจัดสวัสดิการ/ความช่วยเหลือที่เป็นการเอื้ออำนวยให้
นักเรียนที่มีความจำเป็น มีโอกาสได้เล่าเรียนอย่างเต็มที่

- ตัวชี้คุณภาพ
1. มีการจัดทุนการศึกษา/การยกเว้นค่าธรรมเนียม
การเรียน และหรือค่าธรรมเนียมอื่นแก่นักเรียน
ยากจน/ที่มีความจำเป็น
 2. มีการช่วยเหลือนักเรียนในรูปแบบอื่น ๆ ที่
เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน

มาตรฐานที่ 10 การจัดกิจกรรมนักเรียนเหมาะสมกับสภาพความต้องการ
และความสนใจของนักเรียนประถมศึกษาอย่างทั่วถึงและ
เป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือการเรียนตามหลักสูตรมากที่สุด

- ตัวชี้คุณภาพ
1. มีแผนงานกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มุ่งส่งเสริม
พัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน
 2. มีการจัดกิจกรรมตามแผนและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง
ประสานสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมการเรียน
การสอน
 3. มีการประเมินผลการจัดกิจกรรมนักเรียนอย่าง
ต่อเนื่องเป็นระบบ

องค์ประกอบที่ 4 การบริหารงานบุคลากร มี 3 มาตรฐาน

12 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 11 การบริหารเป็นระบบที่มีโครงสร้างชัดเจน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีแผนภูมิโครงสร้างการบริหารที่จัดให้มีฝ่ายต่าง ๆ
รับผิดชอบงานให้เหมาะสมกับขนาดและสภาพของ
โรงเรียน
2. มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละ
ตำแหน่ง/บุคคลตามโครงสร้างการบริหารงาน
ของโรงเรียนอย่างชัดเจน
3. มีการบรรจุแต่งตั้งบุคลากรเข้าปฏิบัติงานแต่ละ
ตำแหน่งและจัดทำทะเบียนประวัติของบุคลากร
ไว้เป็นหลักฐาน

มาตรฐานที่ 12 บุคลากรทุกฝ่ายมีคุณภาพได้ทำงานตรงกับความสามารถ/
ความสนใจ และมีจำนวนเพียงพอ

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีการสรรหาบุคลากรที่มีความรู้และความถนัด/
ความสนใจ/ประสบการณ์ที่เหมาะสมในจำนวนที่
เพียงพอตามโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน
2. มีการมอบหมายงานให้บุคลากรรับผิดชอบและ
ปฏิบัติงานตรงกับความรู้ ความสามารถ และ
ความถนัด/ความสนใจ
3. บุคลากรเข้าใจบทบาทหน้าที่และงานที่ปฏิบัติเป็น
อย่างดี และสามารถปฏิบัติงานได้โดยอัตโนมัติ
เต็มตามศักยภาพ

มาตรฐานที่ 13 มีการพัฒนาบุคลากรตลอดจนเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ
บุคลากรทุกฝ่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีมาตรการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ คุณธรรม
และจริยธรรม ให้แก่บุคลากรอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
2. มีการอำนวยความสะดวกในการทำงานแก่บุคลากร
อย่างเหมาะสมและทั่วถึง

3. มีการติดตามประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง
4. มีระบบการพิจารณาขั้นเงินเดือนและเลื่อนตำแหน่งของบุคลากรตามความเหมาะสม
5. มีการจัดสวัสดิการและเสริมสร้างขวัญและกำลังใจรูปแบบอื่น ๆ ที่เหมาะสมให้แก่บุคลากรทุกฝ่าย
6. มีการเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานหรือแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานของโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 5 การบริหารงานธุรการและการเงิน มี 3 มาตรฐาน
8 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 14 งานเอกสาร-สารบรรณเป็นระบบมีระเบียบและมีความคล่องตัว

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีแผนการบริหารที่ชัดเจน นำไปปฏิบัติได้
2. การปฏิบัติงานเอกสาร-สารบรรณ ถูกต้องเป็นระเบียบและมีความคล่องตัว

มาตรฐานที่ 15 งานพัสดุครุภัณฑ์มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีทะเบียนพัสดุครุภัณฑ์ที่เหมาะสมเป็นปัจจุบัน
2. มีระบบการเบิกจ่ายที่สะดวก และรัดกุม
 3. มีการตรวจสอบและจัดเก็บ/ดูแลรักษาพัสดุครุภัณฑ์ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้ตลอดเวลา

มาตรฐานที่ 16 งานการเงินเป็นระบบ มีระเบียบและก่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในลักษณะประหยัดถูกต้อง และมั่นคง

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีการวางแผนและจัดทำงบประมาณรายรับ-รายจ่ายของโรงเรียน

2. มีระบบการเงินการบัญชีที่เหมาะสมเป็นระเบียบ
เรียบร้อย
3. มีการควบคุมและตรวจสอบบัญชีรายรับ-รายจ่าย
ที่เหมาะสม

องค์ประกอบที่ 6 การบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชน มี 1 มาตรฐาน
4 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 17 มีการสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนอย่าง
เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ระดับการศึกษา และ
สภาพของชุมชน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีการวางแผนในการสร้างความสัมพันธ์อย่าง
ใกล้ชิดกับชุมชน
2. มีโครงการ/กิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับ
ชุมชน ตามความเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน
ระดับการศึกษา และสภาพของชุมชน
 3. มีโครงการ/กิจกรรมประเภทให้บริการ/ความ
ช่วยเหลือแก่ชุมชนในโอกาสที่ควรตามความ
เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ระดับการศึกษา
และสภาพของชุมชน
 4. มีงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนให้บริการ/ความ
ช่วยเหลือ/ความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงาน
ของโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 7 การบริหารงานอาคารสถานที่ 3 มาตรฐาน
7 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 18 มีการจัดทำดูแล และตกแต่งให้สถานที่และบริเวณของ
โรงเรียนอยู่ในสภาพดี สะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น ปลอดภัย
สวยงาม และสามารถให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีการวางแผนเพื่อส่งเสริมการจัดและใช้อาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
2. มีระบบและมาตรการในการดูแลรักษาพื้นที่และบริเวณให้มีสภาพดี สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย สภาพแวดล้อมคล้ายบ้านและมีบรรยากาศการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 19 มีการจัดอาคารเรียนและอาคารประกอบให้อยู่ในสภาพใช้การได้ดี แข็งแรง มั่นคง สะอาด สวยงาม มีระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมกับการใช้งาน และสภาพของโรงเรียน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. จัดอาคารเรียนและอาคารประกอบให้อยู่ในสภาพใช้การได้ดี ให้มีความแข็งแรง มั่นคง
2. จัดอาคารเรียนและอาคารประกอบให้อยู่ในสภาพสะอาด สวยงาม มีระเบียบ เรียบร้อย และมีบรรยากาศการเรียนรู้

มาตรฐานที่ 20 มีการจัดห้องเรียนและห้องประกอบให้อื้ออำนวยต่อการจัดประสบการณ์ หรือการเรียนการสอน

- ตัวชี้คุณภาพ 1. จัดห้องเรียนหรือห้องประกอบถูกสุขลักษณะและเอื้ออำนวยต่อการจัดประสบการณ์ หรือกิจกรรมการเรียนการสอน
2. จัดห้องเรียนและห้องประกอบให้สามารถดัดแปลงใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่า
3. มีอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการจัดประสบการณ์ และ/หรือกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างครบถ้วน

องค์ประกอบที่ 8 ประสิทธิภาพของโรงเรียน มี 4 มาตรฐาน

12 ตัวชี้คุณภาพ คือ

มาตรฐานที่ 21 นักเรียนมีพัฒนาการเด่นชัดทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกกลุ่มประสบการณ์

- ตัวชี้คุณภาพ 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนรายบุคคลอยู่ในเกณฑ์ดีขึ้นตามความสามารถของแต่ละบุคคล
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน หรือมีการพัฒนาสูงขึ้นทุกกลุ่มประสบการณ์

มาตรฐานที่ 22 นักเรียนมีพัฒนาการเด่นชัดทางด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์

- ตัวชี้คุณภาพ 1. นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างชัดเจน
2. นักเรียนได้รับการพัฒนาทางด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ อย่างต่อเนื่อง

มาตรฐานที่ 23 มีบรรยากาศความพึงพอใจในอาชีพครู โรงเรียนเอกชน ปรากฏเด่นชัด

- ตัวชี้คุณภาพ 1. บุคลากรมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันทั้งในด้านส่วนตัวและการทำงาน
2. บุคลากรให้ความร่วมมือในกิจการต่างๆของโรงเรียน
3. บุคลากรได้ปฏิบัติงานตามความรู้ ความสามารถ และความต้องการของตนเอง
4. บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงานของโรงเรียน
5. บุคลากรได้รับผลตอบแทนจากการประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม

มาตรฐานที่ 24 โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ดีปรากฏเด่นชัดตลอดเวลา

- ตัวชี้คุณภาพ 1. มีระบบการสร้าง/สนับสนุนผลงานและหรือชื่อเสียงที่ดีอย่างต่อเนื่อง
2. นักเรียน/บุคลากรสร้างชื่อเสียง/เกียรติประวัติ/ผลงานที่ดีเด่นเป็นแบบอย่างได้
3. ผู้ปกครองและชุมชนมีเจตคติที่ดีต่อโรงเรียน

ส่วนการจัดการศึกษาในระดับอื่น ๆ ก็มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานไว้เช่นกัน อาทิเช่น กรมสามัญศึกษา (2539: 2-10) ได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษาในสังกัด โดยยึดแนวทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา ตามแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และนโยบายปฏิรูปการศึกษาเป็นกรอบในการพิจารณา ซึ่งสามารถนำไปใช้กับโรงเรียนได้ทุกขนาด โดยแบ่งเนื้อหาสาระออกเป็น 7 หมวด คือ

หมวดที่ 1 การบริหารทั่วไป แบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ การวางแผน ปฏิบัติการโรงเรียน การจัดองค์การ การจัดระบบสารสนเทศ การบริหารงานบุคคล การสื่อสาร คมนาคมและการประชาสัมพันธ์ การบริหารการเงิน และการประเมินผลงานการบริหารทั่วไป

หมวดที่ 2 งานธุรการ แบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ การวางแผนงาน ธุรการ การบริหารงานธุรการ การบริหารงานสารบรรณ การบริหารการเงินและการบัญชี การบริหารงานพัสดุ การบริหารงานทะเบียนและสถิติข้าราชการครูและลูกจ้าง และการประเมินผล งานธุรการ

หมวดที่ 3 งานวิชาการ แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การวางแผนงาน วิชาการ การบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาและส่งเสริมทางด้าน วิชาการ การวัดผลและประเมินผลการเรียน และงานทะเบียนนักเรียน และการประเมินผล การจัดการงานวิชาการ

หมวดที่ 4 งานปกครองนักเรียน แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การวางแผน งานปกครองนักเรียน การบริหารงานปกครองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม การป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน การดำเนินการ ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน และการประเมินผลงานปกครองนักเรียน

หมวดที่ 5 งานบริการ แบ่งออกเป็น 11 ด้าน ได้แก่ การวางแผนงาน บริการ การบริหารงานบริการ การจัดบริการสาธารณูปโภค การจัดบริการน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัด บริการโภชนาการ การจัดบริการสุขภาพอนามัย การจัดบริการห้องสมุด การจัดบริการ โสตทัศนูปกรณ์ การจัดบริการแนะแนว การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา และการ ประเมินผลงานบริการ

หมวดที่ 6 โรงเรียนกับชุมชน แบ่งออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การวางแผน งานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของโรงเรียน การให้บริการชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน และการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

หมวดที่ 7 การบริหารอาคาร สถานที่ แบ่งออกเป็น 10 ด้าน ได้แก่ การบริหารบริเวณโรงเรียน การบริหารอาคารเรียน การบริหารห้องเรียน การบริหารห้องพิเศษ การบริหารห้องบริการ การบริหารอาคารโรงฝึกงาน การบริหารอาคารโรงอาหาร การบริหารอาคารหอประชุม การบริหารอาคารห้องน้ำ-ห้องส้วม และการบริหารอาคารพลศึกษา

ประกอบด้วยข้อกระทงต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 138 ข้อกระทง ซึ่งแต่ละข้อกระทงจะประกอบด้วยเนื้อหาสาระ เพื่อใช้เป็นแนวทางให้โรงเรียนถือปฏิบัติ พร้อมวิธีการประเมินให้ระดับคุณภาพ

กรมอาชีวศึกษา (2539: 1-16) ได้กำหนดแบบประเมินสถานศึกษาในสังกัด สำหรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานตามนโยบาย และระเบียบกรมอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา โดยแบ่งแบบประเมินออกเป็น 5 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 งานบริหารและนโยบาย มี 20 องค์ประกอบ 79 ข้อพิจารณา
- ตอนที่ 2 งานส่งเสริมการศึกษา มี 9 องค์ประกอบ 51 ข้อพิจารณา
- ตอนที่ 3 งานกิจการนักเรียน นักศึกษา มี 23 องค์ประกอบ 95 ข้อพิจารณา
- ตอนที่ 4 งานวางแผนและพัฒนา มี 15 องค์ประกอบ 58 ข้อพิจารณา
- ตอนที่ 5 งานวิชาการ มี 27 องค์ประกอบ 102 ข้อพิจารณา

สมาคม NORTH CENTRAL ASSOCIATION [NCA] (1987:Brochure อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2538ก: 9-10) ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่จะใช้เป็นแนวในการกำหนดเงื่อนไขให้โรงเรียนถือปฏิบัติ และประเมินคุณภาพเพื่อรับรอง(accredited) โดยแบ่งเป็น 12 ด้าน คือ

1. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ - สนองความต้องการของผู้เรียน เพื่อเตรียมใช้ชีวิตในสังคมประชาธิปไตย การปรับ และพัฒนาโปรแกรมการเรียนรองรับได้อย่างต่อเนื่อง
2. องค์การบริหารและการควบคุม - มีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองการจัดกิจกรรมการเรียน และการปฏิบัติภารกิจของบุคลากรให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์
3. โปรแกรมการศึกษา - ให้ความรู้และเสริมทักษะตลอดจนช่วยเหลือให้นักเรียนในการศึกษาค้นคว้า พัฒนาทัศนคติ ความสนใจ และค่านิยมที่พึงปรารถนาในสังคมประชาธิปไตย

4. บุคลากร - ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขาวิชา รวมทั้งการมีระบบพัฒนาบุคลากรให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานเป็นอย่างดี
5. กิจกรรมนักเรียน - มีความหลากหลาย เกื้อหนุนต่อการพัฒนาของนักเรียนในแต่ละด้าน และสามารถสร้างเสริมความถนัดหรือความสนใจของนักเรียนได้
6. การบริการนักเรียน - มีการจัดให้กับนักเรียนโดยทั่วถึง รวมทั้งเด็กนักเรียนที่ไม่สามารถรับบริการตามปกติให้ได้รับประโยชน์สูงสุดจากโปรแกรมการศึกษาที่โรงเรียนจัดให้
7. กิจกรรมเพื่อการปรับปรุงโรงเรียน - มีการจัดองค์การรับผิดชอบในการพัฒนาแนวทางปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพตามสภาพและทรัพยากรของโรงเรียน
8. ศูนย์สื่อทางการศึกษา - มีสื่อ และอุปกรณ์เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น ห้องสมุด วัสดุทัศนูปกรณ์ และวัสดุประกอบการเรียนการสอนอื่น ๆ ฯลฯ ซึ่งมีระบบการให้บริการแก่บุคลากรในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียนอย่างกว้างขวาง
9. การเงิน - โรงเรียนได้รับการสนับสนุน และมีระบบควบคุมเกี่ยวกับการเงินเพื่อสามารถใช้จ่ายในการดำเนินงานของโรงเรียนได้โดยราบรื่น
10. อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก - จัดให้สนองบรรยากาศการจัดการเรียนการสอน เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามที่โรงเรียนกำหนดวัตถุประสงค์เอาไว้
11. การประเมินผล - มีแผนและการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับปรุงให้มีคุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป
12. ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน - มีระบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน ในลักษณะที่ต่างแสดงออกถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

สมาคม NATIONAL ASSOCIATION OF ELEMENTARY SCHOOL PRINCIPALS [NAESP] และสมาคม WESTERN ASSOCIATION OF SCHOOLS AND COLLEGES [WASC] (1980: Leaflet; 1985: Brochure อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2538ข: 10-11) ได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในแต่ละระดับ เพื่อใช้เป็นแนวทางให้โรงเรียนถือปฏิบัติ และประเมินคุณภาพเพื่อรับรอง (accredited)

เช่นเดียวกับของสมาคม NCA กล่าวคือ เกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงเกรด 12 ของสมาคม WASC ได้แบ่งออกเป็น 8 ด้าน คือ

1. ปรัชญา จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของสถาบัน
2. องค์กรการบริหารของสถาบัน
3. บริการนักเรียน
4. หลักสูตรการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน
5. โปรแกรมเสริมหลักสูตร
6. บุคลากร
7. อาคารสถานที่
8. การเงิน

ส่วนเกณฑ์มาตรฐานของความเป็นเลิศในโรงเรียนประถมศึกษาของสมาคม NAESP แบ่งเป็น 7 ด้าน คือ

1. องค์กรการบริหารของโรงเรียน
2. ความเป็นผู้นำ
3. หลักสูตร
4. การเรียนการสอน
5. การฝึกอบรมและการพัฒนาบุคลากร
6. บรรยากาศของโรงเรียน
7. การวัดและประเมินผล

จากการศึกษาการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของโรงเรียนของสถาบันและสมาคมต่าง ๆ จะพบว่า แม้จำนวนจะไม่เท่ากัน แต่สาระสำคัญจะครอบคลุมเครือข่ายในการจัดการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันก็เพียงการจัดกลุ่มของสิ่งที่เป็นรายละเอียดในแต่ละมาตรฐาน และการให้ความสำคัญในแต่ละเรื่องไม่เหมือนกัน

การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

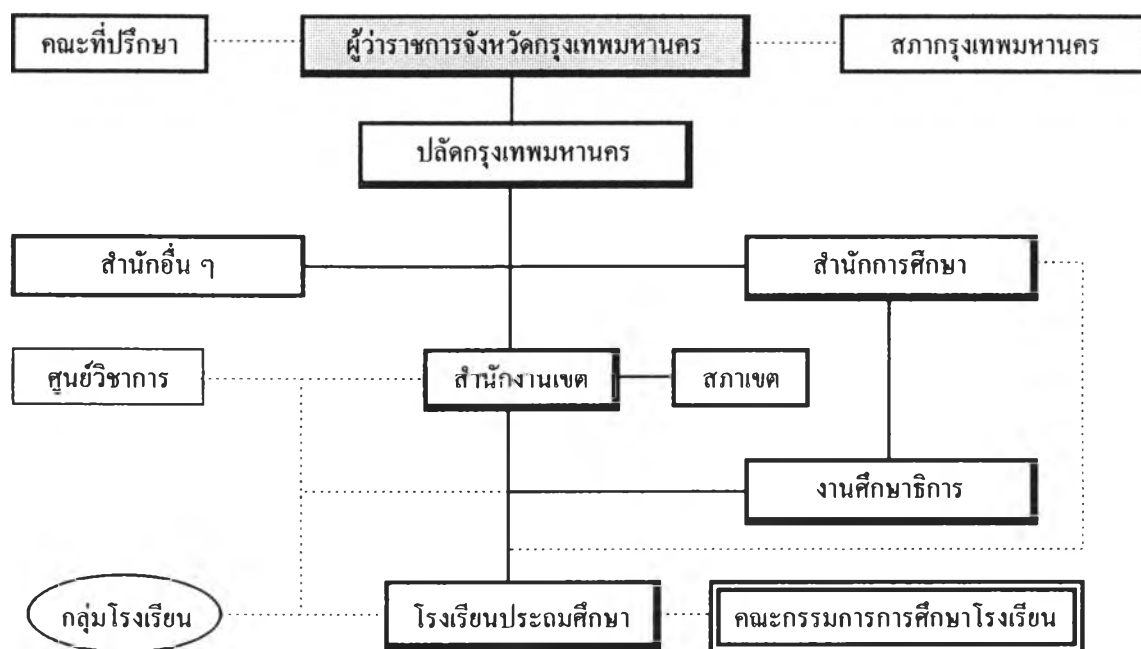
กรุงเทพมหานคร ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาไว้ในตามมาตรา 89(21) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 โดยมีภารกิจหลัก คือ การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ และยังจัดการศึกษาระดับอื่น ประเภทอื่นด้วย (สำนักการศึกษา, 2537: 9) ดังนี้

1. การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ได้แก่ อนุบาลศึกษา ชั้นเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานเลี้ยงเด็กกลางวัน และบ้านเลี้ยงเด็ก
2. การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเปิดสอนในโรงเรียนประถมศึกษา
3. การศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ วิทยาลัยแพทย์กรุงเทพมหานคร
4. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนฝึกอาชีพระยะสั้น

การจัดโครงสร้างระบบบริหารทางการศึกษาของกรุงเทพมหานครนั้น ได้กำหนดให้การศึกษาในหน่วยงานเฉพาะด้วย เช่น สำนักพัฒนาชุมชน สำนักอนามัย และสำนักการแพทย์ ส่วนโรงเรียนประถมศึกษากำหนดให้สังกัดสำนักงานเขต โดยมีหน่วยงานที่เป็นฝ่ายอำนวยการหรือหน่วยงานที่ปรึกษาสนับสนุน(staff) 2 ระดับ คือ ระดับกรุงเทพมหานคร เรียกว่า "สำนักการศึกษา" และระดับสำนักงานเขตเรียกว่า "งานศึกษาธิการ"

นอกจากนี้ยังมีองค์กรด้านการศึกษาที่กรุงเทพมหานครจัดตั้งขึ้นภายหลัง ได้แก่ คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และศูนย์วิชาการเขต ซึ่งระบบบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานครแสดงได้ดังแผนภูมิที่ 7

แผนภูมิที่ 7 แสดงการบริหารการศึกษาของกรุงเทพมหานคร

- ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 และประกาศกรุงเทพมหานคร
- ตามระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2532
- ตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกลุ่มโรงเรียน พ.ศ. 2525
- ตามแผนพัฒนาการศึกษากรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2530-2534)

แหล่งที่มา: สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2537: 10

สำนักงานการศึกษา

สำนักงานศึกษา มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เกี่ยวกับการการศึกษาของ กรุงเทพมหานคร โดยได้มีการจัดส่วนราชการตามมติ ก.ก.ครั้งที่ 3/2537 เมื่อ 23 มีนาคม 2537 ดังนี้

1. สำนักงานเลขานุการ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การดำเนินงานทั่วไป การสำรวจและออกแบบ การควบคุมการก่อสร้าง และการซ่อมแซมบำรุงอาคารสิ่งก่อสร้างของ โรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร
2. กองการเจ้าหน้าที่ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การบรรจุ แต่งตั้งผู้สอบแข่งขันได้ การโอนย้าย การขอบรรจุกลับ การเลื่อนตำแหน่งและระดับเงินเดือน การกำหนดกรอบอัตราค่าจ้างข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร การกำหนดตำแหน่งและอัตราเงินเดือน การดำเนินการทางวินัย การพิจารณาความชอบและประเมินสมรรถภาพ การดำเนินการเกี่ยวกับการจ้าง การฝึกอบรม การจัดทำและรักษาทะเบียนประวัติ การจัดทำงบประมาณเงินอุดหนุนการศึกษาของรัฐบาล และงบประมาณกรุงเทพมหานคร หมวดเงินเดือนและค่าจ้าง การจัดทำบัญชีถือจ่ายอัตราเงินเดือนและค่าจ้าง การประชุม อ.ก.ก. ข้าราชการครู และการดำเนินการเกี่ยวกับการสอบแข่งขันข้าราชการครู
3. กองคลัง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การตรวจสอบฎีกาทุกหมวดรายจ่ายของเงินอุดหนุนรัฐบาล เงินกรุงเทพมหานคร และเงินนอกงบประมาณของโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร และสำนักงาน ศึกษา ควบคุมการเบิกจ่ายเงินประเภทต่าง ๆ ตรวจสอบยอดเงินงบประมาณรายจ่าย การลงบัญชี การจัดทำรายงานต่าง ๆ ด้านงบประมาณ การดำเนินงานด้านบำเหน็จบำนาญ การดำเนินการบริหารงบประมาณรายจ่ายทุกประเภท ประสานงานด้านเงินอุดหนุนรัฐบาลกับกรมบัญชีกลาง ธนาคารแห่งประเทศไทย
4. หน่วยศึกษานิเทศก์ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การดำเนินการนิเทศงานบริหารในสถานศึกษา งานปฏิบัติการสอน งานสนับสนุนและส่งเสริมการสอน และจัดทำแผนพัฒนาการนิเทศ รวมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนาการนิเทศการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
5. กองโรงเรียน มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การส่งเสริมและพัฒนาโรงเรียนในด้านการบริหารการศึกษา การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา การคัดเลือกโรงเรียนและครูมาตรฐานดีเด่น การอบรม เผยแพร่ การจัดประชุม ฝึกอบรมสัมมนา ตลอดจนงาน

จัดตั้งสมาคมครูผู้ปกครอง กรรมการศึกษาโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน การบริหารงานลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ในส่วนที่เป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานคร การควบคุมตรวจสอบฎีกาค่าสาธารณูปโภคของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร การติดตาม ประเมินผลและประสานงานโครงการต่าง ๆ

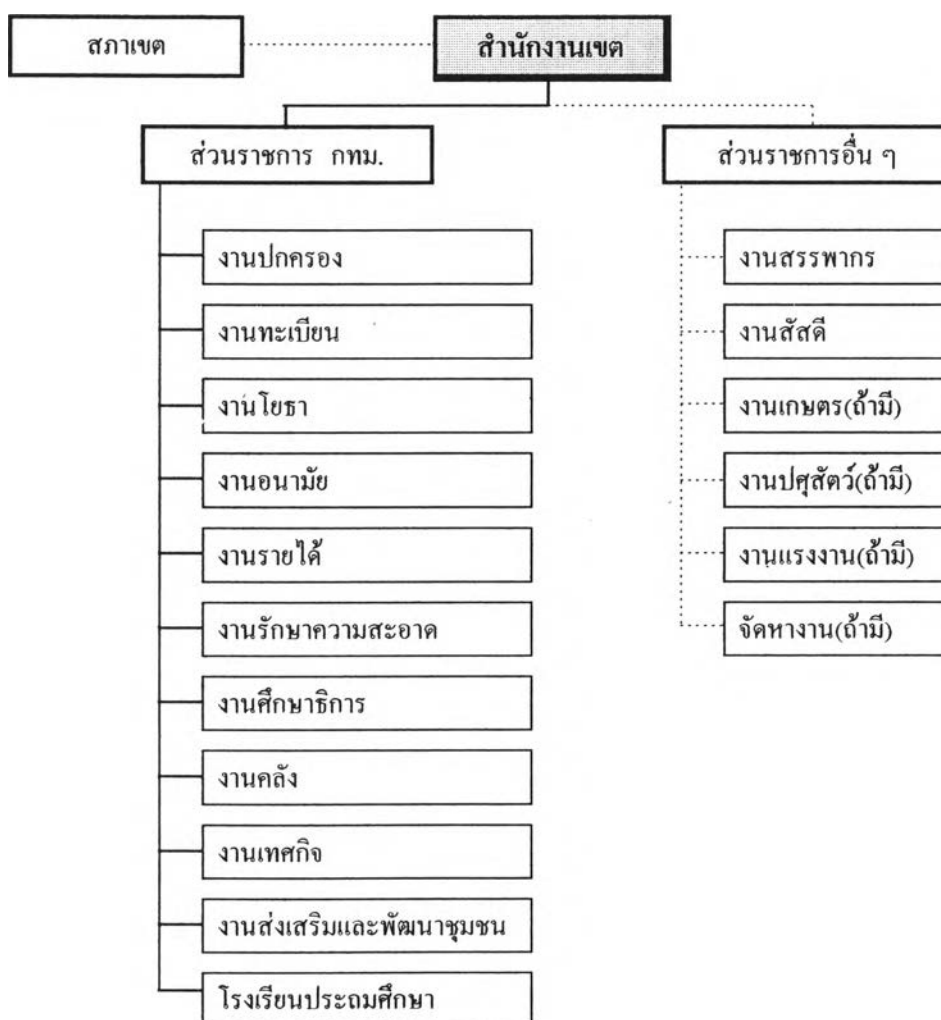
6. กองวิชาการ มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับ การวางแผนพัฒนาการศึกษา ของกรุงเทพมหานคร การศึกษา วิเคราะห์ วิจัยแผนงาน โครงการ ของสำนักงานการศึกษา โรงเรียน และศูนย์วิชาการเขต ตลอดจนการติดตามประเมินผลแผนงานและโครงการนั้น ๆ การจัดระบบ สารสนเทศทางการศึกษา การใช้สถิติข้อมูลเพื่อการวางแผนและวิจัยทางการศึกษา การวิเคราะห์ วิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรและการสอน การแนะแนวและหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการ ศึกษาระดับประถมศึกษา และก่อนประถมศึกษา ดำเนินงานสนับสนุนการเรียนการสอน การ ปรับปรุงการใช้หลักสูตร

ซึ่งการแบ่งส่วนราชการของสำนักงานการศึกษาสามารถแสดงได้ดังแผนภูมิที่ 8

สำนักงานเขต

สำนักงานเขต มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานปกครองท้องถิ่น การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมอาชีพ การทะเบียน การโยธา การรักษาที่สาธารณะ การสาธารณสุข การจัดเก็บรายได้ การรักษาความสะอาด การดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา การควบคุมดูแลโรงเรียนประถมศึกษา การดูแลและรักษาให้เป็นไปตามข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร หรือกฎหมายอื่นที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรุงเทพมหานครที่ได้รับมอบหมาย ดังแสดงไว้ในแผนภูมิที่ 9

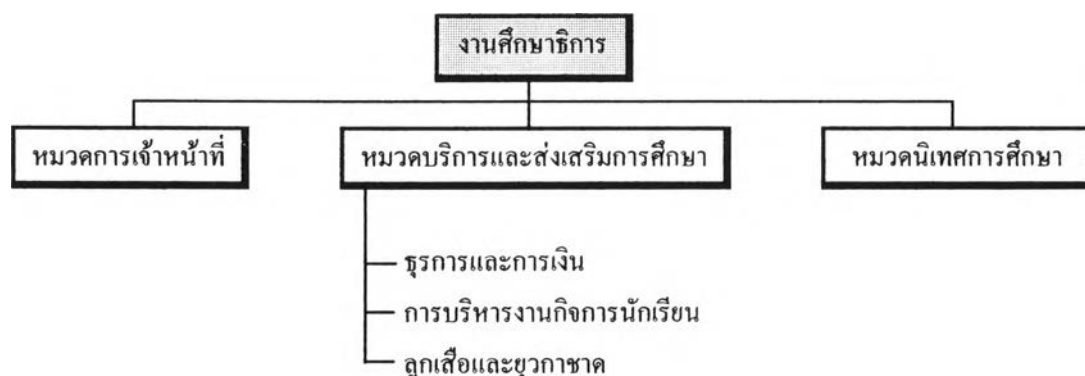
แผนภูมิที่ 9 แสดงโครงสร้างของสำนักงานเขต

ที่มา: สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2537: 12

งานศึกษาธิการ มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานธุรการ การเงิน บัญชี และพัสดุ จัดทำฎีกาเบิกจ่ายเงินประเภทต่าง ๆ การควบคุมจัดทำทะเบียนเบิกจ่ายวัสดุครุภัณฑ์ เก็บรวบรวม กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หรือหนังสือสั่งการที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติประถมศึกษา 2523 การขอเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุลนักเรียน การจัดตั้ง ขุนเล็ก รวม และเปลี่ยนแปลงโรงเรียน การกำหนดชื่อโรงเรียน งานกิจกรรมนักเรียนในสถานศึกษา ตรวจเยี่ยมโรงเรียน ร่วมพิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ดำเนินการเกี่ยวกับการเจ้าหน้าที่ ของข้าราชการ และลูกจ้างในโรงเรียนและในงานศึกษาธิการ การนิเทศการศึกษา ดำเนินงาน ศูนย์วิชาการเขต และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแสดงไว้ดังแผนภูมิที่ 10

แผนภูมิที่ 10 แสดงโครงสร้างส่วนราชการของงานศึกษาธิการ

ที่มา: สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2534: 13

งานศึกษาธิการ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

1. หมวดบริการและส่งเสริมการศึกษา มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับ งานธุรการ การเงินบัญชีและพัสดุ งานเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบ เช่น การเก็บรักษารวบรวม กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่งหรือหนังสือสั่งการในส่วนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น งานปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 เช่น การตรวจสอบ การเกณฑ์เด็กเข้าชั้นเรียน การยกเว้นและผ่อนผันการเรียน การควบคุมเด็กในเกณฑ์บังคับ การจัดตั้ง ขุนเล็ก รวม และการเปลี่ยนแปลงโรงเรียน การกำหนดชื่อโรงเรียน เป็นต้น งานกิจกรรมนักเรียนในสถานศึกษา เช่น การจัดตั้งกลุ่มลูกเสือ เนตรนารี และยุวกาชาด การแต่งตั้งผู้บังคับบัญชา การฝึกอบรมผู้

บังคับบัญชา การทะเบียน การอนุญาตให้พานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่ การตรวจเยี่ยม โรงเรียน การรายงาน การจัดพิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานอื่น ๆ และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

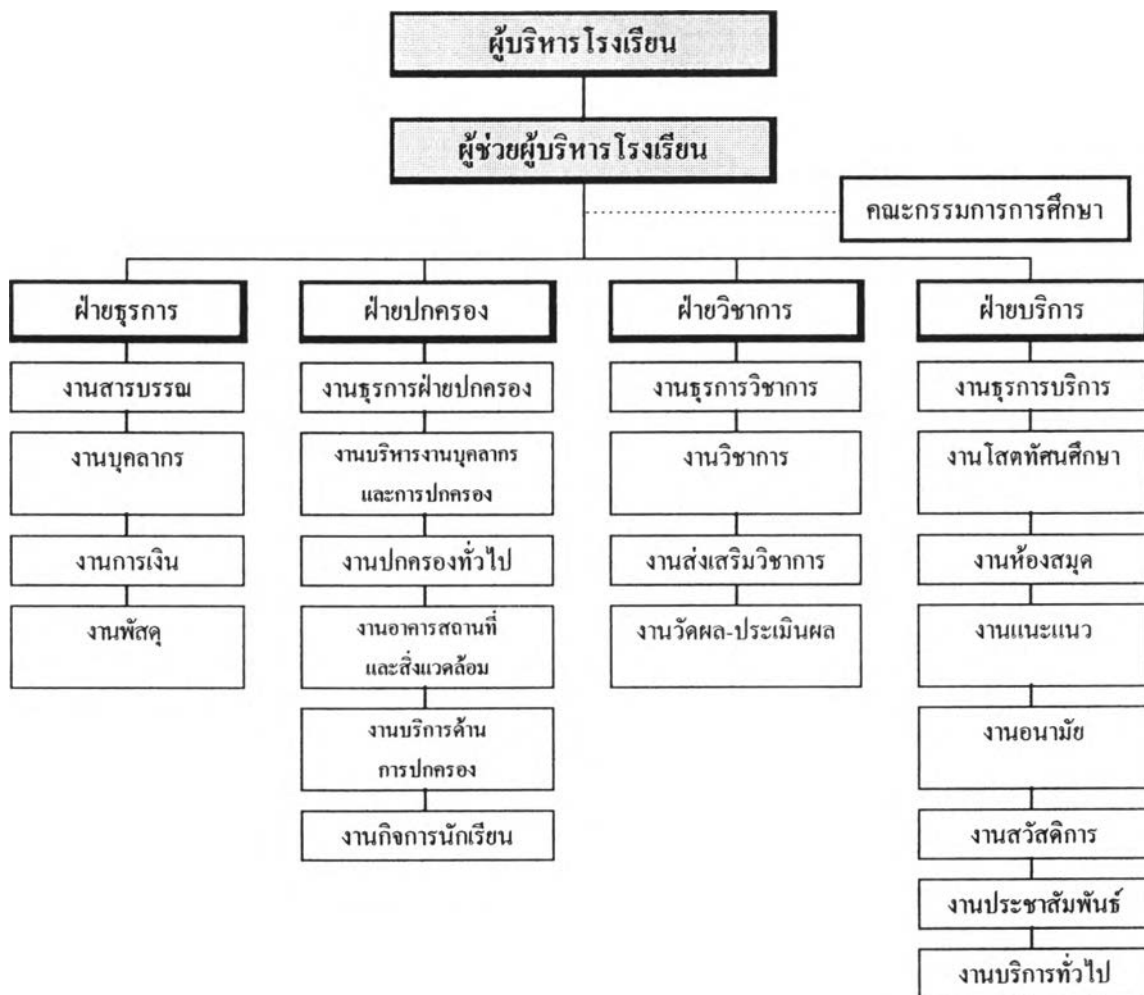
2. หมวดการเจ้าหน้าที่ มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับ การเจ้าหน้าที่ของ ข้าราชการและลูกจ้างในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขต และในงานศึกษาธิการ เช่น การขอกำหนด อัตราครู และอัตราค่าจ้าง การจัดสรรอัตราค่าจ้างให้แก่โรงเรียน การขอปรับลดระดับตำแหน่ง การแต่งตั้ง ย้าย โอน ลาออก วินัย ความคิดความชอบ ทะเบียนประวัติ การขอเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การขอเพิ่มวุฒิ การขอบำเหน็จบำนาญข้าราชการครูและลูกจ้าง และปฏิบัติหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

3. หมวดนิเทศการศึกษา มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษา เช่น การจัดทำแผนงานโครงการทางการศึกษาของเขต การดำเนินการเกี่ยวกับการส่งครูเข้ารับราชการ ฝึกอบรม ประชุม สัมมนาครู มาตรฐานวิชาการ เป็นต้น งานการเรียนการสอน เช่น หลักสูตรและหนังสือเรียน การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอน การประเมินผล เป็นต้น งานส่งเสริมคุณลักษณะโรงเรียน เช่น อนามัยโรงเรียน การกีฬา การส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นต้น การนิเทศและตรวจเยี่ยม งานสนับสนุนวิชาการ เช่น โครงการทางวิชาการ การเผยแพร่ เป็นต้น งานข้อมูลทางการศึกษา เช่น รวบรวมสถิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การจัดทำรายงาน และเผยแพร่ เป็นต้น ประสานงานวิชาการระหว่างโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน และปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

โรงเรียน

โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เป็นไปตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จึงได้กำหนดขอบข่ายภารกิจของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดไว้ 6 งาน คือ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานธุรการ การเงิน และพัสดุ งานบุคลากร งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (สำนักงานการศึกษา, 2537: 16-22) โครงสร้างระบบบริหารงานของโรงเรียน ซึ่งอาจสรุปได้ดังแผนภูมิที่ 11

แผนภูมิที่ 11 แสดงการบริหารงานของโรงเรียน

ที่มา: สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2537: 32-117

การแบ่งภารกิจการบริหารงานภายในโรงเรียนนั้น ในกรณีที่ไม่มีผู้ช่วยผู้บริหารเลขครูใหญ่หรืออาจารย์ใหญ่ จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบดูแลงานภายในโรงเรียนทั้งหมด ในกรณีที่โรงเรียนมีผู้ช่วยผู้บริหาร 1-2 คน ก็จะแบ่งหน้าที่ออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ฝ่ายธุรการและปกครอง ฝ่ายวิชาการและบริการ ในกรณีที่โรงเรียนมีผู้ช่วย 3 คน ก็จะมีการแบ่งสายงานออกเป็น 4 ฝ่าย คือ ธุรการ วิชาการ และบริการ ส่วนงานปกครองนั้น ผู้บริหารอาจมอบผู้ช่วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งดูแลรับผิดชอบก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมอบให้ฝ่ายธุรการเป็นผู้ช่วยดูแล ในกรณีที่ผู้ช่วยผู้ช่วยผู้บริหาร 4 คน ก็จะแบ่งสำนักงานเป็นฝ่ายธุรการ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบริการ และฝ่ายปกครองตามลำดับ

ส่วนคณะกรรมการการศึกษาของแต่ละโรงเรียน จะประกอบด้วยสมาชิก 5-30 คน มีผู้บริหารโรงเรียนเป็นเลขานุการคณะกรรมการการศึกษาโดยตำแหน่ง นอกนั้นเป็นผู้แทนจากประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ โดยผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้สรรหา และนำเสนอผู้อำนวยการเขตเป็นผู้แต่งตั้ง โดยมีวาระการทำงานวาระละ 2 ปี ส่วนประธานคณะกรรมการนั้นได้มาโดยคณะกรรมการคัดเลือกกันเองจากผู้แทนที่ได้รับการแต่งตั้ง (ระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยคณะกรรมการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2532)

แนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา

กรุงเทพมหานครได้กำหนดแนวทางและมาตรการในการจัดการศึกษาไว้หลายแนวทาง (ไพโรจน์ โตเทศ, 2535ก: 45-46) ดังนี้

1. จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาขึ้น เพื่อให้การจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ
2. เสนอแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการประถมศึกษา ในส่วนที่ว่าด้วยอำนาจการเกณฑ์เด็กเข้าเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อให้กรุงเทพมหานครสามารถจัดการศึกษาได้อย่างทั่วถึง และรณรงค์ให้ผู้ปกครองร่วมมือในการส่งเด็กเข้าเรียนจนจบหลักสูตร
3. พัฒนาครูให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรประถมศึกษา และแนวทางในการจัดการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ รวมทั้งการผลิตสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมเพียงพอและเสริมการนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการผลิตสื่อ และการเผยแพร่แลกเปลี่ยนนวัตกรรมใหม่ ๆ
4. กำหนดมาตรการในการเลือกสรรบุคคลเข้าสู่อาชีพครูให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม มีความชำนาญการโดยเฉพาะ
5. ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะในการอ่าน การคิดคำนวณ และมีความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ โดยเน้นกิจกรรมการปฏิบัติในกลุ่มทักษะ อันได้แก่ ภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ทั้งยังสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมแบบครบวงจรในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เพื่อให้นักเรียนรักการทำงาน มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ถูกต้องทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมทั้งมีลักษณะนิสัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำงาน

6. ปรับปรุงการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) และสนองนโยบายของกรุงเทพมหานคร โดยเน้นการเรียนการสอนด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การฝึกทำโครงการวิทยาศาสตร์ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการเรียนวิทยาศาสตร์ มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไข และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

7. เร่งรัดให้มีระบบการนิเทศ การวางแผน การประสานงานนิเทศทางวิชาการ การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การกำหนดมาตรฐานการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการจัดหาเครื่องมือและพัฒนาครูให้มีความรู้ในการวัดผลและประเมินผลการศึกษา

8. สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรม ในหลักสูตรและเสริมหลักสูตรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรสภาพของทรัพยากรและอาชีพในชุมชน

9. สนับสนุนช่วยเหลือ วัสดุอุปกรณ์การเรียน ทุนการศึกษา อาหารกลางวัน บริการสุขภาพ และอื่น ๆ ที่จำเป็นแก่เด็กที่ขาดแคลน และด้อยโอกาสทางการศึกษา

10. ศึกษาและกำหนดรูปแบบวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความสามารถ ด้านร่างกายและสติปัญญา แก่เด็กที่มีความสามารถพิเศษและเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้

11. จัดให้มีประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ผู้ปกครองและนักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาหรือการศึกษาด้านอาชีพ

12. ส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาอาชีพที่เหมาะสมกับชุมชน และให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และการศึกษาด้านอาชีพเกี่ยวกับด้านอาคารสถานที่และบุคลากร รวมทั้งให้บริการความรู้แก่ชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นอกจากนี้กรุงเทพมหานคร ยังได้กำหนดโครงการต่อเนื่องด้านการศึกษา (ไพโรจน์ โทเทศ, 2535ข: 56) ไว้ดังนี้

1. โครงการจัดทัศนศึกษาให้กับนักเรียน กทม.
2. โครงการสหกรณ์นักเรียน
3. โครงการเด็กเรียนช้า
4. โครงการจัดกิจกรรมวิทยาศาสตร์
5. โครงการประเมินมาตรฐานโรงเรียน

6. โครงการเพื่อลูกรัก
7. โครงการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
8. โครงการมหกรรมดนตรีไทย
9. โครงการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการและเผยแพร่กิจการลูกเสือและยุวกาชาด
10. โครงการศึกษาต่อเนื่อง
11. โครงการปรับปรุงระบบสารสนเทศทางการศึกษา
12. โครงการส่งเสริมห้องสมุดโรงเรียน
13. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา
14. โครงการส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร
15. โครงการศูนย์วิชาการเขต
16. โครงการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
17. โครงการติดตามผลการสอนกิจกรรมลูกเสือและยุวกาชาด

การประเมินมาตรฐานโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร

สำหรับโครงการประเมินมาตรฐานโรงเรียนนั้นกรุงเทพมหานคร ได้เริ่มโครงการขึ้นในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2520-2524) มีลักษณะเป็นโครงการต่อเนื่อง ประเภทวิจัยประเมินผลการศึกษา (สำนักการศึกษา, 2525: 7-10) ด้วยหลักการและเหตุผลที่ว่า กรุงเทพมหานครมีนโยบายปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดให้มีคุณภาพและมาตรฐานสูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งการที่จะดำเนินการเพื่อยกระดับมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนให้สูงขึ้นได้นั้นจำเป็นต้องจัดให้มีการประเมินมาตรฐานโรงเรียน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานและกระตุ้นให้โรงเรียนเกิดความกระตือรือร้นต่อไป ในการดำเนินโครงการประเมินมาตรฐานโรงเรียนนี้กรุงเทพมหานครได้มอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการทดสอบปรับปรุงเกณฑ์และเครื่องมือประเมินมาตรฐาน ตลอดจนติดตามประเมินผลคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน(สำนักการศึกษา, 2534: 99-100) ด้วยบทบาทและหน้าที่ดังกล่าว หน่วยศึกษานิเทศก์จึงได้นำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนมาใช้ โดยมีการพัฒนามาเป็นลำดับดังนี้

ในปีการศึกษา 2522 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้ใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ประถมศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีโครงสร้างในการประเมินเกณฑ์มาตรฐาน 4 หมวด คือ หมวดที่ 1 อาคารสถานที่ และอุปกรณ์ มี 4 เรื่อง 45 ข้อกระทง หมวดที่ 2 การบริหาร โรงเรียน มี 6 เรื่อง 57 ข้อกระทง หมวดที่ 3 การเรียนการสอน มี 9 เรื่อง 79 ข้อกระทง และ หมวดที่ 4 ความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน มี 1 เรื่อง 7 ข้อกระทง (สุภาพ พรรณณะ, 2535ก: 2)

ต่อมาในปีการศึกษา 2530 สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้ปรับปรุงเกณฑ์ มาตรฐานโรงเรียน โดยเน้นการประเมินที่ผลผลิตของโรงเรียน คือเกณฑ์คุณภาพนักเรียนเป็นหลัก ซึ่งมีโครงสร้างของเกณฑ์มาตรฐาน 13 ข้อกระทง (สุภาพ พรรณณะ, 2535ข: 2-3) ดังนี้

1. นักเรียนมีทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ภาษาไทย
2. นักเรียนมีนิสัยรักการอ่าน และใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
3. นักเรียนมีทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้คณิตศาสตร์
4. นักเรียนมีความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อม และสามารถปฏิบัติตน

ได้อย่างเหมาะสม

5. นักเรียนรู้จักการรักษาสุขภาพอนามัยทั้งส่วนตน ครอบครัว และชุมชน
6. นักเรียนมีทักษะในการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ไปใช้ในการแก้ปัญหาที่

เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว

7. นักเรียนมีนิสัยไม่เอาเปรียบผู้อื่น และทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างมีความสุข
8. นักเรียนมีนิสัยรักการทำงาน และปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้
9. นักเรียนมีค่านิยมที่ดี ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

กษัตริย์เป็นประมุข

10. นักเรียนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
11. นักเรียนรู้คุณค่า ชื่นชม และธำรงไว้ซึ่งศิลปะ
12. นักเรียนรู้จักอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
13. นักเรียนมีผลการเรียนตามเกณฑ์ที่หลักสูตรกำหนด และตามแผนพัฒนา

การศึกษาของกรุงเทพมหานคร

หลังจากนั้นในปีการศึกษา 2533 หน่วยศึกษานิเทศก์สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้ปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนอีกครั้ง เนื่องจากการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณา เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนพบว่า เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนที่ใช้อยู่เดิม 13 ข้อกระทงนั้นไม่ครอบคลุมงานทั้งหมดในโรงเรียนประถมศึกษา (สุภาพ พรรณชนะ, 2535ค: 3) เกณฑ์มาตรฐานที่ปรับปรุงขึ้นในครั้งนี้ได้ใช้มาจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเกณฑ์มาตรฐานออกเป็น 6 หมวด ส่วน เกณฑ์คุณภาพนักเรียน 13 ข้อกระทง ได้นำไปรวมไว้ในหมวดงานวิชาการพร้อมๆ ได้มีการปรับปรุงข้อพิจารณา วิธีการประเมิน และเกณฑ์การประเมินให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เกณฑ์มาตรฐานฉบับนี้มีโครงสร้าง ดังนี้

- หมวดที่ 1 งานวิชาการ มี 10 เกณฑ์มาตรฐาน 127 ข้อพิจารณา
- หมวดที่ 2 งานกิจกรรมนักเรียน มี 5 เกณฑ์มาตรฐาน 21 ข้อพิจารณา
- หมวดที่ 3 งานธุรการ การเงิน และพัสดุ มี 4 เกณฑ์มาตรฐาน 15 ข้อพิจารณา
- หมวดที่ 4 งานบุคลากร มี 9 เกณฑ์มาตรฐาน 26 ข้อพิจารณา
- หมวดที่ 5 งานอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม มี 12 เกณฑ์มาตรฐาน 43 ข้อพิจารณา
- หมวดที่ 6 งานความสัมพันธ์กับชุมชน มี 4 เกณฑ์มาตรฐาน 18 ข้อพิจารณา

วัตถุประสงค์ในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร
สำนักงานการศึกษา (2535ก: 1) ได้ระบุวัตถุประสงค์ของการมีเกณฑ์มาตรฐาน
โรงเรียนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร และสอดคล้องกับหลักการบริหารงานให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย
 - การวางแผน คือ การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงาน
 - การดำเนินงาน คือ การปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้
 - การประเมินผล คือ การตรวจสอบว่า สามารถปฏิบัติงานได้ตามแผนที่วางไว้หรือไม่ มีอะไรเป็นอุปสรรคบ้าง จะได้นำผลที่ประเมินได้มาใช้ประกอบในการวางแผนครั้งต่อไป
2. เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ในด้านต่าง ๆ ป้องกันมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันมากจนเกินไป

3. เพื่อแจกแจงรายละเอียดของข้อกำหนด ให้มีรูปแบบที่มองเห็นได้ง่าย ให้โรงเรียนได้ปฏิบัติทั่วถึงกัน

4. เพื่อวางแผนปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ให้โรงเรียนได้ปรับปรุงพัฒนา ยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้น

องค์ประกอบของเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน ของกรุงเทพมหานคร

สำนักงานศึกษา (2535ข: 1-2) ได้ระบุว่า เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ของกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยสาระสำคัญที่พิจารณาแล้วเห็นว่าโรงเรียนทั่ว ๆ ไปจะต้องปฏิบัติ และจัดให้มีขึ้นได้โดยคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่าง ๆ ที่โรงเรียนจะต้องมีและจะขาดเสียมิได้ ทั้งยังคำนึงถึงความหวังอย่างกว้าง ๆ อีก 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับโรงเรียน ได้มีแนวปฏิบัติเป็นกลาง ๆ ของกรุงเทพมหานครในการจัดการศึกษาในโรงเรียน อันจะทำให้เกิดความเสมอภาคในการจัดการศึกษา

2. เกณฑ์มาตรฐานนี้ จะเป็นหลักปฏิบัติและหลักประกันให้โรงเรียนพัฒนาเด็กให้เจริญงอกงามตามสาระสำคัญของหลักสูตร

3. โดยที่การประถมศึกษาเป็นรากฐานสำคัญ เกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งขึ้นอย่างเหมาะสม จะเป็นสิ่งให้โรงเรียนได้ยกระดับคุณภาพและพัฒนาไปโดยมีจุดหมาย

ในการประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ของกรุงเทพมหานคร จึงได้ระบุสาระสำคัญดังนี้

การประเมินมาตรฐาน คือ การวัดมาตรฐานของโรงเรียน โดยอาศัยเครื่องมือสำหรับวัดหรือการกะประมาณเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันของโรงเรียนกับเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อให้รู้ระดับคุณภาพของโรงเรียน ปัญหาของโรงเรียน แล้วปรับปรุงให้มีคุณภาพสูงขึ้น

การประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ของกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้ทราบคุณภาพการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร
2. ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานครให้ทัดเทียมกัน

3. ให้ผู้บริหารโรงเรียน บุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลไปใช้ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาและปฏิบัติการ และตัดสินใจกำหนดมาตรการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานให้บรรลุจุดหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบการพิจารณาจัดสรรงบประมาณ และปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ให้โรงเรียนอย่างเหมาะสม และใช้เพื่อการนิเทศ ติดตามผล และกำกับการปฏิบัติงาน

ส่วนประเภทของการประเมินนั้น ประกอบด้วย

1. การประเมินตนเอง เป็นการประเมินโดยบุคลากรในโรงเรียนเอง เพื่อโรงเรียนจะได้ทราบข้อบกพร่อง หรือจุดอ่อนของตัวเอง แล้วปรับปรุงแก้ไขได้ทันที ซึ่งจะแก้ไขได้ตรงจุดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีขั้นตอนการประเมินดังนี้

1.1 โรงเรียนศึกษาเกณฑ์มาตรฐาน และนำไปสู่การปฏิบัติแต่ละงานให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน

1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการภายในโรงเรียน ประเมินมาตรฐานโรงเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

1.3 วิเคราะห์ผลการประเมิน เพื่อทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหาของโรงเรียน และวางแผนพัฒนายกระดับคุณภาพต่อไป ดังแผนภูมิที่ 12

แผนภูมิที่ 12 แสดงขั้นตอนการประเมินมาตรฐานโรงเรียน ประเภทการประเมินตนเอง

ที่มา: คู่มือการประเมินเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา

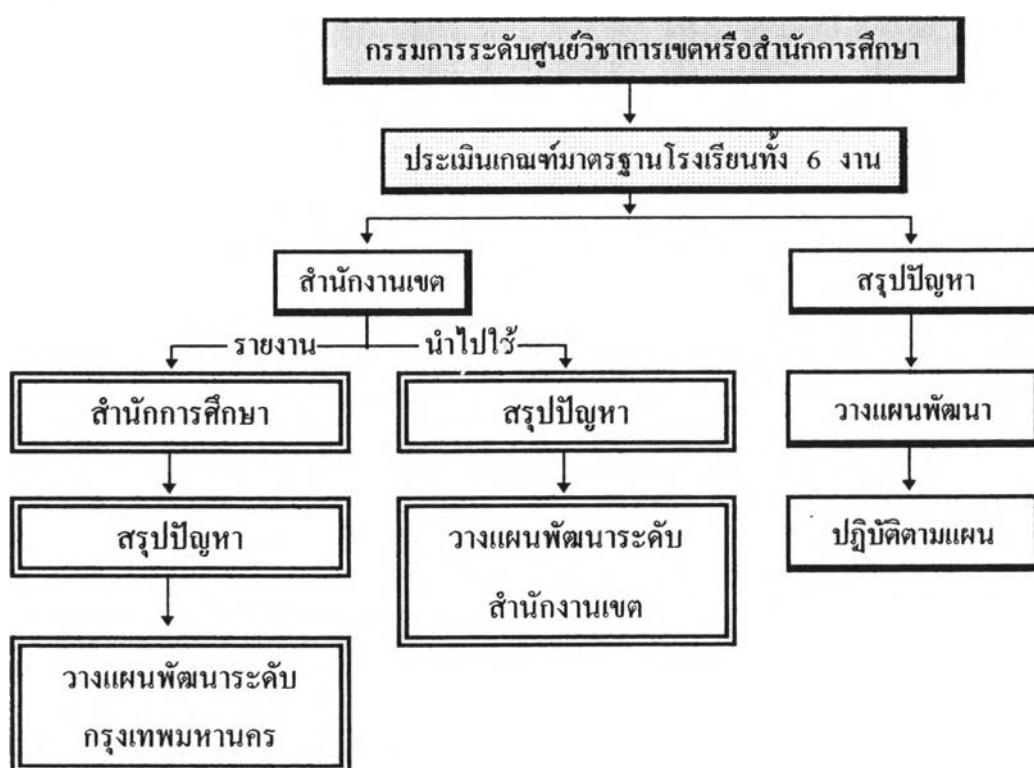
กรุงเทพมหานคร, 2535: 4

2. การประเมินจากภายนอก เป็นการประเมินจากบุคลากรภายนอกโรงเรียน คือ ระดับศูนย์วิชาการเขต ระดับสำนักการศึกษา เพื่อหาระดับคุณภาพของโรงเรียนในสังกัด โดยมีขั้นตอนการประเมินดังนี้

2.1 ศูนย์วิชาการเขตหรือสำนักการศึกษา แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินมาตรฐานโรงเรียน

2.2 ประเมินเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนและวิเคราะห์ สรุปรายงานผลการประเมิน ดังแผนภูมิที่ 13

แผนภูมิที่ 13 แสดงขั้นตอนการประเมินมาตรฐานโรงเรียน ประเภทการประเมินจากภายนอก

ที่มา : คู่มือการประเมินเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียน หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2535: 5

วิธีการประเมินมาตรฐานโรงเรียน ของกรุงเทพมหานคร

ในการประเมินมาตรฐานโรงเรียน คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มประสบการณ์ หัวหน้าสายชั้น(ถ้ามี) จะทำการสำรวจข้อมูล และประเมินด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแต่ละข้อพิจารณาซึ่งคณะกรรมการ อาจจะเลือกใช้วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลาย ๆ วิธีก็ได้ จนกว่าจะได้ข้อมูลประจักษ์ชัดว่า มีคุณภาพระดับใด วิธีการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้มีดังนี้

1. การตรวจสอบเอกสารหลักฐาน เช่น แผนการสอน ทะเบียนต่าง ๆ บัญชีต่าง ๆ สมุดคำสั่ง ฯลฯ
2. การตรวจผลงานของนักเรียนและครู เช่น สมุดงานนักเรียน สื่อการเรียนการสอนที่ทำขึ้นเอง ฯลฯ
3. การสัมภาษณ์ครูผู้สอน หรือผู้รับผิดชอบงานต่าง ๆ ของโรงเรียน
4. การสัมภาษณ์นักเรียน
5. การทดสอบความรู้นักเรียน
6. การใช้แบบสำรวจรายการ เช่น บรรยากาศในห้องเรียน/โรงเรียน วัสดุสำหรับผลิตสื่อการสอน จำนวนห้องประกอบ ฯลฯ
7. การสังเกตสถานที่และสถานการณ์จริง เช่น ห้องเรียน ห้องธุรการ การเรียนการสอนในห้องเรียน บริเวณโรงเรียน ฯลฯ
8. วิธีการอื่น ๆ ตามที่กรรมการเห็นว่า จำเป็น หรือเหมาะสม กับสถานการณ์

เมื่อได้มีการปฏิบัติตามขั้นตอน และวิธีการต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาเสร็จสิ้นแล้ว ขั้นตอนต่อไปของคณะกรรมการก็คือ

1. การตรวจทาน และเจงนับข้อมูลจากการประเมิน
2. การหาค่าสถิติและแปรผล
3. วิเคราะห์และสรุปผลการประเมิน
4. เขียนรายงานการประเมิน
5. เผยแพร่ข้อมูลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานขึ้น เพื่อให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง โดยคำนึงถึงสิ่งที่โรงเรียนจะต้องมี ต้องปฏิบัติ และจะขาดเสียมิได้ ซึ่งเนื้อหาสาระแบ่งออกเป็น 6 หมวด 44 เกณฑ์มาตรฐาน 250 ข้อพิจารณา ดังนี้

หมวดงานวิชาการ

- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 1 จัดให้มีแผนงาน/โครงการงานวิชาการและปฏิทินปฏิบัติงาน
- ข้อพิจารณา 1.1 มีแผนงาน/โครงการงานวิชาการ
- 1.2 มีการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการ และปฏิทินปฏิบัติงาน
- 1.3 มีการบันทึกผลการปฏิบัติงานตามโครงการเป็นปัจจุบัน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 2 จัดให้มีเอกสารปฏิบัติงานวิชาการ
- ข้อพิจารณา 2.1 มีเอกสารปฏิบัติงานวิชาการ
- 2.1.1 หลักสูตร
- 2.1.2 แผนการสอน กำหนดการสอน แนวการสอน
- 2.1.3 คู่มือครู
- 2.1.4 ตารางสอน
- 2.2 มีการปฏิบัติงานตามเอกสารอย่างครบถ้วน
- 2.3 มีการติดตามผลการปฏิบัติงานตามเอกสาร
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 จัดครูปฏิบัติการสอนโดยคำนึงถึงคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ความถนัด
- ข้อพิจารณา 3.1 มีแบบสำรวจความรู้ ความถนัด และความสามารถของครู
- 3.2 มีทะเบียนวุฒิทางการศึกษา และประสบการณ์ทางวิชาการ
- 3.3 มีบัญชีจัดชั้นเรียน มีการประชุมพิจารณาการจัดครูเข้าสอน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 4 ครูเตรียมการสอนแผนการสอนโดยสนองจุดหมายของหลักสูตร
- ข้อพิจารณา 4.1 มีโครงการสร้างความพร้อมให้ครู
- 4.1.1 การประชุมทางวิชาการ

- 4.1.2 การศึกษาเอกสาร
- 4.1.3 มีเอกสารนิเทศทางการศึกษา
- 4.2 มีเตรียมการสอน แผนการสอน ที่สามารถนำไปใช้ได้ และเหมาะสมกับสภาพของนักเรียน
- 4.3 ครูปฏิบัติการสอนได้ตรงกับเตรียมการสอน/แผนการสอน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 5 สื่อการเรียนการสอน
 - ข้อพิจารณา 5.1 มีโครงการผลิตสื่อการเรียนการสอน
 - 5.2 มีทะเบียนสื่อการเรียนการสอน
 - 5.3 มีวัสดุสำหรับผลิตสื่อ
 - 5.4 มีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ
 - 5.5 มีการเก็บรักษาสื่อการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ
 - 5.6 มีหลักฐานการเบิกจ่ายวัสดุและสื่อ
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 6 การนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน
 - ข้อพิจารณา 6.1 มีโครงการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน
 - 6.2 แต่งตั้งคณะกรรมการตามแผนงานโครงการ
 - 6.3 มีการปฏิบัติโครงการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน
 - 6.4 มีการประเมินพฤติกรรมการสอนด้วยตนเอง ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และผู้บริหารโรงเรียน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 7 จัดให้มีการประเมินผลการเรียนตามที่หลักสูตรกำหนด
 - ข้อพิจารณา 7.1 มีแผนงาน/หรือกิจกรรมโครงการเกี่ยวกับการประเมินผล การเรียน
 - 7.2 มีการปฏิบัติตามโครงการที่วางไว้ และมีหลักฐานการ บันทึกผล
 - 7.3 นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลก่อนเรียนระหว่างภาค ปลายภาคหรือปลายปีไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 8 มีการจัดให้ครูประเมินการใช้หลักสูตรด้วยตนเองในด้านการเรียนการสอน
 - ข้อพิจารณา 8.1 มีโครงการประเมินตนเองด้านการเรียนการสอน

- 8.2 ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ครู ให้เกิดความตระหนักในประโยชน์ของการประเมินตนเอง
- 8.3 ให้ครูประเมินการใช้หลักสูตรด้วยตนเองในด้านการเรียนการสอน
 - 8.3.1 จัดและพัฒนาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดหมายของหลักสูตร
 - 8.3.2 เน้นกระบวนการ
 - 8.3.3 เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 - 8.3.4 เน้นกระบวนการกลุ่ม
 - 8.3.5 สอนซ่อมเสริมเพื่อพัฒนาผู้เรียน
- 8.4 มีการสรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลที่ดี และนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 9 จัดกิจกรรมการเรียนรู้สนองจุดหมายของหลักสูตร

9.1 นักเรียนมีทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ภาษาไทย

ข้อพิจารณา 9.1.1 มีโครงการเกี่ยวกับการเสริมทักษะทางภาษา

- 9.1.2 จัดกิจกรรมการฟัง พูด เช่น เล่าเรื่องรายงาน อภิปราย โต้วาที แสดงบทบาทสมมติ แสดงละคร เชิดหุ่น
- 9.1.3 จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอ่าน เช่น การแข่งขันการอ่าน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ข่าอ่านตัวควบกล้ำ อ่านจับใจความ
- 9.1.4 จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการเขียน เช่น การเขียนข่าว เรียงความจดหมาย การประกวดคำขวัญ
- 9.1.5 ครูและนักเรียนจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาไทย เช่น ป้ายนิเทศ มุมหนังสือ
- 9.1.6 จัดกลุ่มสนใจ หรือชมรมภาษาไทย
- 9.1.7 ครูสร้างบรรยากาศให้นักเรียนมีมารยาทในการฟัง พูด อ่าน เขียน

9.2 นักเรียนมีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

ข้อพิจารณา 9.2.1 มีโครงการส่งเสริมการอ่าน

- 9.2.2 จัดกิจกรรมให้นักเรียนตระหนักถึงประโยชน์ของการอ่าน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้
 - 9.2.3 ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากห้องสมุด และมุมหนังสือโดยจัดให้มีหนังสือ วารสารสิ่งพิมพ์ที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียนอย่างเพียงพอ
 - 9.2.4 จัดกิจกรรมส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน เช่น การประกวดยอดนักอ่าน การแนะนำหนังสือใหม่ การประกวดเล่านิทาน ใ้ว่าที่ เล่าข่าว อภิปราย ฯลฯ
 - 9.2.5 จัดทำสถิติข้อมูลเกี่ยวกับการอ่าน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการพัฒนา นิสัยรักการอ่าน เช่น บันทึกการอ่าน บันทึกความก้าวหน้าการอ่าน
 - 9.2.6 ขยายวงเชิดชูเกียรติแก่ผู้รักการอ่าน โดยจัดโอกาสให้นักเรียนแสดงออกเพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น และเกิดความภาคภูมิใจแก่ตนเอง
- 9.3 นักเรียนมีทักษะ ที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้คณิตศาสตร์
- ข้อพิจารณา
- 9.3.1 โครงการเกี่ยวกับการเสริมทักษะคณิตศาสตร์
 - 9.3.2 สอนคณิตศาสตร์ตามขั้นตอนและวิธีการทางคณิตศาสตร์
 - 9.3.3 ฝึกคิดเลขเร็วและการย่อย่อกระบวนการในการคิดเลขเร็ว
 - 9.3.4 ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ เช่น การทำแผนผังแผนภูมิ การชั่ง ตวง วัด
 - 9.3.5 สอนซ่อมเสริมนักเรียนที่มีข้อบกพร่องทางคณิตศาสตร์
 - 9.3.6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้สถานการณ์จริง และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน
 - 9.3.7 จัดกลุ่มสนใจหรือชมรมคณิตศาสตร์
 - 9.3.8 ครูและนักเรียนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างเรียน เช่น การแข่งขัน การจัดมุมคณิตศาสตร์
- 9.4 นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อม และสามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

- ข้อพิจารณา 9.4.1 มีโครงการเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 9.4.2 มีการจัดกิจกรรมโฮมรูม
- 9.4.3 ฝึกให้นักเรียนสังเกต เปรียบเทียบ และบันทึกเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ
- 9.4.4 ฝึกให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าสังเกต และบันทึกเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในท้องถิ่น
- 9.4.5 ฝึกให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าจากสื่อมวลชนแหล่งท้องถิ่น และติดตามข่าวสารเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- 9.4.6 ฝึกให้นักเรียนพิจารณาหาทางเลือกที่ดีที่สุดจึงนำไปปฏิบัติโดยให้เกิดผลดีต่อสังคมมากกว่าหมู่คณะและตนเอง
- 9.4.7 ฝึกให้นักเรียนเลือกปฏิบัติด้วยตนเองตรวจสอบตนเอง และวางแผนปรับปรุงการปฏิบัติด้วยตนเอง
- 9.4.8 ฝึกให้นักเรียนได้รู้สึกชื่นชมต่อการปฏิบัติตนที่เหมาะสม และรู้สึกไม่สบายใจเมื่อปฏิบัติตนไม่เหมาะสม
- 9.4.9 จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับ ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน และจัดนิทรรศการ
- 9.5 นักเรียนรู้จักการรักษาสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชน
- ข้อพิจารณา 9.5.1 มีโครงการส่งเสริมสุขภาพ อนามัยในโรงเรียน
- 9.5.2 ให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย เช่น การจัดป้ายนิเทศ เอกสารเผยแพร่ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้นักเรียนเกิด การเรียนรู้ด้วยตนเองและจากกลุ่ม
- 9.5.3 ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัยจนเป็นนิสัยและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การแปรงฟัน การล้างมือก่อนรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การตรวจสุขภาพ

- 9.5.4 จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย และจิตเป็นประจำ และให้นักเรียนรู้จักประเมินสุขภาพกาย สุขภาพจิตของตนเอง ว่ามีผลดี ผลเสีย ต่อตนเองและผู้อื่น
- 9.5.5 จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ร่วมกันดำเนินการพัฒนาสุขภาพของตนเอง และอนามัยของโรงเรียน โดยการจัดประกวดด้านสุขภาพอนามัย เช่น ห้องเรียนสะอาดนักเรียนอนามัยดี
- 9.5.6 จัดบริการด้านอนามัยให้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกันโรค การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง การรักษาพยาบาล และการบันทึกในระเบียบนสะสมให้เป็นปัจจุบัน
- 9.5.7 ประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียนด้านสุขภาพอนามัย
- 9.5.8 จัดอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนอย่างเพียงพอ ได้แก่ ห้องพยาบาล โรงอาหาร ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำดื่ม เครื่องมืออุปกรณ์ในการออกกำลังกาย
- 9.6 นักเรียนมีทักษะในการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัว
- ข้อพิจารณา 9.6.1 มีโครงการส่งเสริมการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน
- 9.6.2 ให้ความรู้โดยการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างในการแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และเห็นประโยชน์ของการนำวิธีการนี้ไปใช้
- 9.6.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์เพื่อฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาาร่วมกันเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหา
- 9.6.4 ฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

- 9.6.5 จัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่ตนเองมีส่วนร่วม และความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาของตนและครอบครัวได้ เช่น การจัดนิทรรศการผลงานของนักเรียน การประกาศเกียรติคุณ
- 9.7 นักเรียนมีนิสัยไม่เอาเปรียบผู้อื่นและทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างมีความสุข
- ข้อพิจารณา 9.7.1 มีโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในด้านความเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตัว และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
- 9.7.2 ให้นักเรียนตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน เช่น การนำเสนอตัวอย่างโดยใช้กิจกรรมและสื่อต่าง ๆ
- 9.7.3 ฝึกให้นักเรียนเคารพและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน เช่น การอยู่ค่ายพักแรม
- 9.7.4 จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างและสนับสนุนให้นักเรียนมีนิสัยไม่เอาเปรียบผู้อื่นเช่นจัดตั้งชมรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ การประกาศเกียรติคุณ
- 9.7.5 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นกระบวนการกลุ่ม และฝึกให้นักเรียนได้ประเมินตนเองอยู่เสมอ
- 9.8 นักเรียนมีนิสัยรักการทำงานและปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้
- ข้อพิจารณา 9.8.1 มีโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมนิสัยรักการทำงาน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม
- 9.8.2 จัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าของการทำงาน และปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นโดยการจัดวารสาร สิ่งพิมพ์ ส่งเสริมความรู้และอาชีพ
- 9.8.3 จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างของบุคคล หรือนักเรียนที่ประสบผลสำเร็จในการทำงานโดยขยัน ไม่เลื่องงาน
- 9.8.4 จัดให้มีสถานที่และวัสดุการทำงานที่เหมาะสมและเพียงพอ

- 9.8.5 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ปลูกฝังให้นักเรียนมีนิสัยที่ดีในการทำงานจนเกิดทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
- 9.8.6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้มีการฝึกปฏิบัติจริง โดยใช้กระบวนการกลุ่มทุกกลุ่มประสบการณ์
- 9.8.7 ฝึกให้นักเรียนรู้จักประเมินผลการทำงานของตนเอง และกลุ่ม จนเป็นนิสัย เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงงาน
- 9.8.8 จัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองและกลุ่ม เช่น จัดนิทรรศการ ประกาศเกียรติคุณ
- 9.9 นักเรียนมีค่านิยมที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- ข้อพิจารณา 9.9.1 มีโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน
- 9.9.2 ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 9.9.3 จัดกิจกรรมให้เกิดความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตย
- 9.9.4 จัดให้มีกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น เลือกหัวหน้าชั้น เลือกกรรมการนักเรียน กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน ชมรมต่าง ๆ ที่รับความคิดเห็น
- 9.9.5 ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดและปฏิบัติตามข้อตกลง กฎ ระเบียบของห้องเรียน และโรงเรียน
- 9.9.6 นำเสนอพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดี เช่น บุคคลที่ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ
- 9.10 นักเรียนมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- ข้อพิจารณา 9.10.1 มีโครงการส่งเสริมความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 9.10.2 ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในความสำคัญของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

- 9.10.3 ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า รวบรวมข้อมูลและอภิปรายเกี่ยวกับความเป็นมา และความสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 9.10.4 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมุติหรือสถานการณ์จำลองจากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์
- 9.10.5 ครูและนักเรียนร่วมกันจัดป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการ และกิจกรรมอื่น ๆ เกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น การวาดภาพ เรียงความ คำขวัญ การเล่าเรื่อง การรวบรวมภาพและข่าว ฯลฯ
- 9.10.6 สาธิตและฝึกการปฏิบัติของนักเรียนเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เช่น การร้องเพลงชาติ การสวดมนต์ ไหว้พระ การถวายความเคารพ ฯลฯ
- 9.10.7 นำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 9.11 นักเรียนรู้คุณค่า ชื่นชม และธำรงไว้ซึ่งศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมและมีความภูมิใจในความเป็นคนไทย
- ข้อพิจารณา 9.11.1 มีโครงการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะประเพณีและวัฒนธรรม
- 9.11.2 ให้ความรู้ความเข้าใจ และตระหนักในคุณค่าของศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรม
- 9.11.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า อภิปรายเกี่ยวกับศิลปะขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม เช่น ฉายสไลด์ วีดีโอ ฯลฯ
- 9.11.4 ครูและนักเรียนร่วมกันจัดป้ายนิเทศ นิทรรศการเกี่ยวกับศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย มารยาทไทย ฯลฯ
- 9.11.5 สาธิตและฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจริงหรือแสดงบทบาทสมมุติเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม เช่น การใช้คำพูด การแต่งกาย กิริยามารยาท

- 9.11.6 ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในท้องถิ่น
ในวันสำคัญต่าง ๆ ของไทย เช่น วันสงกรานต์
- 9.11.7 วันขึ้นปีใหม่ วันลอยกระทง ฯลฯ จัดกิจกรรมเสริม
เกี่ยวกับศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม
เช่น การประกวดมารยาท การจัดทัศนศึกษาสถานที่
สำคัญ ฯลฯ
- 9.11.8 จัดให้มีชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมอนุรักษ์และป้องกันการ
ทำลายขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ชมรม
ดนตรีไทย ชมรมนาฏศิลป์ และเผยแพร่กิจกรรม
- 9.12 นักเรียนรู้จักอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ข้อพิจารณา 9.12.1 มีโครงการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 9.12.2 ให้ความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าการอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อม
- 9.12.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนค้นคว้า ศึกษา
รวบรวมข้อมูล และอภิปรายเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของ
สิ่งแวดล้อมที่สัมพันธ์กับมนุษย์
- 9.12.4 จัดกิจกรรมทัศนศึกษาสิ่งแวดล้อม
- 9.12.5 จัดชมรมอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 9.12.6 ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่าง
ประหยัด และคุ้มค่า เช่น การใช้น้ำ ฯลฯ
- 9.12.7 ฝึกให้ปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากร
และสิ่งแวดล้อม
- 9.12.8 โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างที่ดี
- 9.13 นักเรียนมีผลการเรียนตามเกณฑ์ที่หลักสูตรกำหนดและตามแผน
พัฒนาการศึกษาของกรุงเทพมหานคร
- ข้อพิจารณา 9.13.1 นักเรียนมีเวลาเรียนตามเกณฑ์ที่หลักสูตรกำหนด ไม่น้อย
กว่าร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด
- 9.13.2 นักเรียนผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ตามเกณฑ์ที่หลักสูตร
กำหนด ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

9.13.3 นักเรียนมีระดับผลการเรียนในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 กลุ่ม ตั้งแต่ 1 ขึ้นไปไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด (ยกเว้นกลุ่มประสบการณ์พิเศษภาษาอังกฤษ)

9.13.4 อัตราการเลื่อนชั้น/ซ้ำชั้นของนักเรียนสอดคล้องกับแผนพัฒนากรุงเทพมหานครฉบับที่ 4 (พ.ศ.2535-2539)

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 10 มีข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ

- ข้อพิจารณา
- 10.1 สถิติความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของครู
 - 10.2 มีสถิติระดับผลการเรียนรายกลุ่มวิชา
 - 10.3 มีสถิติข้อมูลการเลื่อนชั้นซ้ำชั้น
 - 10.4 มีสถิติข้อมูลจำนวนครู นักเรียน
 - 10.5 มีข้อมูลการมาเรียนของนักเรียน
 - 10.6 มีข้อมูลการแบ่งกลุ่มนักเรียนตามความรู้ความสามารถ
 - 10.7 มีข้อมูลการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการกับหน่วยงานต่างๆ
 - 10.8 มีข้อมูลสถิติการศึกษาต่อ ฯลฯ
 - 10.9 มีการนำข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาการปฏิบัติงาน

หมวดที่ 2 งานกิจการนักเรียน

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 1 จัดบริการแนะแนว

- ข้อพิจารณา
- 1.1 มีโครงการเกี่ยวกับการแนะแนว
 - 1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการและปฏิบัติงานโครงการที่วางไว้ และมีหลักฐานการบันทึกผล
 - 1.3 จัดบริการแนะแนว เช่น บริการศึกษาและรวบรวมข้อมูลนักเรียนรายบุคคล บริการสนเทศ บริการติดตาม และประเมินผล โดยมีการบันทึกข้อมูลและเก็บรักษาอย่างต่อเนื่อง

- 1.4 นำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนทางช่วยเหลือ
นักเรียนในด้านส่วนตัวและสังคม เช่น การศึกษาอาชีพ
สุขภาพ จริยธรรม จัดทุนการศึกษาและการแก้ปัญหาการ
ขาดเรียน

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 2 จัดบริการอาหารกลางวัน

- ข้อพิจารณา
- 2.1 มีโครงการจัดบริการอาหารกลางวันในโรงเรียน
 - 2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิบัติตามโครงการและมีหลักฐาน
เอกสาร เช่น เอกสารการจัดทำบัญชีต่าง ๆ
 - 2.3 มีสถานที่วัสดุอุปกรณ์ บุคลากรและการให้บริการอย่าง
เหมาะสม
 - 2.4 มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 จัดกิจกรรมสหกรณ์นักเรียน

- ข้อพิจารณา
- 3.1 มีโครงการจัดกิจกรรมสหกรณ์นักเรียน
 - 3.2 แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิบัติตามโครงการและมีหลักฐาน
เอกสารต่าง ๆ เช่น ทะเบียนสมาชิก ระเบียบข้อบังคับของ
กิจกรรมสหกรณ์ การจัดทำบัญชี
 - 3.3 มีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และการให้บริการที่เหมาะสม
 - 3.4 มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 4 ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

- ข้อพิจารณา
- 4.1 มีโครงการเกี่ยวกับการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย
 - 4.2 แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิบัติตามโครงการ
 - 4.3 จัดกิจกรรมเพื่อฝึกให้นักเรียนมีพฤติกรรมด้านวิถีชีวิตแบบ
ประชาธิปไตย
 - 4.3.1 มีวินัย
 - 4.3.2 กล้าแสดงออกอย่างถูกต้อง
 - 4.3.3 รับผิดชอบต่อหน้าที่
 - 4.3.4 รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 4.3.5 รู้จักหาข้อยุติความขัดแย้งอย่างมีเหตุผล
 - 4.3.6 มีคู่แสดงความคิดเห็น

- 4.4 มีหลักฐานการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอและนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงวิธีดำเนินการให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 5 จัดกิจกรรมห้องสมุด

- ข้อพิจารณา 5.1 มีโครงการเกี่ยวกับกิจกรรมห้องสมุด
- 5.2 แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิบัติตามโครงการ
- 5.3 มีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร และการให้บริการอย่างเหมาะสม
- 5.4 ครูและนักเรียนจัดกิจกรรมเสริมกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- 5.5 มีหลักฐานการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ และนำผลที่ได้ไปใช้ในการปรับปรุงงาน

หมวดที่ 3 งานธุรการ การเงิน และพัสดุ

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 1 มีแผนงาน โครงการ และปฏิทินปฏิบัติงาน เกี่ยวกับงานธุรการ

- ข้อพิจารณา 1.1 จัดให้มีแผนงาน โครงการ โครงสร้าง และปฏิทินปฏิบัติงานของฝ่ายธุรการไว้ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน
- 1.2 มีการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ และปฏิทินปฏิบัติงาน
- 1.3 มีการบันทึกผลการปฏิบัติงานตามโครงการเป็นปัจจุบัน

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 2 การบริหารงานสารบรรณถูกต้องครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน

- ข้อพิจารณา 2.1 มีการจัดเก็บเอกสารอย่างเป็นระบบ
- 2.2 จัดให้มีทะเบียน รับ-ส่ง หนังสือที่เป็นปัจจุบัน
- 2.3 จัดทำทะเบียนและสถิติเกี่ยวกับบุคลากรและทรัพยากรของโรงเรียน
- 2.4 ดำเนินงานต่าง ๆ ที่รับผิดชอบภายในเวลาที่กำหนด

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 การบริหารการเงินและบัญชีถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ

- ข้อพิจารณา 3.1 มีการจัดทำแผนหรือโครงการรับ-จ่ายเงินประจำปี
- 3.2 มีการบริหารการเงินในรูปแบบคณะกรรมการ เช่น กรรมการเก็บรักษาเงิน กรรมการจัดทำบัญชี กรรมการตรวจสอบบัญชี

- 3.3 คณะกรรมการการเงินได้จัดทำเอกสารทางการเงินตาม
คำสั่งครบถ้วนถูกต้อง เป็นปัจจุบัน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 4 การบริหารงานพัสดุ ครุภัณฑ์ถูกต้องตามระเบียบของทางราชการ
- ข้อพิจารณา 4.1 มีการจัดทำแผนและโครงการด้านพัสดุครุภัณฑ์ของโรงเรียน
- 4.2 จัดทำทะเบียนพัสดุ ครุภัณฑ์ ให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน
- 4.3 มีการจัดเก็บ บำรุงรักษา การจำหน่ายพัสดุ ครุภัณฑ์ อย่าง
เป็นระบบ
- 4.4 มีการใช้พัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ และ
ประหยัด
- 4.5 แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบพัสดุครุภัณฑ์

หมวดที่ 4 งานบุคลากร

- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 1 แผนงาน โครงการพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน
- ข้อพิจารณา 1.1 โครงการปฏิทินปฏิบัติงานครบตามที่โรงเรียนวางไว้
- 1.2 มีการปฏิบัติงานตามแผนงานโครงการ
- 1.3 การบันทึกผลการปฏิบัติงาน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 2 มีแผนภูมิการบริหารงานบุคคล
- ข้อพิจารณา 2.1 แผนภูมิการบริหารงานบุคคลที่กำหนดบทบาทหน้าที่และ
สายการบังคับบัญชา
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 จัดบุคลากรได้เหมาะสมกับงาน
- ข้อพิจารณา 3.1 หลักเกณฑ์และวิธีพิจารณาบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน
- 3.2 คำสั่งบรรจุครูเข้าสอนประจำชั้น/วิชาและปฏิบัติงานต่าง ๆ
ในโรงเรียน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 4 จัดให้มีการปฏิบัติงานในรูปคณะกรรมการ
- ข้อพิจารณา 4.1 มีคณะกรรมการปฏิบัติงานของโรงเรียน
- 4.2 วิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการ
- 4.3 มีการประชุม
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 5 มีการมอบหมายสั่งการ แจ้ง หรือแนะนำให้บุคลากรปฏิบัติ
ตามระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายต่าง ๆ

- ข้อพิจารณา 5.1 การมอบหมายสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษร
- 5.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ และขอบข่ายของงานอย่างชัดเจน
- 5.3 มีการประชุมชี้แจงสั่งการแนะนำ
- 5.4 บุคลากรในโรงเรียนมีการปฏิบัติตามข้อบังคับและกฎหมายต่าง ๆ
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 6 มีการติดตามผลและประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง
- ข้อพิจารณา 6.1 กำหนดระยะเวลาการติดตามผลงานโครงการต่าง ๆ อย่างชัดเจน
- 6.2 มีการปฏิบัติตามกำหนดระยะเวลาที่กำหนดไว้
- 6.3 สรุปผลการปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 7 มีการบำรุงขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในโรงเรียน
- ข้อพิจารณา 7.1 สนับสนุนบุคลากรที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 7.2 ส่งเสริมบุคลากรให้เลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น
- 7.3 ยกย่องให้เกียรติบุคลากรที่มีผลงาน
- 7.4 ช่วยเหลือบุคลากรเมื่อประสบปัญหาส่วนตัวตามควรแก่โอกาส
- 7.5 มีหลักเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบไว้แน่ชัดโดยชี้แจงให้บุคลากรทราบและมีการปฏิบัติตามเกณฑ์นั้น
- 7.6 จัดให้มีสวัสดิการแก่บุคลากร เช่น สวัสดิการด้านการเงินทุนการศึกษา อาหารกลางวัน และอื่น ๆ
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 8 จัดให้มีการนิเทศงานแก่บุคลากรในโรงเรียนทุกด้าน
- ข้อพิจารณา 8.1 การนิเทศงานในโรงเรียน
- 8.2 บัณฑิตการนิเทศ หรือบัณฑิตการประชุม
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 9 จัดให้มีการสัมมนาเปลี่ยนความคิดเห็น
- ข้อพิจารณา 9.1 การประชุม/สัมมนา
- 9.2 การทัศนศึกษาดูงาน

หมวดที่ 5 งานอาคาร สถานที่ และสิ่งแวดล้อม

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 1 มีโครงการหรือแผนพัฒนาอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม

ข้อพิจารณา 1.1 การปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการปฏิทินปฏิบัติงานครบตามที่วางไว้

1.2 การบันทึกผลการปฏิบัติงาน

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 2 จัดทำผังบริเวณและอาคารต่าง ๆ เต็มรูป

ข้อพิจารณา 2.1 โรงเรียนมีผังบริเวณโรงเรียน ที่แสดงบริเวณ อาคารเรียน อาคารประกอบ สนาม ถนน และอื่น ๆ ไว้ชัดเจน

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 บริเวณโรงเรียนได้รับการดูแลตกแต่งอย่างเหมาะสม

ข้อพิจารณา 3.1 คุณภาพในการจัดบริเวณ

3.1.1 ความร่มรื่น

3.1.2 ความสะอาด

3.1.3 ความเรียบร้อย

3.1.4 ความสวยงาม

3.1.5 ความเหมาะสม

3.2 สิ่งที่โรงเรียนจัดทำ

3.2.1 ไม้ดอก

3.2.2 ไม้ประดับ

3.2.3 ไม้ยืนต้น

3.2.4 ที่นั่งพักผ่อน

3.2.5 ถนน

3.2.6 สนาม

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 4 บริเวณภายในโรงเรียนถูกสุขลักษณะ

ข้อพิจารณา 4.1 สภาพต่าง ๆ ภายในบริเวณโรงเรียน

4.1.1 จัดบริเวณได้เป็นสัดส่วน สวยงามปลอดภัยและเหมาะสม

4.1.2 การเก็บขยะและสิ่งปฏิกูลในที่มิดชิดและเหมาะสม

4.1.3 มีระบบการระบายน้ำเสียอย่างเหมาะสม

4.1.4 มีถังขยะจัดวางอย่างเหมาะสม

- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 5 อาคารเรียนได้รับการดูแลและอยู่ในสภาพใช้การได้ดี
- ข้อพิจารณา 5.1 โครงสร้างของอาคารเรียนมั่นคงแข็งแรง
- 5.2 อาคารเรียนไม่ชำรุด
- 5.3 ให้ความปลอดภัย
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 6 ที่πίสสวอะ และสั้วมชาย-หญิง แยกเป็นสัดส่วน สะอาด
- ข้อพิจารณา 6.1 ห้องสั้วมและที่πίสสวอะสะอาด และปราศจากสิ่งต่อไปนี้
- 6.1.1 พยาไย่
- 6.1.2 รอยขีดเขียน
- 6.1.3 สิ่งปฏิกูล
- 6.1.4 รอยคราบสกปรก
- 6.1.5 พื้นห้องสั้วมมีน้ำขัง
- 6.1.6 กลิ่น
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 7 โรงฝึกงานหรือสถานที่ฝึกงานอยู่ในสภาพใช้การได้ดี
- ข้อพิจารณา 7.1 สภาพโรงฝึกงานหรือสถานที่ฝึกงานสะอาดและมั่นคงแข็งแรง
- 7.2 การจัดเป็นสัดส่วน สะดวกต่อการเรียนการสอน
- 7.3 การจัดพัสดุและครุภัณฑ์ในโรงฝึกงานเป็นหมวดหมู่ในสภาพเรียบร้อย
- 7.4 แผนการใช้โรงฝึกงานหรือสถานที่ฝึกงาน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 8 โรงอาหาร ห้องประชุม หรือสถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ประชุมนักเรียน จัดได้เหมาะสม
- ข้อพิจารณา 8.1 โรงอาหารหรือสถานที่รับประทานอาหารมีลักษณะดังนี้
- 8.1.1 มีโต๊ะ ม้านั่ง รับประทานอาหาร
- 8.1.2 มีที่ปรุงอาหาร
- 8.1.3 มีที่สำหรับจ่ายอาหาร
- 8.1.4 มีภาชนะที่ใส่น้ำดื่มและน้ำใช้
- 8.1.5 มีอุปกรณ์ทำความสะอาด
- 8.1.6 สะอาด ถูกสุขลักษณะ

8.2 จัดห้องประชุมหรือสถานที่ประชุมได้เหมาะสม

8.2.1 มีโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป พระบรมฉายาลักษณ์ ธงชาติ

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 9 จัดสถานที่ทำงานได้ถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะของงานและ
สภาพของโรงเรียน

ข้อพิจารณา 9.1 จัดห้องฝ่ายบริหารเป็นสัดส่วนและมีอุปกรณ์ภายในห้องที่
เหมาะสม

9.2 จัดห้องรับแขกหรือมุมใดมุมหนึ่งได้เหมาะสม พร้อม
อุปกรณ์

9.3 จัดห้องพักครูหรือมุมของอาคารเพื่อเป็นที่พักครู มีวัสดุ
อุปกรณ์ที่จำเป็น

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 10 จัดห้องหรือบริเวณที่สนับสนุนการสอนได้เหมาะสม

ข้อพิจารณา 10.1 ห้องสมุด

10.2 ห้องวิทยาศาสตร์

10.3 ห้องโสต สื่อ วัสดุอุปกรณ์

10.4 ห้องวัดผล

10.5 ห้องพยาบาล

10.6 แปลงเกษตร

10.7 โรงเพาะชำ

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 11 การจัดบรรยากาศในห้องเรียนได้ถูกต้องเหมาะสมกับ
กิจกรรมการเรียนการสอน

ข้อพิจารณา 11.1 สะอาด

11.2 ไม่อบอ้าว อากาศถ่ายเทได้ดี

11.3 แสงสว่างพอเหมาะ

11.4 ปราศจากสิ่งรบกวน

11.5 มีอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ป้ายนิเทศ ป้ายผลงานของ
นักเรียน หนังสือเรียน

11.6 จัดอุปกรณ์ได้เหมาะสม เช่น มุมกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
ถังขยะ จัดโต๊ะเรียน ยึดหุ่นได้ ฯลฯ

- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 12 จัดอุปกรณ์ประจำโรงเรียน ห้องเรียน และห้องสนับสนุน การเรียนการสอนอื่น ๆ ได้ถูกต้องเหมาะสม สะดวกต่อ การใช้งาน
- ข้อพิจารณา 12.1 ป้ายชื่อโรงเรียน
 12.2 ป้ายชั้น
 12.3 ป้ายชื่อครูประจำชั้น
 12.4 เสารธง-ธงชาติ
 12.5 ป้ายนิเทศ
 12.6 ป้ายสถิติ
 12.7 ป้ายประกาศต่าง ๆ
 12.8 อุปกรณ์ประจำชั้นเรียนและห้องสนับสนุนการสอนที่จำเป็น

หมวดที่ 6 งานความสัมพันธ์กับชุมชน

- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 1 จัดให้มีแผนงานโครงการในการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน
- ข้อพิจารณา 1.1 มีแผนงาน โครงการ ปฏิทินปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน
 1.2 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบแต่ละโครงการไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร
 1.3 มีการปฏิบัติตามแผนงาน/โครงการ
 1.4 มีการสรุปผลการดำเนินงาน
- เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 2 จัดให้บุคคลในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน
- ข้อพิจารณา 2.1 แต่งตั้งคณะกรรมการต่าง ๆ เช่น
 2.1.1 กรรมการการศึกษา
 2.1.2 กรรมการมูลนิธิ
 2.1.3 สมาคมผู้ปกครองและครู
 2.1.4 สมาคมหรือชมรมศิษย์เก่า
 2.1.5 คณะกรรมการที่โรงเรียนจัดตั้งขึ้น
 2.2 มีการประชุมเพื่อดำเนินการ
 2.3 มีการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน
 2.4 มีการสรุปผลงานของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 3 มีกิจกรรมร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สถาบันหรือหน่วยงานอื่น ๆ

- ข้อพิจารณา 3.1 การประชุมผู้ปกครองนักเรียนอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง
- 3.2 ร่วมกับชุมชนในการปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันมาฆบูชา วันแม่แห่งชาติ วันเด็กแห่งชาติ วันสงกรานต์ ฯลฯ
- 3.3 ร่วมกับชุมชนในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
- 3.4 ร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3.5 เชิญผู้ทรงคุณวุฒิหรือบุคคลในท้องถิ่นมาให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ แก่ครู นักเรียน
- 3.6 มีการติดต่อและประสานงานกับสถาบันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เกณฑ์มาตรฐานข้อที่ 4 การให้บริการแก่ชุมชน

- ข้อพิจารณา 4.1 ให้บริการด้านอาคารสถานที่
- 4.2 ให้บริการด้านวัสดุอุปกรณ์
- 4.3 ให้บริการด้านบุคลากร
- 4.4 ให้บริการด้านความรู้ การให้ข่าวสารต่าง ๆ ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกณฑ์มาตรฐานและการประเมินมาตรฐานของโรงเรียน พอสรุปได้ดังนี้

เสรี เจริญศิริ (2514: 8-28) ได้ทำการวิจัยมาตรฐานโรงเรียนเทศบาลในกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบว่าโรงเรียนเทศบาลส่วนใหญ่อยู่ในมาตรฐานใดซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงการบริหารงานและวิชาการ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นโรงเรียน 50 โรงเรียนใช้วิธีการประเมินโดยการให้คะแนนตามอันดับคุณภาพ เริ่มจากลักษณะต่ำสุดไปหาลักษณะสูงสุด ผลการวิจัยโดยสรุปแล้วโรงเรียนเทศบาลกรุงเทพมหานครมีมาตรฐานอยู่ในระดับปานกลาง โดยการประเมินพิจารณาจาก 4 ด้าน คือ ด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์ ด้านการบริหารโรงเรียน ด้านการเรียนการสอน และด้านการจัดบริการและความร่วมมือกับชุมชน

พวงทอง ไสยวรรณ (2514: 65-67) ได้สร้างเกณฑ์ประเมินผลเพื่อรับรองวิทยฐานะของโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยกำหนดทฤษฎีเฉพาะที่ใช้เป็นหลักในการสร้างเกณฑ์ คือ โรงเรียนที่มีลักษณะ 6 ประการ ได้แก่ การจัดโปรแกรมการศึกษา โปรแกรมการจัดกิจกรรมนักเรียน การบริการห้องสมุด การแนะแนวในโรงเรียน อาคารสถานที่ และการบริหาร มากเท่าไร ถือว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพมากเท่านั้น เกณฑ์ที่สร้างมีลักษณะเป็นแบบสำรวจ เป็นข้อกระทงที่ผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 มีความเห็นตรงกัน และผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่งจำนวน 19 คน ตัดสินความตรง ได้เกณฑ์ประเมินคุณภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นแบบสำรวจ 90 ข้อ

กรมสามัญศึกษา (2520: 1-9) ได้ทำการวิจัยและรายงานผลการประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ประจำปี พ.ศ.2517 จำนวนทั้งสิ้น 5,352 โรงเรียน โดยจำแนกผลการประเมินออกเป็น 5 ระดับ คือ ดีมาก ดี ปานกลาง ควรปรับปรุง และควรแก้ไข พิจารณาจากลักษณะต่าง ๆ 4 ด้าน คือ อาคารสถานที่และอุปกรณ์ การบริหารโรงเรียน การเรียนการสอน และการบริการและการร่วมมือกับชุมชน

สุภาณี เดชะดำรงสิน (2521: 78- 81) ได้สร้างเกณฑ์ประเมินโรงเรียนอาชีวศึกษา แผนกพาณิชยการ ครอบคลุมลักษณะที่เป็นคุณภาพที่ดีของโรงเรียน 5 ประการ คือ โปรแกรมการศึกษา อาคารสถานที่และอุปกรณ์ โปรแกรมการจัดกิจกรรมนักเรียน สวัสดิการและบริการนักเรียน และการบริหาร การตัดสินว่าข้อกระทงใดใช้ได้หรือไม่ พิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 21 คน มีความเห็นสอดคล้องกันไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ในแต่ละข้อกระทง ผลการวิจัย ได้เกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ 226 ข้อ แต่ละข้อมีค่าอำนาจจำแนกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีความเที่ยงทั้งฉบับ .98

ดวงพร ชินสมบุรณ์ (2522: 67-69) ได้สร้างเกณฑ์ประเมินโรงเรียนอนุบาลโดยขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิสองกลุ่ม ๆ ละ 10 คน ให้ความเห็นเกี่ยวกับเกณฑ์ที่พัฒนา เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิกลุ่มแรก ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกณฑ์ที่พัฒนาแล้ว ผู้วิจัยจึงได้ทำการปรับปรุง และนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิอีกกลุ่มหนึ่งพิจารณาตัดสินว่า ข้อกระทงใดใช้ได้บ้างมีค่าอำนาจจำแนกสูงและให้ค่าความเที่ยงของเกณฑ์ทั้งฉบับสูงก็จะได้รับการคัดเลือกไว้ ผลการวิจัยได้เกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นแบบสำรวจประกอบด้วยข้อกระทง 70 ข้อ ครอบคลุมเนื้อหาใน 4 หมวด คือ อาคารสถานที่

และอุปกรณ์ 15 ข้อ การบริหารโรงเรียน 11 ข้อ การเรียนการสอน 28 ข้อ สวัสดิการและการ
ประชาสัมพันธ์ 16 ข้อ

กาญจนา ชูครูวงศ์ และ บุญรอด บุญศรีสัมฤทธิ์ (2526: 7 อ้างถึงใน ปรังษา
วุฒิอาภรณ์, 2527: 79) ได้วิจัยเกณฑ์ประเมินบุคลากร สรุปได้ว่า วุฒิของครู ตลอดจน
ประสบการณ์ในการทำงานของครูเป็นสิ่งสำคัญในการประเมินมาตรฐานโรงเรียนโดยส่วนใหญ่
ส่วนในด้านชั่วโมงการสอนของครูนั้น นับเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่สามารถชี้ประสิทธิภาพในการ
สอนของครูได้ ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดว่าในระดับประถมศึกษาครูไม่ควรจะสอนเกินสัปดาห์ละ 18-20
ชั่วโมงเท่านั้น ถ้าเกินกว่านี้คุณภาพทางการศึกษาจะลดลง

ปรังษา (ปรังษา วุฒิอาภรณ์, 2527: 118-259) ได้ทำการสร้างเกณฑ์การประเมิน
โรงเรียนประถมศึกษา สำหรับสภาพท้องถิ่นในเขตการศึกษา 8 ชั้น 1 ชุด แล้วนำไปสร้างเป็น
แบบเกณฑ์การประเมินโรงเรียนประถมศึกษา สำหรับสภาพท้องถิ่นในเขตการศึกษา 8 ได้ 155
ข้อกระทง ใน 5 หมวด คือ หมวดที่ 1 การจัดการเรียนการสอน 27 ข้อกระทง หมวดที่ 2
บริการและการจัดกิจกรรมนักเรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการและประสบการณ์นักเรียน 30 ข้อ
กระทง หมวดที่ 3 การบริหารโรงเรียน 40 ข้อกระทง หมวดที่ 4 การสอนงานอาชีพในท้องถิ่น
38 ข้อกระทง หมวดที่ 5 ความสัมพันธ์กับชุมชน 20 ข้อกระทง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงใน อมรรัตน์ ลาคำแสน, 2535:
29-30) ได้ศึกษาองค์ประกอบทางการประถมศึกษา เพื่อใช้บ่งบอกสภาพการจัดการประถมศึกษา
ของจังหวัด วิเคราะห์ข้อมูลระดับจังหวัดโดยใช้ข้อมูลซึ่งเป็นดัชนีย่อย ปี 2523-2524 และเป็น
ข้อมูลการประถมศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาของทุกสังกัด ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ตัว
ประกอบ ได้องค์ประกอบ 7 ตัว ซึ่งชื่อและตัวแปรของแต่ละองค์ประกอบมีดังนี้

1. ด้านโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัว คือ อัตราการคงอยู่
จากชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อัตราส่วนนักเรียนอายุ 7 ปี ต่อประชากร
อายุ 7 ปี อัตราส่วนนักเรียนอายุ 7-14 ปี ต่อประชากรอายุ 7-14 ปี และร้อยละของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อายุตามเกณฑ์

2. ด้านอาคารสถานที่ ประกอบด้วยตัวแปร 5 ตัว คือ สภาพอาคารเรียน จำนวนนักเรียนต่อห้อง พื้นที่ห้องค่อนักเรียน พื้นที่โรงเรียนค่อนักเรียน และพื้นที่ใช้ประโยชน์ต่อพื้นที่ทั้งหมด

3. ด้านความพร้อมของบุคลากร ประกอบด้วยตัวแปร 3 ตัว คือ ร้อยละของครูไม่มีวุฒิทางครู ร้อยละของครูวุฒิปริญญาขึ้นไป และจำนวนนักเรียนต่อครู

4. ด้านสภาพทำเลที่ตั้งโรงเรียน ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัว คือ อัตราการไม่มีปัญหาด้านน้ำท่วมโรงเรียน อัตราความสะดวกในการเดินทางมาเรียนของนักเรียน โอกาสการขยายพื้นที่โรงเรียน และอัตราการไม่มีปัญหาสิ่งรบกวนจากบริเวณข้างเคียงโรงเรียน

5. ด้านการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา ประกอบด้วยตัวแปร 4 ตัว คือ งบดำเนินการต่อหัว อัตราการมีอุปกรณ์การเรียนการสอน อัตราการมีครุภัณฑ์ และอัตราการมีบริการสาธารณสุขปโภคในโรงเรียน

6. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกภายในโรงเรียน ประกอบด้วยตัวแปร 5 ตัว คือ อัตราการมีอุปกรณ์การเรียนการสอน อัตราการมีครุภัณฑ์ อัตราการมีห้องพิเศษอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ห้องเรียน อัตราการมีบริการสาธารณสุขปโภคในโรงเรียน และอัตราการมีบริการด้านสวัสดิการสำหรับครู

7. ด้านสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ ประกอบด้วยตัวแปร 8 ตัว คือ ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ความสะดวกในการคมนาคมติดต่อกภายในท้องถิ่น ความสะดวกในการคมนาคมติดต่อกับท้องถิ่นอื่น สภาพแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค การมีบริการด้านชลประทานเพื่อการเกษตรภายในท้องถิ่น การมีบริการด้านการสาธารณสุขภายในท้องถิ่น การมีบริการไฟฟ้าภายในท้องถิ่น และการมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ในหมู่บ้าน

จากรายละเอียดในตอนต้นและจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยดังกล่าวได้พบว่า องค์ประกอบหรือตัวแปรสำคัญ ๆ ที่แสดงถึงมาตรฐานการศึกษา จะครอบคลุมภารกิจของโรงเรียนใน 6 งาน ดังนี้คือ

1. งานวิชาการ ประกอบด้วย งานเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดแผนการเรียนได้อย่างสอดคล้องกับหลักสูตร ผู้เรียน และท้องถิ่น งานส่งเสริมวิชาการ ได้แก่ ห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน โสตทัศนูปกรณ์ และงานวัดผลและประเมินผล

2. งานกิจการนักเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมนักเรียน เช่น กิจกรรมสหกรณ์ สวัสดิการและการบริการนักเรียน เช่น บริการแนะแนว บริการด้านสุขภาพ บริการด้านอาหารกลางวัน การจัดทุนการศึกษา เป็นต้น

3. งานธุรการ การเงิน และพัสดุ สถานศึกษามีการบริหารงานธุรการ การเงิน และพัสดุ อย่างเป็นระบบ เป็นปัจจุบัน มีระเบียบ มีความคล่องตัวในการทำงาน และเกิดประโยชน์ในลักษณะประหยัด และถูกต้อง

4. งานบุคลากร เช่น มีบุคลากรเพียงพอในการปฏิบัติงาน บุคลากรได้รับมอบหมายงานได้ตรงตามคุณวุฒิ ความสามารถ ประสบการณ์ ความสนใจ หรือความถนัด มีการพัฒนาบุคลากรอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง มีการจัดสวัสดิการและการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในรูปแบบที่เหมาะสม เหล่านี้เป็นต้น

5. งานอาคารสถานที่และอุปกรณ์ สถานศึกษามีการจัดทำดูแล ตกแต่ง อาคารสถานที่และบริเวณ เช่น อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องประกอบ ให้อยู่ในสภาพดี สะอาด เรียบร้อย ร่มรื่น สวยงาม ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยเฉพาะให้อื้ออำนวยประโยชน์ต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ต่อผู้เรียน

6. งานความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือกับชุมชนในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของโรงเรียน ข่าวสาร ความรู้ต่าง ๆ การให้บริการต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านวิชาการ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ เป็นต้น